

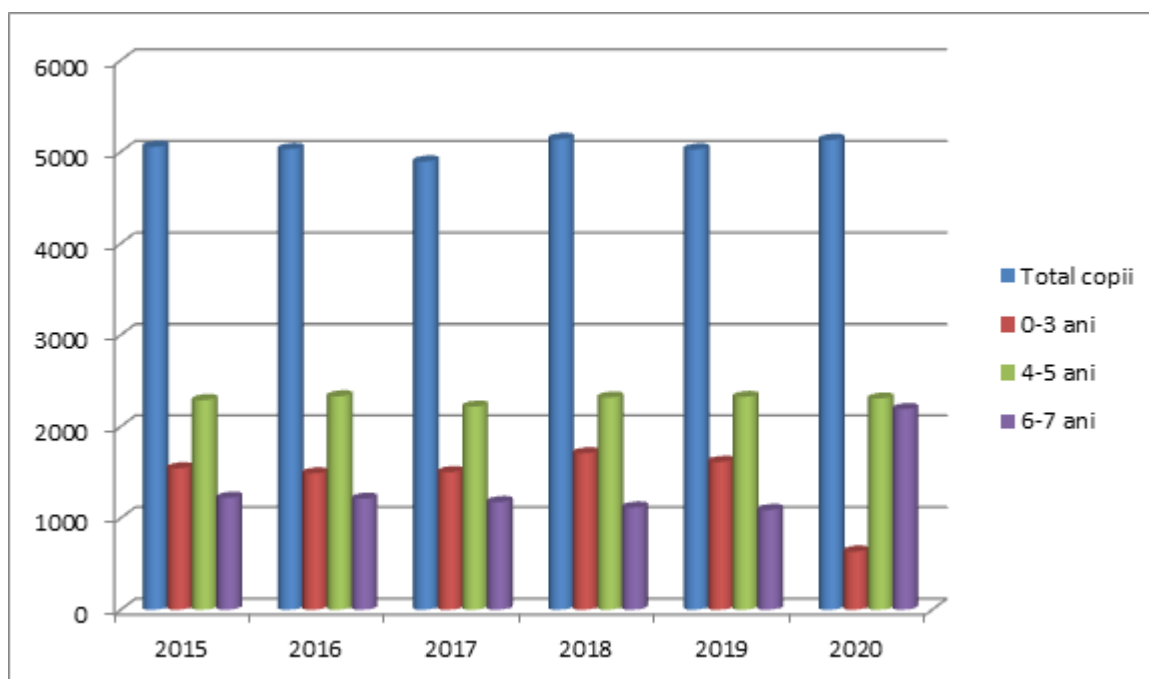
Sursa: elaborat de autor conform datelor oferite de către Direcția Generală Educație din raionul Ialoveni

Pe parcursul anilor 2015-2020, în raionul Ialoveni, la 100 de locuri în instituțiile preșcolare se atribuie 109 copii, mai mult decât nivelul înregistrat pe țară – 86 de copii, ceea ce denotă faptul că instituțiile preșcolare au potențial valorificat.

Numărul copiilor instituționalizați în perioada anilor 2015-2019 a variat de la un an la altul cu mici diferențe. Instituționalizarea medie a constituit ~ 5028 copii. Se atestă în această perioadă majorarea numărului de copii instituționalizați de 4-5 ani ce constituie 46 % din numărul total de copii.

Tabelul 31. Instituționalizarea copiilor în instituțiile preșcolare din raionul Ialoveni, în perioada 2015-2020

Anii	Nr.total copii	0-3 ani	4-5 ani	6-7 ani
2015- 2016	5054	1544	2288	1222
2016-2017	5030	1489	2330	1211
2017-2018	4894	1502	2217	1175
2018-2019	5140	1708	2317	1115
2019-2020	5026	1614	2323	1089

Oferta educațională din învățământul preșcolar este asigurată doar de sectorul public. Conform datelor oferite de BNS, în localitățile raionului Ialoveni au activat 34 de instituții de educație timpurie cu 5054 copii înscriși în anul 2015, mai mult cu 188 copii față de 2013, ce reprezintă 3%,

Numărul instituțiilor de educație timpurie este în creștere de la an la an, în 2015 s-au înregistrat 34 de instituții, iar în 2020 – 39 de instituții de educație timpurie cu un contingent de copii de 5026. În anul 2016 s-a redeschis grădinița din s. Piatra Albă. În anul 2017 și-a extins spațiul prin construcția anexei pentru 3 grupe, grădinița ”Albinața Dâmbovița” s. Ruseștii Noi. De asemenea în anul 2017 sa deschis grădinița ”Mărțișor” s. Bardar. În anul 2018 s-a reorganizat școala primară - grădinița din Mileștii Noi în grădinița ”Buburuza”; s-a deschis grădinița ”Căsuța piticilor” s. Hansca.

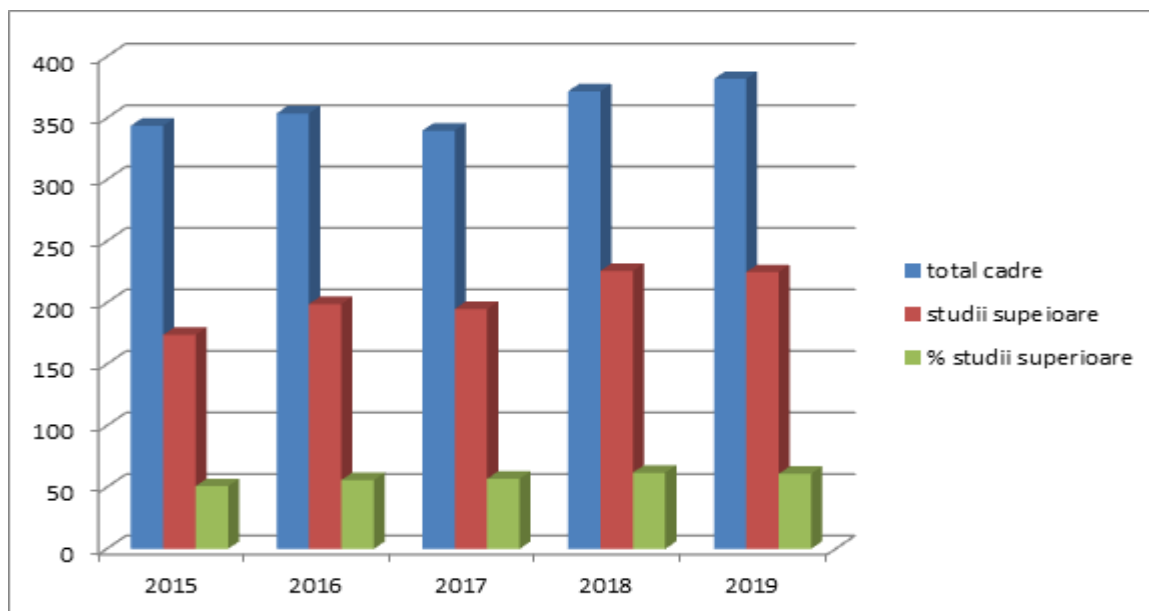
În toate instituțiile limba de instruire este limba de stat. Grație AO LUMOS și administrațiilor publice locale Ialoveni, Costești, Horești, Răzeni, Ruseștii Noi, Malcoci, Nimoreni, Bardar, Cărbuna în instituțiile de educație timpurie (25% din numărul total de IET) sunt create servicii educaționale incluzive. La moment de aceste servicii se bucură 109 copii.

După statutul de funcționare este o școală primară-grădiniță în Ruseștii Vechi.

În 39 de instituții de educație timpurie, 3 din ele se desfășoară program de activitate de 12 ore IET nr.1 ”Ghiocel” Răzeni, IET nr.2 ”Alunelu” Răzeni, IET ”Buburuza” Mileștii Noi, iar la restul 35 de instituții preșcolare se desfășoară program de activitate de 10,5 ore, 1 instituție cu -program de activitate de 6 ore.

Respectiv, 26 de grădinițe din raion își desfășoară activitatea în clădiri standartizate (tip), iar 13 grădinițe activează în clădiri ajustate.

Numărul cadrelor didactice antrenate în procesul educațional în perioada anilor 2015-2019 a fost în creștere, 2015 - 344 cadre didactice, 2019- 2020 - 382 de cadre didactice, În anul curent de studii 2020-2021 - 355 cadre didactice, se denotă o scădere a numărului cadrelor didactice. Acest fapt a avut loc din motivul migrării cadrelor didactice peste hotare . De asemenea se atestă și creșterea a numărului de cadre didactice cu studii superioare, ceea ce denotă faptul - calitatea serviciilor de îngrijire și educație în IET crește, și cadrele didactice sunt în permanentă creștere și dezvoltare profesională.

În scopul îmbunătățirii competențelor sale profesionale, cadrele didactice participă periodic la cursuri de formare continuă, demonstrează capacitatea de a-și motiva deciziile profesionale și de a-și îmbunătăți practica zilnică în urma rezultatelor profesionale obținute. De asemenea utilizează lucrul în echipă cu alți colegi și specialiști, pentru a-și îmbunătății propriile practici educaționale și practicile familiilor în educația și dezvoltarea copiilor mici.

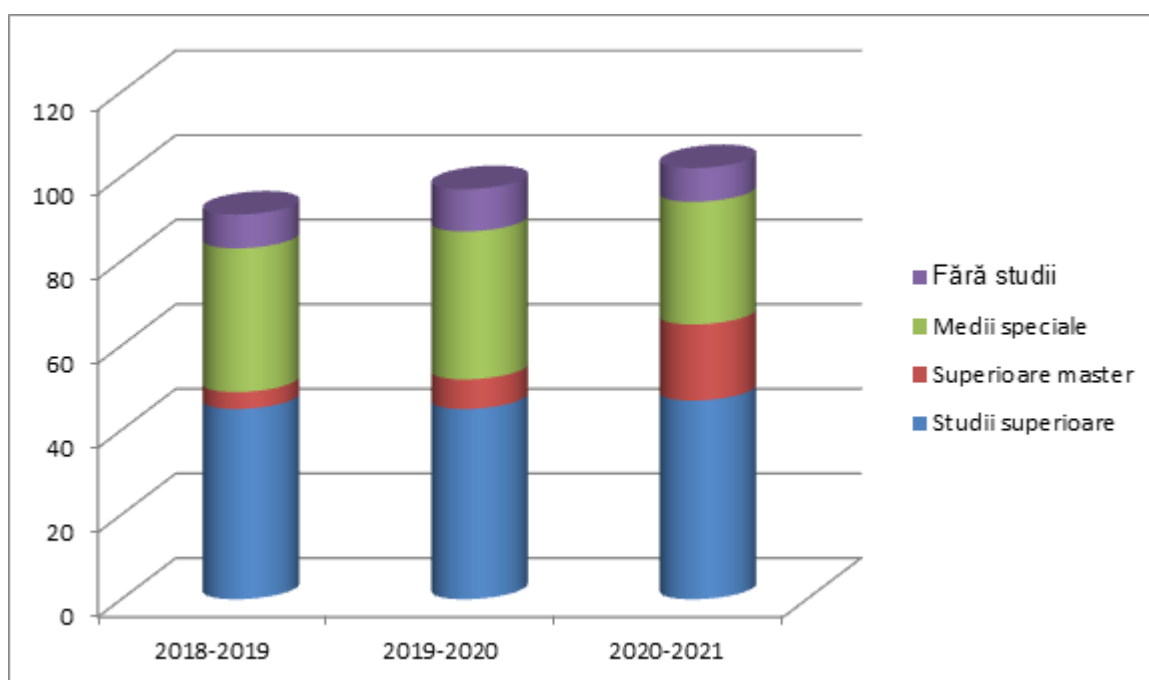
Aceste activități au contribuit la promovarea imaginii instituțiilor de educație timpurie din raion la nivel republican, internațional. Locul I - concursul "Pedagogul anului", ediția 2019-2020, Proiectul Transnațional "Ursulețul de plus", GALA EDUCAȚIEI INCLUZIVE: „Alexandra Grajdian” pentru CURAJ ȘI INOVAȚIE în promovarea educației incluzive, Premiul mare la etapa internațională a concursului "Surprize de Crăciun 2020".

În ultimii ani se observă și o creștere a numărului cadrelor didactice care dețin grade didactice.

Anul	Total cadre	Grad superior didactic	Grad didactic I	Grad didactic II
2017-2018	340	0	2	124
2018-2019	372	0	2	135
2019-2020	382	1	6	144

În anul de studii 2020-2021 în instituțiile de învățământ preșcolar activează 355 cadre didactice: 304 educatori, 12 metodiști, 17 conducători muzicali, 8 logopezi, 2 psihologi, 11 cadre didactice de sprijin, 1 kinetoterapeut.

Figura 22. Ponderea cadrelor didactice - învățământul preșcolar din raionul Ialoveni, în perioada 2018-2021, %

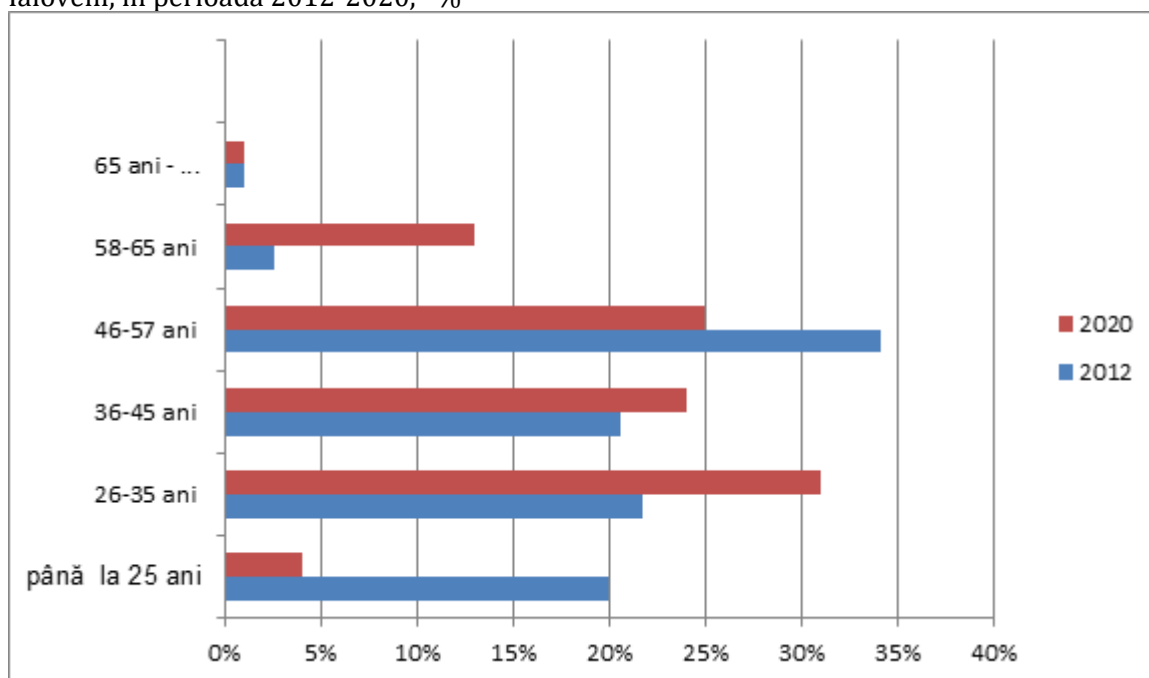

Micșorarea numărului de cadre didactice fără studii se datorează participării cadrelor didactice la programul de formare profesională prin sistem dual la Specialitatea "Educația timpurie", Calificarea "Educator", Colegiul Pedagogic "Alexei Mateevici" or. Chișinău. În perioada anilor 2018-2020 au participat la programul de formare 20 cadre didactice.

În anul de studii 2020-2021, cea mai mare pondere a cadrelor didactice după vârstă reprezintă vârsta cuprinsă între 26-35 de ani, constituind 31%. Acest fapt se explică prin inițierea în activitatea pedagogică a tinerilor în instituțiile de educație timpurie.

În comparație cu anul 2012, vârsta cuprinsă între 46-57 de ani constituie în anul de studii 2020-2021 25%, cu 9 % mai puțin decât în anul 2012, de la 131 cadre în 2012 la 91 cadre în 2020-2021.

Figura 23. Ponderea cadrelor didactice după vârstă - învățământul preșcolar din raionul Ialoveni, în perioada 2012-2020, %

Lipsa instituțiilor de educație timpurie în 5 localități ale raionului (Horodca, Găureni, Budăi, Misovca, Homuteanovca). Copiii din localitățile date sunt instituționalizați parțial în IET din localitățile Țipala, Gangura, Ulmu.

27.3.0.2. *Învățământul primar, gimnazial și liceal în raion*

În anul 2021, învățământul primar, gimnazial și liceal în raionul Ialoveni include 33 instituții de învățământ dintre care: 15 gimnazii, 15 licee și 2 școli primare și o școală primară grădiniță. Ca rezultat al procesului de optimizare a rețelei instituțiilor de învățământ general, numărul instituțiilor de învățământ primar și secundar general s-a redus pe parcursul ultimilor cu 5,71% (de la 35 de instituții în 2012 la 33 instituții în 2021). În acest timp procesul de reorganizare a instituțiilor din raion a continuat prin reorganizarea a 2 gimnazii în școli primare, respectiv grădiniță. În raion 32 de instituții studiază în limba de stat, o instituție în limba rusă.

În ultimii cinci ani (2015-2020), se constată oscilarea populației școlare din învățământul primar, gimnazial și liceal din raionul Ialoveni, scăderea înregistrată în anul 2019 față de 2017 fiind de 4,74%. În anul de învățământ 2019-2020 în 33 de școli ai raionului Ialoveni erau înscriși 10203 elevi, reprezentând o micșorare de 481 de elevi față de anul de studii 2017-2018.

În 5 localități (Budăi, Bălțați, Homuteanovca, Găureni, Piatra Albă) nu sunt instituții educaționale, copiii sunt transportați cu autobuse speciale donate de Ministerul Educației. În 30 de instituții școlare din raion procesul educațional este organizat într-un schimb, iar în 2 licee și 1 gimnaziu se derulează procesul în două schimburi.

În anul 2020-2021, din totalul elevilor cuprinși în învățământul primar și secundar general 41% reprezentau elevii din învățământul primar, 48,57% – elevii din învățământul gimnazial și 10,09% - elevii din învățământul liceal. Comparativ cu anul de studii 2017-2018 numărul elevilor din învățământul primar a scăzut cu o pondere de 2,88 %, iar din gimnazial se atestă o creștere cu 1,7% , iar a celor din liceal a scăzut cu 9,29%.

Diminuarea numărului de elevi s-a produs în ambele medii de rezidență și în două niveluri de învățământ generl (primar, liceal) și este în strînsă legătură cu evoluția demografică, plecarea părinților peste hotare și cu alegerea făcută de elevi în favoarea școlilor din orașele vecine, îndeosebi în cazul liceenilor. În strînsă legătură cu diminuarea numărului de elevi se remarcă și diminuarea numărului de cadre didactice.

În anul școlar 2020-2021 în învățământul primar, gimnazial și liceal își desfășurau activitatea 784 de bază și 109 cadre activează prin cumul. Respectiv în tot în acest an, în sistemul educațional raional au fost angajați peste 15 cadre tinere, iar în anul 2019 au fost angașate 11 de tineri specialiști cu 5 cadre mai mult față de 2020, deci în ultimii 3 ani au fost angajați aproximativ 46 de tineri specialiști. În unele instituții școlare, din cauza insuficienței de cadre didactice cu o calificare suficientă, generată și de criza demografică, predarea unor discipline din planul-cadru devine problematică și unele discipline sunt predate de nespecialiști sau sunt formate clase cu instruire simultană în treapta primară.

Raportul elevi/cadre didactice s-a menținut constant în ultimii 2 ani la valoare de 14 și se datorează scăderii numărului de cadre didactice și de elevi. Acest fapt ar putea fi valorificat, în special în mediul rural, fiind posibilă la creșterea nivelului calitativ al actului didactic, situație ce va permite ca profesorii, respectiv, învățătorii putînd să dedice mai mult timp pentru instruirea fiecărui elev în parte.

În anul de studii 2020-2021 numărul cadrelor didactice antrenate în procesul educațional la nivel primar, gimnazial și liceal este de 893 (cu 10,66% mai puțin decât în perioada 2016-2017), ponderea cadrelor cu studii superioare reprezintă 86% mai mult cu 1% față de 2010. Astfel, 12% din personal au studii medii de specialitate, iar 2% reprezintă cadre didactice cu studii neterminate.

Analizand ponderea cadrelor didactice după vechimea în muncă, în anul de studiu 2019-2020, deducem următoarele: până la 2 ani – 38; de la 2/5 ani - 66; de la 5/10- 66; de la 10/15 – 85; de la 15/20-67, mai mult de 20 ani constituie 439 cadre didactice. Numărul cadrelor didactice tinere antrenate în procesul educațional este în scădere față de anul de studiu 2016-2017.

Respectiv, cadrele didactice cu vârsta de pensionare în anul 2020 este în scădere și a constituit 143 de unități mai puțin cu 9 de unități față de 2010. Diversificarea după gen este în creștere la femeii, în 2017 constituie 86% femeii iar la bărbați este în scădere de la an la an

Evoluția numărului de absolvenți în raion este în scădere de la an la an. În anul 2019-2020 numărul total de absolvenți a constituit 1136, mai puțin cu 132 de absolvenți sau cu 10,41% mai puțin față de anul 2016-2017 (1268 de absolvenți).

În anul 2020, numărul elevilor din sate a constituit 8026 de elevi, de 3,68 ori mai mult decât în orașul Ialoveni (2177 elevi). Analiza în dinamică a numărului de elevi indică un trend crescător pentru școlile din orașul Ialoveni iar pentru cele din sate se observă o ușoară descreștere cu 3,5 % din 2016 până în 2020.

În anul 2019, numărul elevilor ce au studiat limba engleză este de 77,2%, la limba franceză acest indicator a constituit 22,8%. În perioada 2016-2020, ponderea elevilor ce au studiat limba franceză, în numărul total de elevi ce au studiat limbi străine, s-a redus de la 43% la 22,8%, iar în cazul limbii engleze acest indicator a crescut de la 57,2% la 77,2%. Tendința de creștere a ponderii elevilor din raion ce au studiat limba engleză ca limba cea mai preferată de circulație și comunicare internațională este o premisă foarte importantă pentru elevii ce planifică să-și continue studiile sau să se angajeze la muncă peste hotare.

Tabelul 32. Evoluția numărului de familii incomplete din raionul Ialoveni, 2016-2020

Copii de 7-18 ani:		
Anul de studii	un părinte plecat	Ambii părinți plecați
2016-2017	1868	368
2017-2018	1913	412
2018-2019	2215	683
2019-2020	2137	592

Pe parcursul anilor 2016-2020, erau înregistrați în evidențele autorităților responsabile, în mediu 513 copii cu părinți plecați la muncă în străinătate. Acest fenomen este îngrijorător pentru întregul raion și mai ales pentru o categorie de copii care nu se află sub directă supraveghere a unui adult (părinte, rudă sau cunoștință). Astfel, acești copii nu beneficiază de un mediu familial adecvat pentru dezvoltarea lor psiho-emoțională normală. În raionul Ialoveni nu există nici un ONG care s-ar implica în formarea acestora copii, respectiv nu sunt nici grupe prelungite și ore de meditații.

Tabelul 33. Nivelul de frecvență a elevilor în școlile din raionul Ialoveni, 2016-2020

Anul școlar	Elevi neșcolarizați la începutul anului școlar	Elevi cu abandon școlar la sfârșitul anului școlar
2016-2017	0	1
2017-2018	0	2
2018-2019	0	6

2019- 2020	0	7
------------	---	---

Abandonul școlar apare, în general, în rândul categoriilor sociale defavorizate: copii din grupe de risc. Pentru diminuarea și soluționarea problema abandonului școlar din raion sunt implicate următoarele instituții, ca: școala, primăriile, asistența socială și poliția. Cauzele acestei discrepante, precum și a abandonului școlar sunt:

- Intrarea pe piață;
- mariajului timpuriu;
- Implicarea copiilor de la sate în munca fizică de acasă;
- Numărul mare de copii rămași fără supravegherea părinților;
- Insuccesul școlar;
- Dificultăți materiale, dezorganizarea familiei;
- Atitudinea neglijentă și indiferentă a părinților referitor la educarea școlară a copiilor;
- Integrarea insuficientă în în colectiv clase de elevi.

27.3.0.3. Baza tehnico-materială

Distribuirea cheltuielilor din sistemul educațional este inefficient, sunt multe instituții școlare care nu funcționează la capacitate deplină, respectiv media pe raion de utilizare a spațiului este de 81%, însă în G. Dănceni, G. Ialoveni se utilizează doar 37-35% din spațiu. Pentru eficientizarea în G Misovca în perioada rece a anului este conservat etajul doi. Per raion capacitatea de utilizare a instituțiilor este de 68,9%, cel mai mic procent de utilizare este în: Gimnaziul Misovca- 21%;

Gimnaziul „Alexandria Rusu”, Dănceni – 31,25%; Gimnaziul „Grigore Vieru”, Ialoveni – 60%.

% de acoperire a spațiului în cadrul instituțiilor de educație timpurie per raion constituie 107,85 %. 21 de instituții acoperirea spațiilor este de 100%, în 7 IET acoperirea spațiilor este un procentaj mai mic de 100%, în 10 IET acoperirea spațiilor este peste 100% .

În cadrul Proiectului: „Eficiența energetică” în 2015-2016 au fost realizate activități de renovare a următoarelor instituții: Liceul Teoretic „I.Pelivan” Răzeni (359350 lei), Liceul Teoretic „P .Ștefănuță” Ialoveni (3597601 lei) , Liceul Teoretic Puhoi (2356204 lei), în 2016-2017: Gimnaziul „A.Rusu” Dănceni (2062463 lei), Liceul Teoretic Țîpala (2100000 lei).

Proiectul „Reforma învățământului din R Moldova” , finanțat de FISM a permis renovarea Liceul Teoretic „Andrei Vartic” Ialoveni și Liceul Teoretic „I.Pelivan” Răzeni.

Cu sprijinul FISM-ului au fost renovate blocurile sanitare din LT „D.Cantemir” Văsieni, G „Grigore Vieru” Ialoveni. În baza parteneriatului a fost reparat capital acoperișul Liceului teoretic „Olimp” Costești.

În baza parteneriatului cu AO „Lumos” Moldova au fost dotate 10 Centre de Resurse în IET din raion.

În 2016 CR a contribuit în 69 instituții din raion-„Dotarea instituțiilor de învățământ cu echipament TIC și formarea cadrelor didactice”.

În cadrul proiectului „Clasa viitorului” au fost dotate 4 instituții de învățământ, LT „P.Ștefanucă” Ialoveni, LT „Ion Pelivan” Răzeni, LT Puhoi, LT „M.Bârcă” Mileștii Mici.

Îmbunătățirea infrastructurii instituțiilor de învățământ: 2018-2019

- Repararea instituțiilor de învățământ: acoperișul blocului principal LT „D. Cantemir”, reparația capitală a clădirii Gimnaziului Gangura, reparația capitală a blocului ABC a LT „I.Pelivan” Răzeni, instalarea sistemului de evacuare a apelor de pe acoperișul instituției G. „M.Eminescu” Ulmu, construcția punctului sanitar intern și canalizare în ȘPG Ruseștii Vechi, construcția cantinei școlare în LT Horești, etc. ;
- Dotarea cu materiale de predare/învățare, echipament specializat pentru copii cu dizabilități și/sau CES a CREI (LT „I.Pelivan” Răzeni, LT Horești, LT „Olimp” Costești, LT „M.Bârcă” Mileștii Mici, G.„Gr.Vieru” Ialoveni, LT Ruseștii Noi)

Îmbunătățirea infrastructurii instituțiilor de educație timpurie: 2015-2020

- schimbarea acoperișului - 25 % IET
- termoizolarea pereților exteriori - 13% IET
- reparații capitale a spațiilor IET - 43 % IET
- lucrări de construcții - 38%IET
- reparații a sistemului de canalizare - 13%
- reparația sistemului de iluminare - 13%

În baza acordurilor de parteneriat între Consiliul raional și județul Dâmbovița sa construit Grădinița din com. Ruseștii Noi;datorită donațiilor județului Ilfov s-au dotat fiecare grădiniță (35) și școală (34) cu biblioteca digitală, proiector și laptop. 2. instituțiile de învățământ, aplicante la diverse proiecte cu atragerea fondurilor extrabugetare sunt susținute (prin alocări financiare) de către Consiliul raional în implementarea proiectelor câștigate (Asigurarea incluziunii copiilor cu dizabilități severe (Unitatea de educație incluzivă, LT „P.Ștefanucă), Dotarea centrelor pentru incluziunea educațională a preșcolarilor (10 IET), Implicarea tinerilor în atragerea surselor extrabugetare (Fontul pentru tineri Ialoveni), Eficiența energetică (5 instituții), Sporirea accesului și gradului de participare a copilului în RMoldova(G.Hansca), Construcția sistemului de epurare (2 instituții).

În perioada anilor 2016-2020 s-a pus un accent vădit pe dotarea instituțiilor de educație timpurie cu mobilier - 75 %. De asemenea se pune accent pe crearea condițiilor optime de activitate a cadrelor didactice și de organizare a procesului educațional, dotarea instituțiilor cu TIC. 50 % din instituții sunt dotate toate spațiile educaționale cu TIC și 33 % din instituții au conectare internet 100% toată instituția, 67 % dotarea instituțiilor cu rețeaua internet cu acoperire mică.

Prin intermediul parteneriatelor constructive s-au dotat instituțiile cu:

- materiale didactice - 8%
- tehnologii informaționale și comunicații - 8%
- mobilier - 20%
- complexe de joacă exterioare - 15%

În ultimii ani 2016-2020, are loc îmbunătățirea periodică a bazei tehnico-materiale. Anual administrația publică de nivelul I și II alocă resurse financiare suficiente pentru reparații capitale și curente, asigurarea cu literatură a bibliotecilor școlare.

Toate școlile și grădinițele sunt asigurate cu minimul necesar de mobilier școlar conform cerințelor sanitaro-igienice și standardelor de dotare minimă a instituțiilor, deși mobilierul în unele instituții este învechit.

Încabinele și atelierele școlare au insuficiență de aparate, ustensile, instrumente în organizarea și realizarea eficientă a părții practice prevăzute în curricula școlară. În unitățile școlare din raion sînt dotate 30 clase de calculatoare. Unele instituții nu dispun de cantine ca: G Cărbuna, G Văsieni, LT Horești. Doar 85% de instituții preșcolare sunt dotate cu calculatoare, imprimante și copiatoare.

27.3.0.4. Probleme în domeniul educației

Sistemul educațional din raionul Ialoveni se confruntă cu o serie de probleme majore. Astfel, din analiza de mai sus elucidăm cele mai principalele probleme referitoare la acest domeniu. Ele sunt:

- Rețeaua școlară (număr mic de copii în clase, imposibilitatea asigurării normei cadrelor didactice, predarea unor materii școlare de pedagogi nespecialiști, cheltuieli nejustificate pentru întreținerea spațiilor școlare, etc.), impun necesitatea optimizării și restructurării rețelei instituțiilor educaționale din raion;
- Ponderea înaltă a cadrelor cu vârsta de pensionare (42,6% din total pensionari);
- Lipsa mijloacelor financiare pentru a introduce orele de meditații în grupa cu regim prelungit;
- Asigurarea bazei materială a școlilor și inclusiv dotarea cu tehnică de calcul;
- Migrația părinților fapt ce contribuie la neimplicare în educația copiilor.
- Migrarea personalului didactic, didactic auxiliar și nedidactic spre alte domenii de activitate și peste hotarele țării;
- Implicarea insuficientă a comunității și a familiei în soluționarea problemelor cu care se confruntă școala/grădinița;
- Suprasarcina didactică a unor cadre didactice;
- Suprasolicitarea unor instituții de educație timpurie (nr. mare de copii);
- Lipsa conducătorilor muzicali, asistenților medicali, psihologilor în instituțiile de învățământ;
- Lipsa instituțiilor de educație timpurie în 5 localități ale raionului (Horodca, Găureni, Budăi, Misovca, Homuteanovca);
- Implementarea necalitativă a curricula la unele discipline opționale;
- Lipsa asistentului personal, alocat copiilor cu un grad redus de independență și autoadministrare;
- Fluctuația cadrelor specializate și tehnice în cantinele școlare și IET;
- Nu dispun de cantine școlare 3 instituții (LT Horești, G Cărbuna, G Văsieni). Elevii se alimentează în ospătăriile grădinițelor, cantină adaptat;
- Lipsa sediului Gimnaziul Cigârleni (la moment procesul educațional se desfășoară în incinta grădiniței din localitate);
- Dotarea insuficientă a laboratoarelor, atelierilor școlare, sălilor de sport și a instituțiilor de educație timpurie.

27.3.0.5. Analiza SWOT sistemul educațional

PUNCTE FORTE

PUNCTE SLABE

- Amplasarea geografică a raionului favorizează accesul la educație.
- Poziția activă și deschisă a managerilor școlari spre schimbare în realizarea politicilor educaționale.
- Formarea tuturor managerilor școlari în elaborarea de proiecte. Implementarea proiectelor de parteneriat și investiționale.
- Imaginea învățământului este promovată prin gradul de acoperire cu personal de conducere și didactic calificat, performanțele elevilor.
- Centrul metodic oferă managerilor școlari, cadrelor didactice, tinerilor specialiști suport în formarea continuă.
- Cadrul normativ de organizare și desfășurare a procesului educațional adecvat.
- Instituțiile din raion implementează principiile educației incluzive.
- 61,7 din cadrele didactice dețin grade didactice; 2 – titlu științific. În ultimii 5 ani 98,5% din cadrele didactice au realizat formarea continuă în instituții specializate abilitate de Ministerul Educației.
- Procesul instructiv-educativ favorizează susținerea examenelor de BAC în proporție de 96,5% și 99,5% a examenului de absolvire a gimnaziului.
- În raion este instituit un sistem de activități extracurriculare cu specific cultural, sportiv, artistic, științific etc.
- În cadrul proiectului "Refoma Învățământului în republica Moldova" 2 licee din raion au fost renovate capital.
- Nr. de instituții educaționale (23 școli, 21 grădinițe) au implementat proiecte investiționale susținute de mai mulți donatori.
- Dezvoltarea unor parteneriate durabile cu AP de toate nivelurile, ONG-uri ce activează în domeniu, agenți economici, părinți și comunitate.
- Stabilirea parteneriatelor între AP, instituții educaționale din raion cu omologii din alte raioane, țări, regiuni etc.
- Funcționalitatea Unității de Educație Incluzivă pentru copii cu dizabilități severe din raion, o subdiviziune a LT „P.Ștefănuță” Ialoveni;
- **Crearea Centrelor de Resuse pentru copii cu CES în 10 IET**

- Lipsa unei conexiuni sănătoase „familie-școală”;
- Creșterea fenomenului de abandon școlar;
- Competențe insuficiente, lipsa motivației, indiferență din partea managerilor în realizarea unui sistem de management școlar modern;
- Suprasarcină didactică a unor cadre manageriale și didactice.
- Elemente de planificare formală a activității unor instituții educaționale.
- 23,5% din numărul cadrelor manageriale și didactice sînt de vîrstă pensionară.
- 7,8% din cadrele didactice din instituțiile preșcolare au studii medii nepedagogice și fără studii.
- Nu sînt organizate ore de meditații în instituțiile școlare.
- Interes neuniform din partea populației și a elevilor față de obținerea studiilor de calitate.
- Strategiile didactice continuă să fie preponderent tradiționale, bazate pe activitatea profesorului.
- Evaluarea nu se aplică reglatoriu în proiectarea de proces. Colectivul de cadre didactice, nu cuantifică, prin intermediul rezultatelor evaluărilor, progresul școlar și nu iau în considerare acest aspect la evaluarea activității didactice
- Pregătirea sub nivelul cerințelor a unor cadre didactice, preponderent a tinerilor specialiști, în realizarea unui demers didactic modern.
- Sistemul existent de formare continuă a cadrelor didactice nu totdeauna răspunde necesităților și provocărilor.
- Număr mare de copii cu cerințe educaționale speciale proveniți din medii sociale și familii defavorizate sau lipsiți de supravegherea și interesul părinților.
- Sistem de consiliere psihopedagogică și sociale în stare de formare (la nivel incipient). Lipsa specialiștilor (psihologi, logopezi etc) în instituțiile preșcolare, școli primare și gimnazii.
- Resursele financiare alocate nu satisfac cerințele funcționării eficiente a sistemului educațional din raion.
- Alarmantă rămîne situația la gimnaziul din satul Cigîrleni.
- Dotare insuficientă cu mijloace multimedia a instituțiilor, lipsa soft-urilor educaționale licențiate, număr insuficient de calculatoare comparativ cu numărul de elevi.
- Bibliotecile școlare nu sînt asigurate suficient cu literatură (didactică, beletristică, de referință).
- În unele grădinițe spațiile educaționale duc lipsă de dotările necesare pentru organizarea activităților.
- Lipsa unei baze de date a posibililor parteneri în educație.

OPORTUNITĂȚI

AMENINȚĂRI

● <i>Posibili parteneri pentru eficientizarea procesului educațional, atragerea mijloacelor financiare care ar contribui la dezvoltarea în sistemului educațional din raion.</i> ● <i>Parteneri în crearea de noi servicii educaționale și sociale orientate copiilor de vîrstă preșcolară și școlară.</i> ● <i>APL, agenți economici, părinți, comunități locale și sociale deschise în susținerea dezvoltării învățămîntului din raion.</i> ● <i>Instituții abilitate în țară în analiza și elaborarea propunerilor pentru eficientizarea procesului educațional.</i> ● <i>Instituții abilitate în țară și peste hotare pentru dezvoltarea și consolidarea capacităților și competențelor pentru cadrele didactice și managerii școlari.</i> ● <i>Politici educaționale clare și consecvente, bine formulate accesibile în domeniul implementării curricula școlară axată pe competențe.</i> ● <i>Mediu geografic propice în accesul elevilor și a cadrelor didactice la diverse resurse informaționale, cultural artistice etc.</i> ● <i>Posibilitatea prestării serviciilor contra plată.</i> ● <i>Colaborare cu alte instituții de învățămînt, schimb de experiență.</i> ● <i>Asociații obștești care activează în bază legală în susținerea învățămîntului.</i> ● <i>Posibilitatea îmbunătățirii și modernizării bazei tehnico materiale a instituțiilor de învățămînt din raion prin atragere de fonduri</i>	● <i>Îmbătrînirea cadrului didactic în mediul rural;</i> ● <i>Existența unui cadru legislativ stabil în domeniul învățămîntului;</i> ● <i>Rezistența populației vis-a-vis de reforma structurală în domeniul educației.</i> ● <i>Plecarea profesorilor calificați,</i> ● <i>Influența abuzivă a politicului asupra sistemului de învățămînt;</i> ● <i>Trendul descendent al populației școlare în perioada 2016-2020;</i> ● <i>Lipsa unui mecanism clar de motivare și stimulare a cadrelor didactice.</i> ● <i>Starea materială, condițiile de lucru și trai a angajaților.</i> ● <i>Motivație scăzută a unor primării, agenți economici, ONG-uri, părinți, comunitate în colaborare și parteneriat cu instituțiile educaționale.</i> ● <i>Reducerea resurselor financiare alocate.</i>

27.3.0.6. *Recomandări sistemul educațional*

În urma analizei efectuate, se propun următoarele recomandări de ameliorare a problemelor și de sporire a sistemului educațional:

- Promovare a parteneriatului prin încheierea noilor contracte de colaborare și cooperare,
- Dotarea și modernizarea bazei tehnico materiale (asigurarea cu materiale curriculare, didactice. etc);
- Optimizarea rețelei instituțiilor în scopul asigurării unui proces educațional de calitate;
- Asigurarea cadrelor didactice care intenționează să își îmbunătățească capacitatea profesională, prin suportul și/sau cofinanțarea cursurilor sau vizitelor de studii.
- Stabilirea unei culturi organizaționale care ar crea o bună imagine instituțiilor;
- Dezvoltarea unor programe vizînd combaterea și prevenirea abandonului școlar;
- Dezvoltarea practicilor educaționale inclusive în învățămîntul general;
- Evaluarea perfecționării continuă a cadrelor didactice în baza unor criterii de performanță și proiectarea activităților;
- Pregătirea nediferențiată a generației tinere pentru participarea socială activă, destinată evitării sărăciei și excluziunii sociale;
- Crearea condițiilor optime pentru atragerea cadrelor didactice tinere;
- Garantarea egalității șanselor de acces în învățămîntul preuniversitar asigurîndu-se un standard optim, la nivelul drepturilor fundamentale;

- Performanțele școlare ale elevilor, avînd în vedere diferențele de rezultate înregistrate la testele naționale și ratele mai scăzute de promovare la examenele terminale, în cazul elevilor din mediul rural;
- Completarea anuală a fondurilor bibliotecilor școlare.â
- Promovarea implementării tehnologiilor informaționale de comunicare în sistemul educațional;
- Extinderea serviciilor de educație incluzivă în IET;
- Încurajarea proiectelor naționale și internaționale în promovarea imaginii pozitive a sistemului educațional din raion;
- Sporirea accesului și a gradului de participare la educație și formare profesională pe parcursul întregii vieți;
- Asigurarea accesului fiecărui copil la servicii educaționale de calitate.

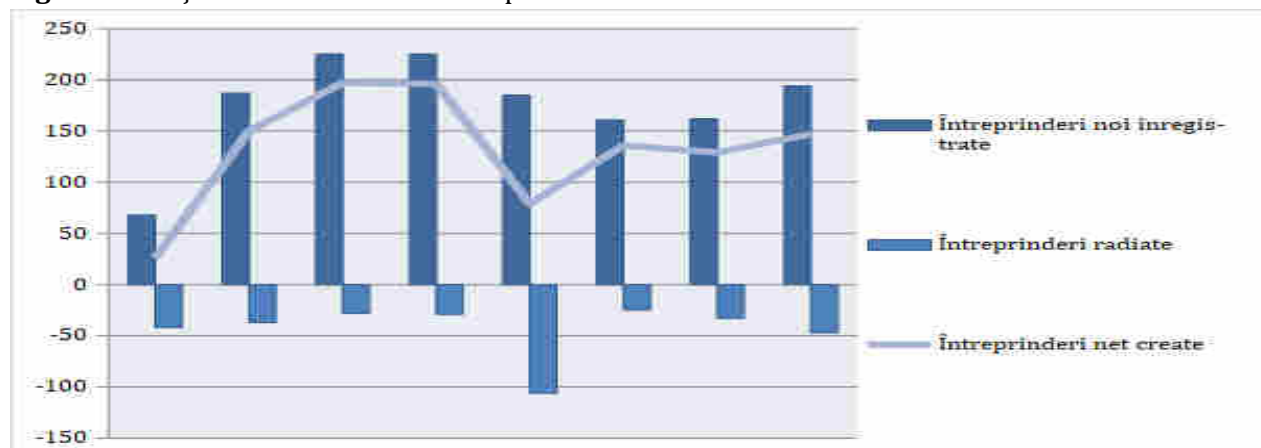
DEZVOLTARE ECONOMICĂ

Evaluarea mediului de afaceri

Conform datelor Camerei Înregistrărilor de Stat, la data de 1 septembrie 2019, în Registrul de stat, în r-nul Ialoveni erau înregistrate 24309 întreprinderi.

În ultimii 5 ani, numărul net de întreprinderi noi create a cunoscut o creștere relativ modestă. În anul 2017, 2018 și 2019 numărul acestora a fost în scădere comparativ cu anii precedenți, cu precădere ca urmare creșterii numărului de întreprinderi radiate, în r-nul Ialoveni 2019 erau radiate 215 de întreprinderi.

Figura Evoluția numărului net de întreprinderi

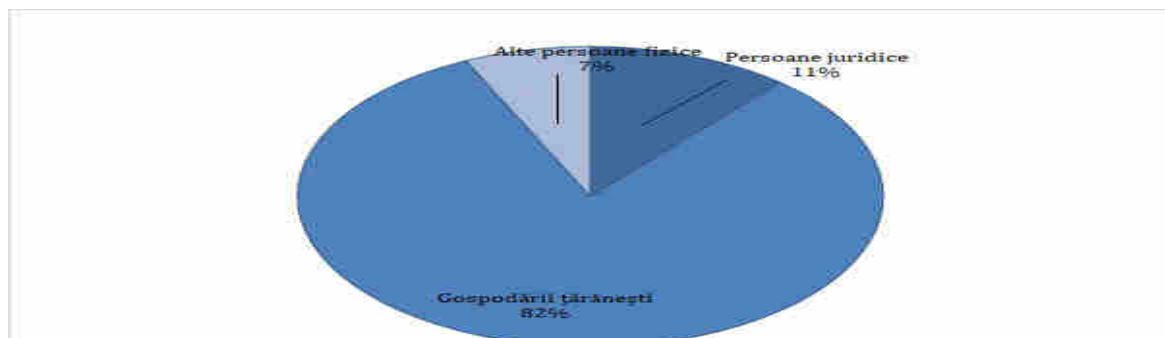

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Camera Înregistrărilor de Stat

Structura sectorului antreprenorial conform dimensiunii întreprinderilor

Din cele 24309 agenți economici aflați la evidență la Inspectoratul Fiscal Ialoveni în 2019, 4317 unități reprezintă persoanele juridice și 19992 unități – persoane fizice, gospodării țărănești.

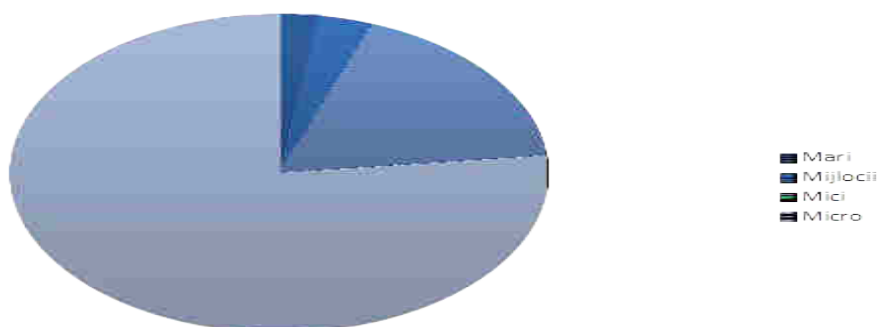
Figura Structura sectorului antreprenorial conform statutului de persoană fizică sau juridică înregistrați la IFT Ialoveni

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Inspectoratul Fiscal de Stat al Raionului Ialoveni

Conform statisticii oficiale, în anul 2019 în raion activau 1250 întreprinderi¹. Din numărul acestora 25 sunt mari, sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-uri), reprezentând 1225 unități, dintre care 82 – întreprinderi mijlocii, 405– mici și 738 micro.

Figura 1. Numărul de întreprinderi conform criteriului dimensiunii întreprinderilor, unități

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Din punct de vedere sectorial, contribuția cea mai mare la angajarea populației și acumularea veniturilor din vânzări o are sectorul de servicii cu pondere de 60% și corespunzător 70,5%. Tot în acest sector activează și circa 80,5% din întreprinderi.

Al doilea sector după dimensiune este industria, în care activează 12,3% din întreprinderile active care angajează aproximativ un sfert din populația ocupată în întreprinderile active și realizează 17,7% din veniturile din vânzări. De menționat că, raionul reflectă o performanță mai bună pentru toți acești indicatori comparativ cu media pe țară.

În sectorul agricol activează 6,8% din întreprinderi, cu 1,6 p.p. mai puțin comparativ cu media pe țară. În același timp, deși după ocuparea forței de muncă deține o pondere asemănătoare comparativ cu cel înregistrat la nivel național, veniturile din vânzări obținute sunt mai mici.

¹ Au fost luate în considerație întreprinderile active, care reprezintă unitățile ce au cifra de afaceri mai mare ca zero sau cel puțin un salariat

Câștigul salarial mediu lunar nominal brut în trimestrul III -2019, pe activități economice¹

Activități economice	Lei	Trimestrul III- 2019 în % față de trimestrul III- 2018	Trimestrul III- 2019 în % față de trimestrul- II 2019
Total economie	6087,6	112,5	102,4
Agricultură, silvicultură și pescuit	4790,4	102,6	112,8
Industrie	7180,2	112,6	109,6
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	6251,5	108,5	97,3
Învățământ	5343,4	121,9	92,9
Alte activități de servicii	6061,9	112,8	102,6

¹ Datele cuprind unitățile economice (sectorul real) cu 4 și mai mulți salariați și toate instituțiile bugetare, indiferent de numărul de salariați, care î-și au sediul central în raionul Ialoveni

Conform datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, la 1 octombrie 2019 în căutarea unui loc de muncă se aflau 918 șomeri înregistrați, fiecare al doilea fiind disponibilizat de la unitățile economice. Din numărul total de șomeri, 39,4% la sută o constituie femeile. Circa 6,0% din șomerii înregistrați de la începutul anului beneficiază de ajutor de șomaj, mărimea medie a căruia a fost în luna septembrie 2019 de 1362,5 lei - persoană. La un loc liber de muncă, anunțat de către întreprinderi, reveneau în medie 2,32 șomeri.

Câștigul salarial mediu lunar nominal brut

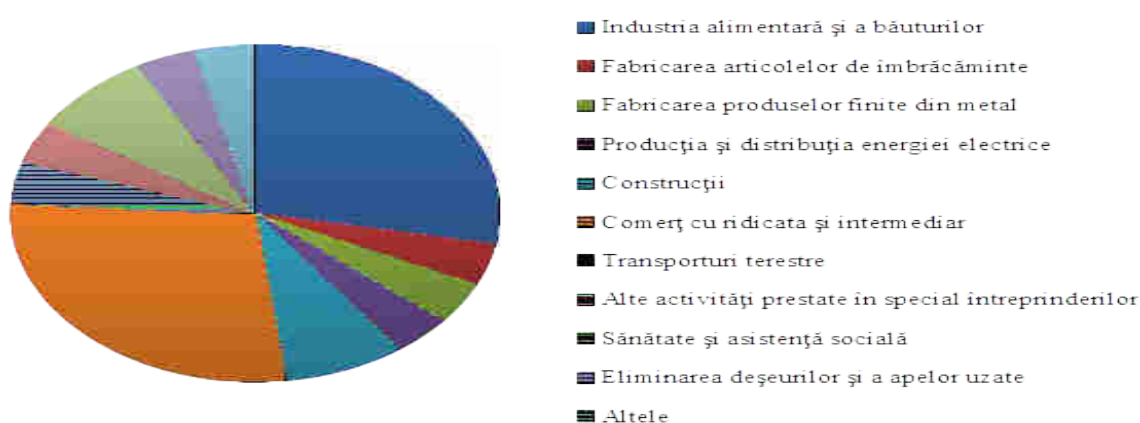
Activități economice	2017	2018	2019	2020
Total economie	5080,0	5577,8	6087,6	
Agricultură, silvicultură și pescuit	3791,6	5091,2	4790,4	
Industrie	6172,3	5844,5	7180,2	
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	5680,6	7056,1	6251,5	
Învățământ	4095,0	4807,2	5343,4	

Alte activități de servicii 5063,8 5375,6 6061,9

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Conform situației din anul precedent, 2,4% din numărul total de întreprinderi erau întreprinderi mari, nivel superior mediei pe regiune și asemănător mediei pe țară. Din totalul întreprinderilor mari – 9 activau în producere, dintre care 7 în industria alimentară, 1 – în confecționarea articolelor de îmbrăcăminte, 1 – fabricarea articolelor finite din beton și 16 în domeniul serviciilor. Important este de menționat în acest sens faptul că activitatea întreprinderilor mari în domeniul serviciilor este relativ diversificată, acestea având reprezentanți în sectoarele de construcții, transporturi, comerț, alte activități prestate întreprinderilor ș.a.

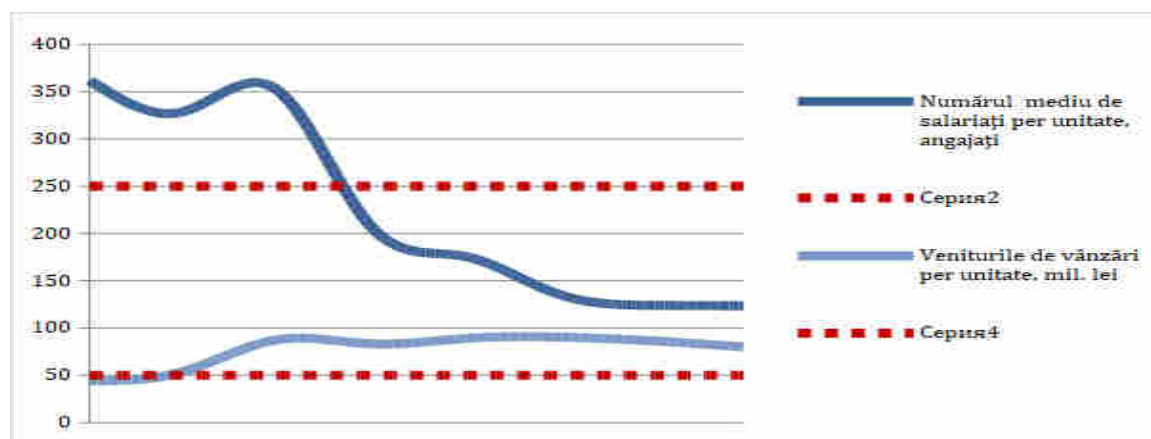
Figura 2. Structura întreprinderilor active mari pe genuri de activitate, %

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Contrar tendinței atestate în perioada anilor 2015-2019, criteriul principal de categorisire a întreprinderilor în grupul celor mari este volumul veniturilor din vânzări.

Figura 3. Evoluția numărului mediu de angajați și a veniturilor din vânzări per unitate de întreprinderi mari

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Sectorul întreprinderile mici și mijlocii reprezintă o componentă foarte importantă a mediului de afaceri, prezentând o serie de beneficii pentru economia raionului. Mai întâi de toate dinamica acestuia indică direct asupra spiritului antreprenorial, iar indicatorii săi de performanță asupra eficienței sectorului. Deși, întreprinderile mari au o putere mai mare de influență a pieței, întreprinderile mici și mijlocii sunt mai flexibile și deci pot depăși uneori mai ușor anumite situații de criză.

În conformitate cu Legea nr. 206 din 07.07.2006 a Republicii Moldova privind susținerea întreprinderilor mici și mijlocii, acest sector cuprinde: întreprinderile micro al căror număr mediu scriptic anual de salariați este de cel mult 9 persoane, sumă anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 3 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor nu depășește 3 milioane de lei; întreprinderile mici al căror număr mediu scriptic anual de salariați este de cel mult 49 de persoane, suma anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 25 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor nu depășește 25 milioane de lei; întreprinderi mijlocii al căror număr mediu scriptic anual de salariați este de cel mult 249 de persoane, suma anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 50 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor nu depășește 50 milioane de lei.

Sectorul întreprinderilor mici și mijlocii reprezintă unități, constituind, astfel, 97,8% din totalul întreprinderilor. Contrar situației întreprinderilor mari, ponderea IMM-urilor în total este mai mică comparativ cu nivelul mediu înregistrat în regiunea Centru, dar similar cu media pe țară.

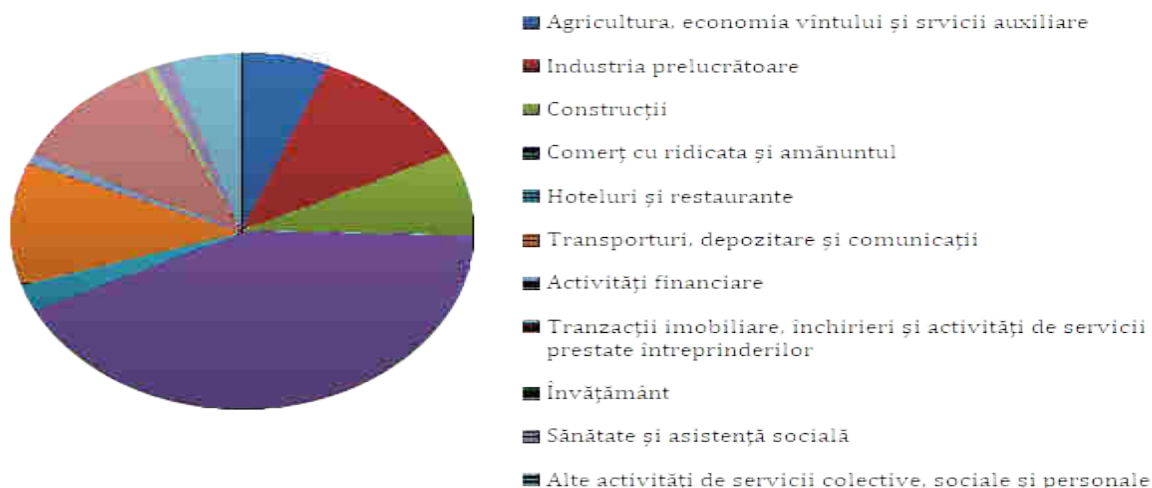
Pe genuri de activitate, 82% din întreprinderi activează în domeniul serviciilor, circa 12% în industria prelucrătoare și 6% în sectorul agricol. De menționat că la nivel de țară, în anul precedent, în domeniul serviciilor activau 84,5% din întreprinderi, diferența realizându-se din contul numărului mai mic de întreprinderi agricole cu 1 p.p. și cu 1,5 p.p. a întreprinderilor industriale.

Tabelul 2. Structura sectorului antreprenorial conform dimensiunii întreprinderilor, sub aspect regional

	Total	mun. Chișinău	Nord	Centru	Ialoveni	Sud	U.T.A. Găgăuzia
Total	100	100	100	100	100	100	100
Mari	2.4	2.6	2.4	1.9	2.0	2.2	2.4
IMM	97.6	97.4	97.6	98.1	98	97.8	97.6
Mijlocii	3.0	2.7	4.2	3.3	6.56	4.2	3.7
Mici	18.9	17.5	23.5	19.3	32.4	23.3	20.9
Micro	75.6	77.2	69.9	75.5	59.04	70.2	73.0

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Figura Evoluția numărului mediu de angajați și a veniturilor din vânzări per unitate de întreprinderi mari

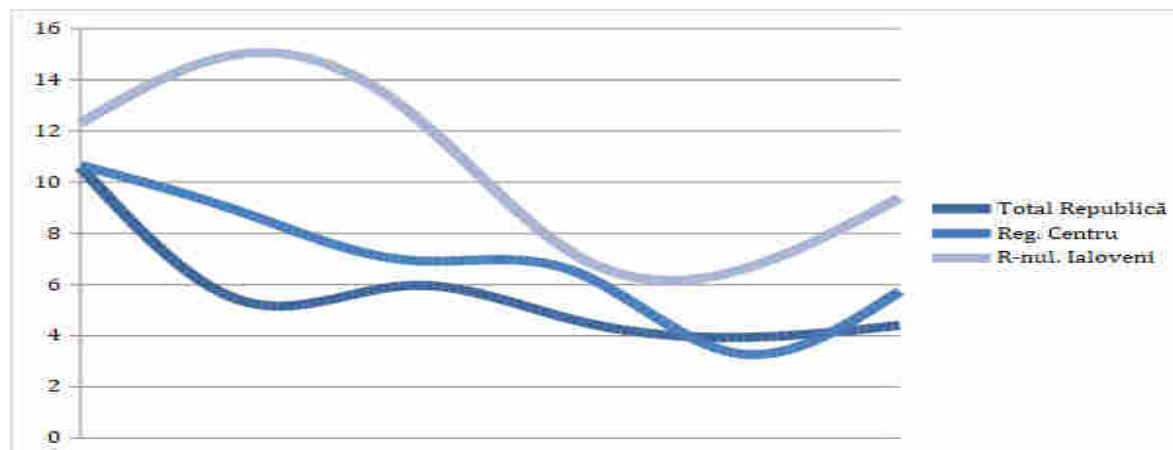

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Evoluția numărului de întreprinderi

Un indicator bun al mediului de afaceri este dinamica înaltă a întreprinderilor active, care în perioada ultimilor cinci ani au sporit cu un ritm mediu anual de 10,2%, comparativ cu ritmul de 6,3% la nivelul regiunii Centru și 4,9% la nivel de țară. Această evoluție, vine în tandem cu tendința de creștere mai rapidă a numărului net de întreprinderi noi create în r-nul. Ialoveni, comparativ media pe țară – 4,2% vs. -10,2%

Figura Ritmul de creștere al numărului de întreprinderi, în profil teritorial (%)

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Tabelul Media anuală de creștere a numărului de întreprinderi active în perioada anilor 2017-2019, %

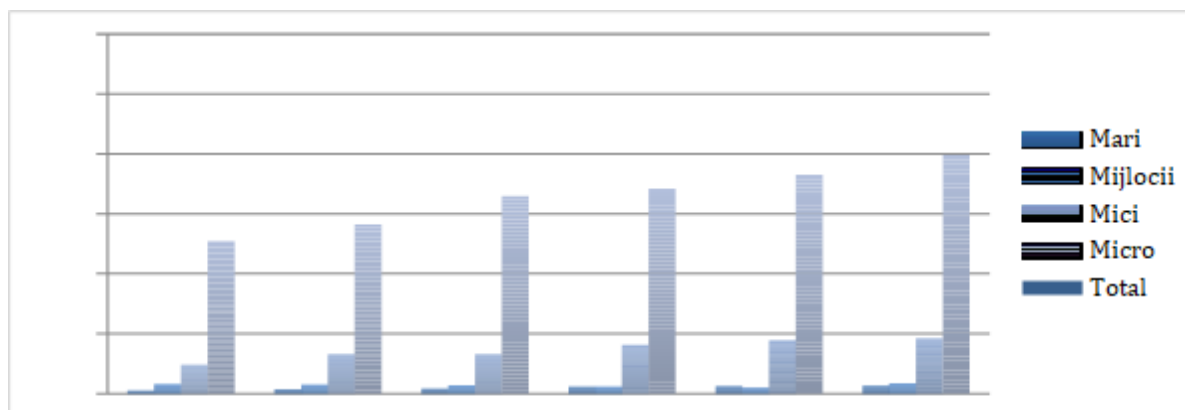
Regiunea Centru	6,3		
Anenii Noi	4,6	Hâncești	5,9
Călărași	4,1	Ialoveni	10,2
Criuleni	4,0	Nisporeni	11,0

Dubăsari	6,1	Orhei	6,8
IALOVENI	3,2	Șoldănești	-0,2
Strășeni	6,3	Telenești	1,1

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Astfel, în ultimii cinci ani numărul total al întreprinderilor active a sporit cu 300 de întreprinderi, ceea ce reprezintă o creștere cu 41%. Această dinamică a fost determinată, preponderent de o creștere rapidă a numărului de întreprinderi mari (media anuală 28% în perioada 2014-2019) și a întreprinderilor mici (media anuală 15% în perioada 2014-2019). Numărul întreprinderilor micro și mijlocii a evoluat mai lent în această perioadă, cu o media anuală de 9,5% și, respectiv, 7,2%. În cazul ultimelor, trebuie de menționat, totodată, că începând cu anul 2016 și până în 2019 numărul acestora a marcat o scădere constantă, de la 30 la 19 unități, însă putem presupune că această tendință ar putea fi cauzată de trecerea unei părți din întreprinderile din acest grup în categoria întreprinderilor mari.

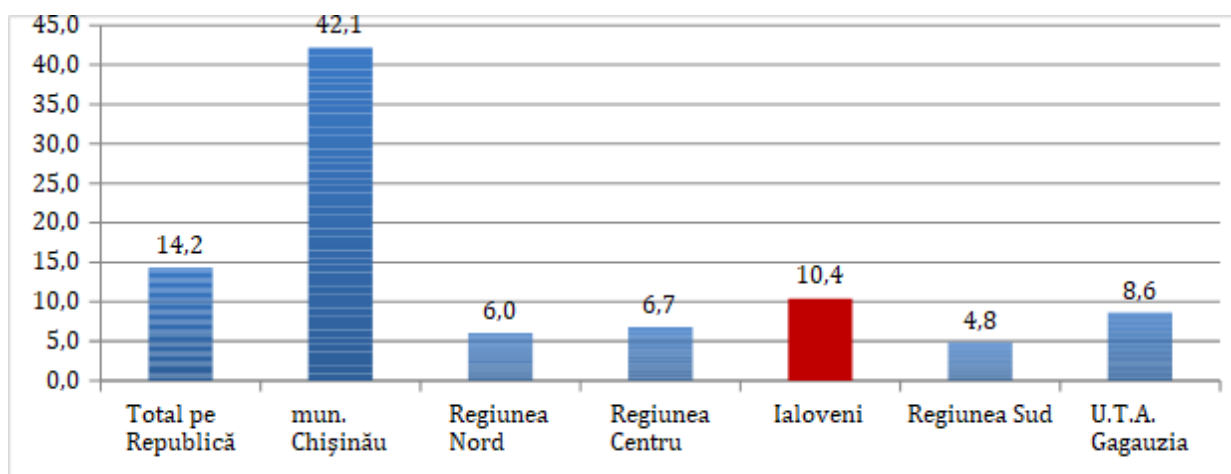
Figura Dinamica numărului de întreprinderi în r-nul. Ialoveni pe categorii de întreprinderi, unități

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

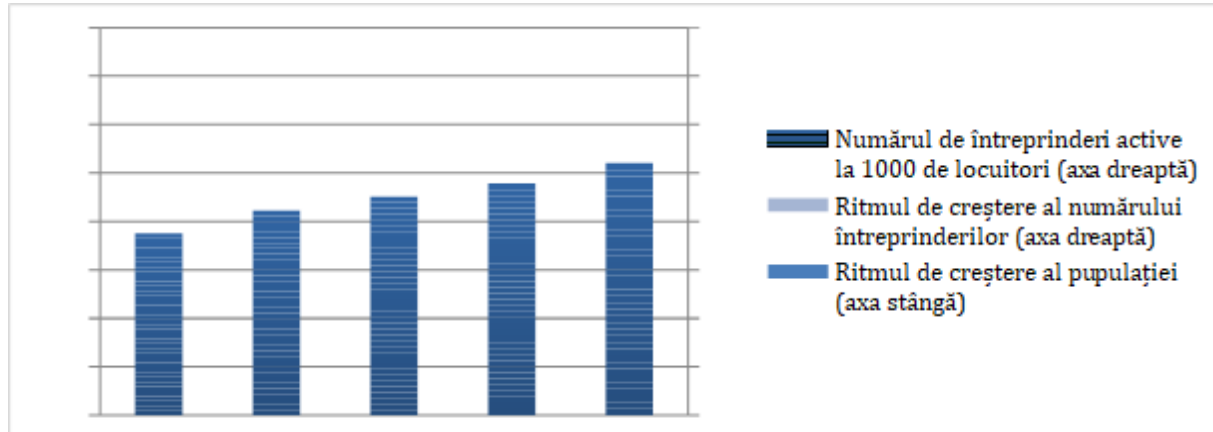
Densitatea întreprinderilor la 1000 de locuitori

Densitatea întreprinderilor în raionul Ialoveni, calculată ca raport al numărului de unități la 1000 de persoane, a constituit 10,4 unități, cifră superioară mediei în regiunea Centru – 6,7 unități, dar și celelalte regiuni cu excepția municipiului Chișinău – 42,1%.

Figura 4. Densitatea întreprinderilor la 1000 de locuitori, în profil teritorial

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Pe lângă nivelul, relativ înalt, un indicator bun este creșterea acestuia în timp. În perioada ultimilor cinci ani, densitatea întreprinderilor la 1000 de locuitori a sporit de la 7,5 unități la 10,4 unități, și aceasta în pofida creșterii numărului populației, ceea ce vorbește despre o creștere mai accelerată a numărului de întreprinderi active.

Figura. Evoluția densității întreprinderilor la 1000 de locuitori

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Ocuparea forței de muncă

Principali indicatori ai situației social-economice a raionului Ialoveni

	valoarea absolută			
	2017	2018	2019	2020
Numărul populației stabile, la începutul anului, persoane	100490		99400	

Rata natalității, ‰	10,8	7,4	8,6	
Rata mortalității, ‰	9,6	4,4	15,9	
Rata nupțialității, ‰	6,9	4,5	14,5	
Rata divorțialității, ‰	2,3	26,5	14,9	
Câștigul salarial mediu lunar, lei	5080,0	5577,8	6087,6	
Numărul șomerilor oficial înregistrați (la 01,01,2019), persoane	1253	1106	918	
Valoarea producției industriale, mil. lei (în prețuri curente)	764805,2	806968,7	360103,2	
Investiții în active imobilizate din contul tuturor surselor de finanțare, mii. lei	174938,9	116320,0	174938,9	
Parcursul mărfurilor realizat de întreprinderile de transport rutier, mii. tone-km	215385,3	224003,2	183594,6	
Mărfuri transportate de întreprinderile de transport rutier, mii tone	391,6	391,8	355,3	
Parcursul pasagerilor cu autobuze și microbuze, mil. pasageri-km	46630,1	86204,7	79374,0	
Pasageri transportați cu autobuze și microbuze, mii pasageri:	2071,6	2599,3	1637,0	

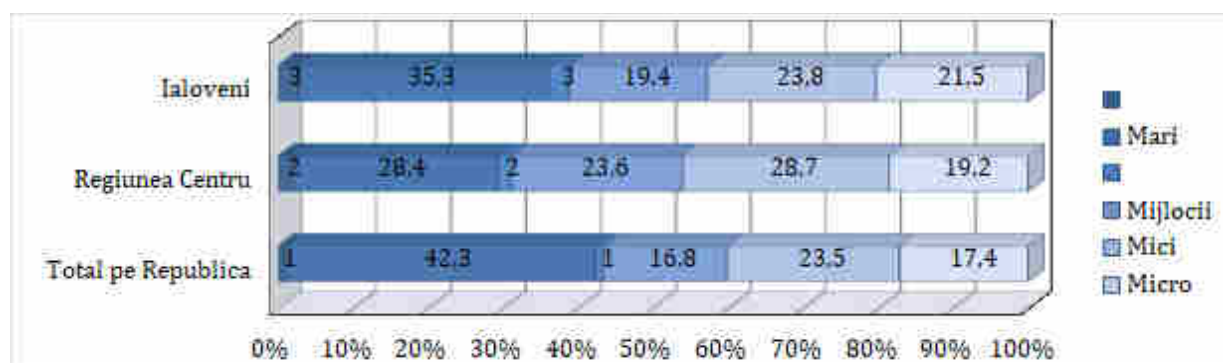
	Migrația internă							
	2017		2018		2019		2020	
Total persoane	Numărul de sosiri	Numarul de plecare	Numărul de sosiri	Numarul de plecare	Numărul de sosiri	Numarul de plecare	Numărul de sosiri	Numarul de plecare
Localități urbane	176	96	229	129	236	115		
Localități rurale	369	412	502	538	421	478		
Total	545	508	731	667	657	593		

Ocuparea forței de muncă în întreprinderile active

În anul 2019, conform statisticii oficiale în cele 24309 de întreprinderi activau 99400 de angajați, ceea ce reprezintă în jur de 96.9% din populația activă în raion sau în jur de 13% din populația activă până la vârsta de pensionare.

Cea mai mare parte a angajaților este ocupată în întreprinderile mari, puțin peste o treime din personalul mediu scriptic în întreprinderile active. Astfel putem constata că deși ca număr de întreprinderi, ponderea acestora în total este similară în raion comparativ cu nivelul înregistrat pe țară, ca pondere a numărului mediu scriptic de angajați valoarea înregistrată în raion este mai mică, ceea ce indică pe de o parte asupra rolului redus al acestor companii în ocuparea forței de muncă. Pe de altă parte, putem presupune, că acest indicator ar putea indica asupra performanței bune a întreprinderilor care după numărul angajaților s-ar încadra în categoria întreprinderilor mijlocii.

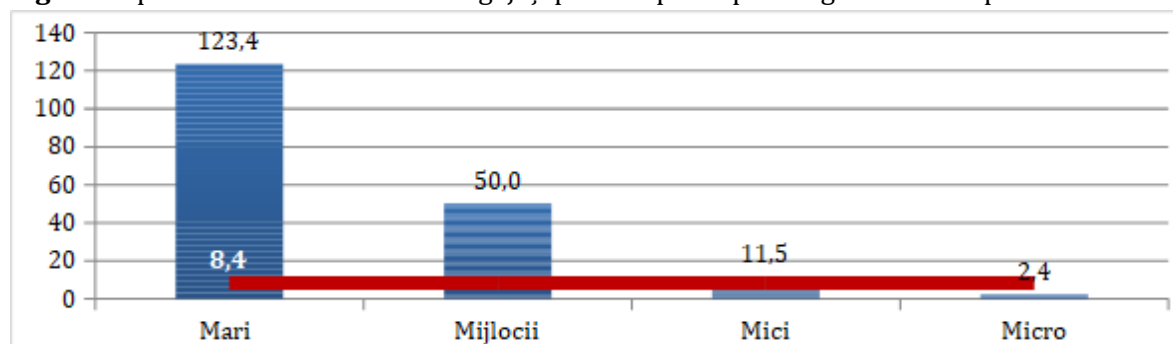
Figura 5. Repartizarea angajaților pe categorii de întreprinderi²

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

În raionul Ialoveni activează circa 2% din numărul total de întreprinderi active și numărul de angajați pe țară. Este un indicator bun, ținând cont că o valoare mai mare a acestui indicator se atestă doar în municipiile Chișinău și Bălți și un nivel similar cu cel al r-ului. Ialoveni, în r-nele. Orhei și Ungheni, inclusiv Soroca și Cahul după numărul de angajați. Totodată, ținând cont de nivelul mic al numărului de angajați per întreprindere, contribuția acestora în ocuparea forței de muncă ar putea fi sporită. În r-nul Ialoveni, în anul 2019, numărul de angajați per întreprindere a fost de 8,4 salariați, cel mai mic nivel înregistrat în regiune, dar și comparativ cu alte raioane.

Figura Repartizarea numărului de angajați per companie pe categorii de întreprinderi

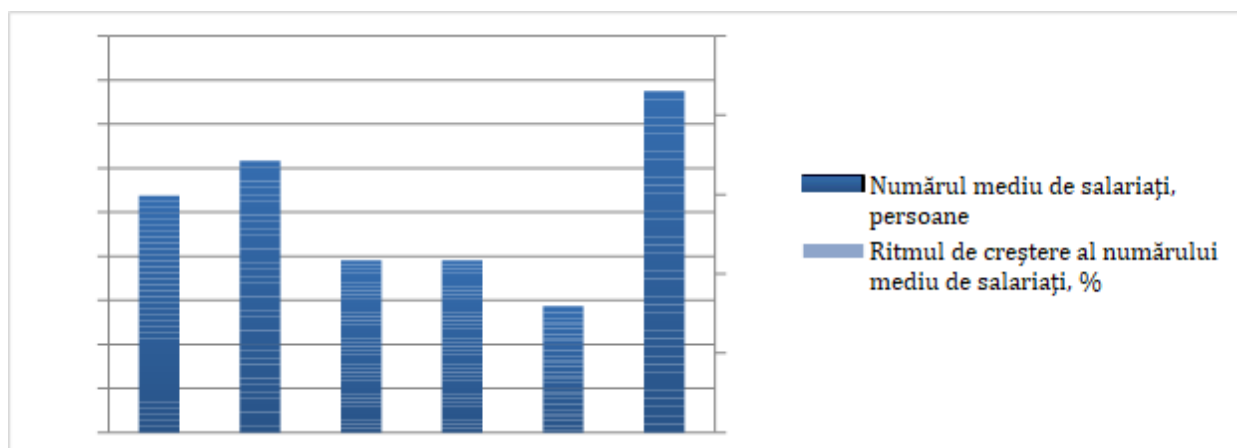

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

² Au fost luate în considerație doar întreprinderile active

Creșterea modestă a fost determinată, mai cu seamă, de reducerea numărului de angajați în întreprinderile mijlocii în toată această perioadă cu excepția anului 2019. La fel, o evoluție foarte modestă a avut-o și numărul de salariați în întreprinderile mari, înregistrând o medie anuală de 2% în perioada de referință, ținând cont că numărul acestora a sporit cu 28%.

Figura 6. Evoluția numărului de angajați în întreprinderile active

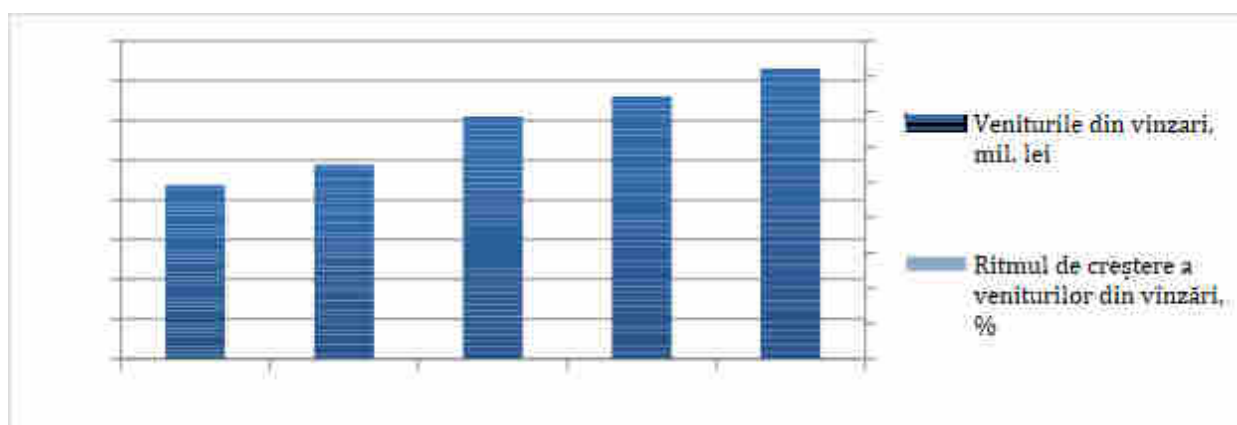

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistic

Rezultatele financiare ale întreprinderilor

În anul 2019, întreprinderile active au acumulat venituri din vânzări în valoare de 6087.6 mil. lei. În ultimii cinci ani, acestea au avut o tendință de creștere, chiar și în perioada anilor de criză, înregistrându-se doar o temperare a ritmurilor de creștere. Totodată, luând în considerație media anuală din această perioadă, acestea au păstrat un ritm de creștere superior (27%) nivelului înregistrat la nivel de țară (8,3%).

Figura 7. Evoluția numărului de angajați în întreprinderile active

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Distribuit pe categorii de întreprinderi, veniturile din vânzări realizate de către întreprinderile mari au constituit 1998,7 mil. lei, ceea ce reprezintă 54,8% din totalul veniturilor din vânzări realizate în raion. Mai puțin de jumătate – 1648,4 mil lei au fost realizate de către sectorul IMM,

dintre care 756,9 mil. lei de către întreprinderile mici, 684,5 mil. lei de către cele mijlocii și 207 mil. lei de către microîntreprinderi.

Tabelul 3. Veniturile din vânzări pe categorii de întreprinderi

	2008	2009	2010	2011	2012
Valoarea, mil. lei					
Total	2180,3	2441,5	3043,1	3298,4	3647,0
Mari	1166,7	1421	1989	1992,6	1998,7
<i>IMM, inclusiv</i>	1013,6	1020,5	1054,1	1305,8	1648,4
Mijlocii	364,2	397,8	300,5	356	684,5
Mici	499,3	462,6	589,2	729,1	756,9
Micro	150,1	160,1	164,4	220,7	207
Ponderea în total, %					
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mari	53,5	58,2	65,4	60,4	54,8
<i>IMM, inclusiv</i>	46,5	41,8	34,6	39,6	45,2
Mijlocii	16,7	16,3	9,9	10,8	18,8
Mici	22,9	18,9	19,4	22,1	20,8
Micro	6,9	6,6	5,4	6,7	5,7

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Tendință observată, cu precădere, în cadrul unei analize comparative cu media înregistrată pe țară, sectorul IMM are o pondere impunătoare și în realizarea veniturilor din vânzări. La nivel național, întreprinderile mari realizează 65,5% din veniturile din vânzări, în timp ce sectorul IMM numai 35,5%.

Tabelul 4. Structura veniturilor din vânzări pe categorii de întreprinderi, în profil teritorial (%)

	Total	Mari	Mijlocii	Mici	Micro
Total pe Republica	100	65,5	11,8	18,1	4,6
Regiunea Centru	100	49,0	19,0	24,9	7,1
Ialoveni	100	54,8	18,8	20,8	5,7

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Clasamentul sectoarelor după veniturile din vânzările realizate ar putea fi reflectat după cum urmează:

- Servicii de comerț și ridicată, sector în care se realizează circa 54% din veniturile din vânzări și 63,5% din profiturile realizate până la impozitare. Totodată mai mult de jumătate (53,6%) din întreprinderile active în acest sector activează în pierdere;
- În industria prelucrătoare au fost obținute 17,5% din veniturile din vânzări și 17,3% din rezultatul financiar până la impozitare, care a constituit 20,24 mil. lei .
- Sectorul de producție și distribuție a energiei electrice, apei și gazului a realizat venituri în valoare de 347 mil. lei (9,5% din total), dar pierderile acestora până la impozitare au constituit 6128 mil. lei, 3 din 5 întreprinderi realizând pierderi. Reieșind din datele disponibile putem conchide că aceste rezultate se datorează preponderent activității unei întreprinderi mari (593 de angajați) pierderile căreia au fost estimate la 6345668 lei.

Tabelul 5. Indicatori de performanță ai întreprinderilor active distribuite pe sectoare de activitate, 2012

Genul de activitate	NR. întreprinderi	Salariați, pers	Venuri din vânzări, mil. lei	Ponderea în totalul veniturilor din vânzări, %	Ponderea întreprinderilor care au primit profit, %	Ponderea întreprinderilor care au înregistrat pierderi, %
TOTAL	1 036	8 747	3 647	100	39,5	54,8
Agricultura, economia vântului și silvicultura	61	713	77	2,1	29,5	70,5
Pescuitul	9	95	10	0,3	44,4	55,6
Industria extractivă	1	86	6	0,2	0,0	100,0
Industria prelucrătoare	126	1 985	638	17,5	41,3	53,2
Energia electrică, apă și gaze	5	613	347	9,5	40,0	60,0
Construcții	78	809	236	6,5	43,6	51,3
Comerț cu ridicata și amănuntul	429	2 336	1 973	54,1	43,1	53,6
Hoteluri și restaurante	24	106	8	0,2	25,0	70,8
Transporturi, depozitare și comunicații	112	665	238	6,5	39,3	57,1
Activități financiare	9	22	4	0,1	22,2	77,8
Tranzacții imobiliare, închirieri și servicii prestate populației	110	310	50	1,4	36,4	60,0
Învățământ	7	33	2	0,0	57,1	42,9
Sănătate și asistență socială	14	792	52	1,4	50,0	42,9
Alte activități de servicii colective, sociale și personale	50	166	6	0,2	22,0	32,0

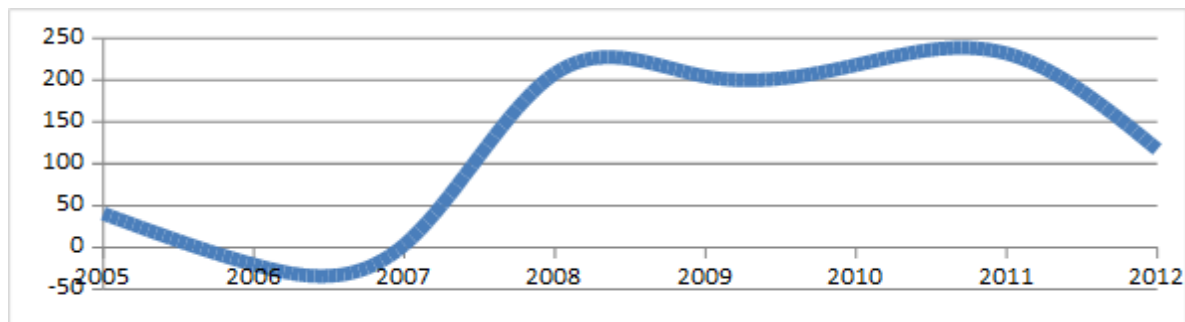
Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Un indicator important al eficienței mediului de afaceri este capacitatea întreprinderilor de a realiza profituri. În anul 2012, valoarea profiturilor obținute de întreprinderile de toate categoriile a constituit 117,3 mil. lei., dintre care 66,4 mil. lei au fost realizate de către întreprinderile mari, 28,8 mil. lei de către întreprinderile mijlocii, 20,7 mil. lei de cele mici, iar întreprinderile micro au fost în pierdere cu 2,1 mil. lei.

Evoluția rezultatelor financiare până la impozitare obținute de către întreprinderile active reflectă o tendință foarte volatilă în perioada începând cu anul 2005. În anii 2006, 2007 acestea au marcat o valoare negativă de 20,6 mil. lei și corespunzător 3,1 mil. lei, după care a urmat un salt brusc în 2008, însă descreșteri a fost înregistrate și în alți ani ce au urmat. În anul 2012, în pofida creșterii numărului total de întreprinderi, a numărului mediu de salariați și a veniturilor

din vânzări, profiturile realizate au fost în descreștere cu 49,4% comparativ cu anul 2011. Reducerea profiturilor s-a produs ca urmare scăderii acestora în întreprinderile mari și mici, iar în întreprinderile micro rezultatul financiar fiind unul negativ (2,1 mil. lei).

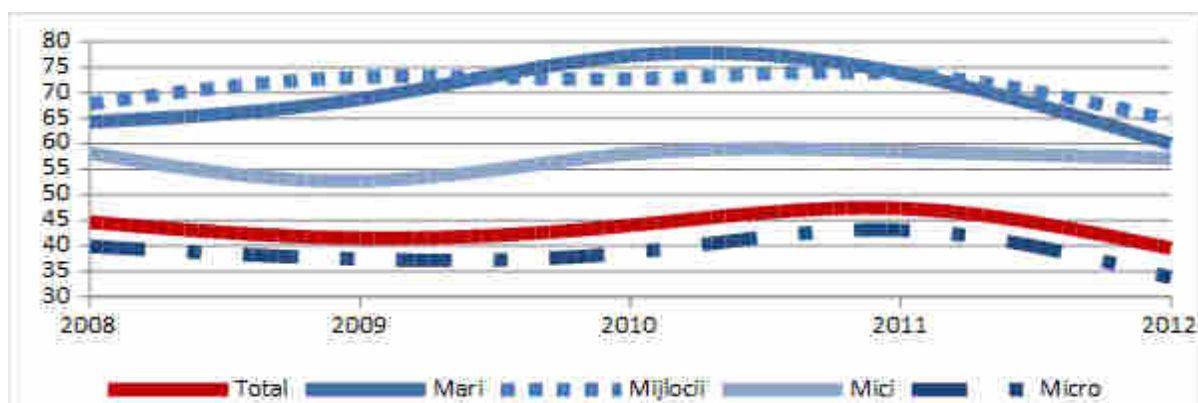
Figura 8. Rezultatul financiar al întreprinderilor până la impozitare

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Cât privește numărul de întreprinderi ce au obținut profituri, cea mai bună performanță o reflectă întreprinderile mijlocii și cele mari. În anul 2012, circa 64,7% din întreprinderile mijlocii au obținut profit – indicator superior mediei pe toate regiunile. La fel, conform nivelului la nivel de țară, 60% din întreprinderile mari și 57,1% din cele mici au realizat profituri. În același timp, situația întreprinderilor micro este una alarmantă, doar o treime din acestea înregistrând profituri, corespunzător mai mult de 70% fiind în pierdere.

Figura 9. Ponderea întreprinderilor ce au realizat profituri, %

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

În trimestrul IV 2020, **câștigul salarial mediu lunar nominal brut** al unui angajat a fost de 7330.0 lei în creștere cu 11,8 % față de trimestrul IV 2019 și cu 9,6 % mai mic comparativ cu câștigul salarial mediu pe țară (8107,5 lei).

În sfera bugetară în trimestrul IV 2020 salariul mediu lunar a constitui 6930,7 lei cu 12,7 % mai mult față de trimestru IV 2019, iar în sectorul economic (real) acest indicator a

constituit 7506,3 lei și s-a mărit cu 11,6 % față de cel înregistrat în aceeași perioadă a anului trecut.

Câștigul salarial mediu lunar nominal brut în trimestrul IV-2020, pe activități economice¹

Activități economice	Lei	Trimestrul IV 2020 în % față de trimestrul IV-2019	Trimestrul IV 2020 în % față de trimestrul- III 2020
Total economie	7330,0	118,6	108,3
Agricultură, silvicultură și pescuit	5682,3	121,8	111,8
Industrie	7412,9	111,3	95,1
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	8111,1	125,8	117,0
Învățământ	7057,7	126,7	122,6
Alte activități de servicii	7485,9	117,4	108,4

¹ Datele cuprind unitățile economice (sectorul real) cu 4 și mai mulți salariați și toate instituțiile bugetare, indiferent de numărul de salariați, care î-și au sediul central în raionul Ialoveni

Conform datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, la 1 ianuarie 2021 în căutarea unui loc de muncă se aflau la evidenta 388 șomeri, fiecare al doilea fiind disponibilizat de la unitățile economice. Din numărul total de șomeri 52,8% la sută o constituie femeile. Circa 14,71% din șomerii înregistrați de la începutul anului beneficiază de ajutor de șomaj, mărimea medie a căruia a fost în luna decembrie 2020 de 1974,26 lei - persoană. La un loc liber de muncă, anunțat de către întreprinderi, reveneau în medie 1,34 șomeri.

Serviciile de suport propuse mediului de afaceri

Având în vedere obiectivul comun de colaborare în scopul susținerii și dezvoltării sectorului IMM în raionul Ialoveni, la finele anului 2020 s-a încheiat Acordul-Memorandum de Colaborare dintre: **Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii** care activează în baza Hotărârii Guvernului nr. 538 din 17 mai 2007, **Consiliul raional Ialoveni și Primăria Dănceni**, prin care au convenit asupra următoarelor:

- Stabilirea unei colaborări în scopul creării și dezvoltării Platformei Industriale Multifuncționale în satul Dănceni, r. Ialoveni.
- Asigurarea condițiilor pentru funcționarea eficientă și dezvoltarea durabilă a ”Platformei Industriale Multifuncționale”, prin acordarea terenului pentru amplasarea ”Platformei Industriale Multifuncționale” și implementarea programului de creare și dezvoltare a PIM în satul Dănceni, r. Ialoveni;
- Dezvoltarea continuă a „Platformei Industriale Multifuncționale” și a Entității de Administrare a ”Platformei Industriale Multifuncționale”;
- Dezvoltarea economică a regiunii prin spriginirea întreprinderilor mici și mijlocii, cu accent sporit de inovare, transfer de tehnologii și dezvoltare durabilă;
- Atragerea investițiilor și promovarea regiunii în calitate de poli de dezvoltare.

În scopul atingerii obiectivelor Acordului-Memorandum de Colaborare, Părțile au stabilit că vor activa în următoarele condiții:

- **Primăria satului Dănceni, r. Ialoveni va efectua următoarele:**

La etapa I:

- Va selecta și va acorda terenul în corespundere cu criteriile de eligibilitate a programului PIM;
- Va forma dosarul cadastral al terenului;
- Va crea sau numi entitatea juridică de administrare a „Platformei Industriale Multifuncționale” și va crea Echipa de administrare a ”Platformei Industriale Multifuncționale”;

La etapa II:

- Va pune la dispoziția ODIMM terenul selectat, pentru efectuarea lucrărilor de proiectare, în scopul amplasării Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va contribui la efectuarea studiului potențialului zonal de producere pentru identificarea specificului industrial al PIM;
- Va veni cu propuneri pentru ridicarea nivelului și a competitivității producătorilor din zonă printr-o integrare tehnologică și logistică a acestora în lanțul de producere, deschis în cadrul PIM;
- Va utiliza terenul alocat doar pentru amplasarea Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va planifica și desfășura întâlniri cu potențiali investitori;
- Va soluționa la nivel local, problemele legate de executarea lucrărilor de construcție a infrastructurii tehnice și de producție a PIM;
- Va conlucra împreună cu partenerii de dezvoltare a PIM în vederea:
- Stabilirii obiectivelor specifice/strategice și prioritățile de dezvoltare a PIM;
- Planificării acțiunilor necesare pentru atingerea obiectivelor PIM;
- Dezvoltării criteriilor de formare a echipei de administrare a PIM;
- Stabilirea profilului industrial al PIM;

La etapa III:

- Se va implica activ în procesul de identificare și incubare a rezidenților Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va veni cu propuneri pentru proiecte investiționale în industria specifică PIM, procese și tehnologii noi în contextul proiectelor pilot PIM;
- Va acorda tot suportul necesar pe durata procesului de creare a Platformei Industriale Multifuncționale și în atragerea investitorilor;
- Va identifica și atrage alte surse pentru finanțarea creării și dezvoltării PIM, inclusiv din Fondul Național de Dezvoltare Regională și alte fonduri de stat.
- Va promova și dezvolta capacitățile în administrarea PIM;

Consiliul raional Ialoveni va efectua următoarele:**La etapa I:**

- Va crea Grupul de lucru pentru implementarea Programului de creare a Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va efectua analiza social economică actuală a raionului Ialoveni;

La etapa II:

- Va conlucra și contribui la stabilirea profilului industrial al PIM;
- Va participa și contribui la efectuarea studiului potențialului zonal de producere pentru identificarea specificului industrial al PIM;
- Va veni cu propuneri pentru ridicarea nivelului de producere și a competitivității producătorilor din zonă printr-o integrare tehnologică și logistică a acestora în lanțul de producere, deschis în cadrul PIM;
- Va acorda tot suportul necesar pe durata procesului de creare a Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va conlucra împreună cu partenerii de dezvoltare a PIM în vederea:
 - Stabilirii obiectivelor specifice/strategice și prioritățile de dezvoltare a PIM;
 - Planificării acțiunilor necesare pentru atingerea obiectivelor PIM;
 - Dezvoltării criteriilor de formare a echipei de administrare a PIM;
 - Stabilirea profilului industrial al PIM;
- Va include în programele și politicile de dezvoltare regională obiectivele stabilite pentru Platforma Industrială Multifuncțională.

La etapa III:

- Va identifica și atrage alte surse pentru finanțarea creării și dezvoltării infrastructurii PIM, inclusiv din Fondul Național de Dezvoltare Regională și alte fonduri de stat;
- Va veni cu propuneri pentru proiecte investiționale în industria specifică PIM, cu procese și tehnologii noi în contextul proiectelor pilot PIM;

ODIMM va efectua următoarele:

La etapa I:

- Va conlucra cu instituțiile statului în inițierea procesului de creare a PIM;
- Va oferi informații și consultanță în identificarea celui mai potrivit teren destinat creării PIM în conformitate cu criteriile de eligibilitate;
- Va elabora și promova un plan de acțiuni pentru crearea PIM pe terenul selectat;
- Va încheia cu autoritatea publică locală un acord-memorandum, care va stabili atribuțiile și responsabilitățile fiecărei părți pentru asigurarea creării, funcționării și dezvoltării Platformei Industriale Multifuncționale.
- Va coordona și monitoriza acțiunile necesare din cadrul planului pentru implementarea proiectului pilot PIM;

La etapa II:

- Va iniția demararea unui studiu de pre – proiectare, care va evalua oportunitățile de dezvoltare a Platformei Industriale Multifuncționale din punct de vedere tehnic și social economic;
- Va contribui la stabilirea parametrilor necesari pentru infrastructura PIM;
- Va conlucra împreună cu partenerii de dezvoltare a PIM în vederea:
- Stabilirii obiectivelor specifice/strategice și prioritățile de dezvoltare a PIM;
- Planificării acțiunilor necesare pentru atingerea obiectivelor PIM;
- Dezvoltării criteriilor de formare a echipei de administrare a PIM;
- Stabilirea profilului industrial al PIM;
- Va desfășura procedurile de achiziție a serviciilor și lucrărilor necesare pentru crearea și dezvoltarea Platformei Industriale Multifuncționale pe terenul destinat amplasării PIM;
- Va coordona și monitoriza toate acțiunile necesare din cadrul planului pentru implementarea proiectului pilot PIM;

La etapa III:

- Va contribui la promovarea imaginii PIM și la acordarea unui suport informațional în limitele competenței și posibilităților sale;
- Va contribui la dezvoltarea capacităților de administrare a Platformei Industriale Multifuncționale;
- Va conlucra împreună cu partenerii de dezvoltare a PIM pentru promovarea activităților economice în cadrul PIM, în atragerea investițiilor și promovarea PIM în calitate de pol de dezvoltare în regiune;
- Va înainta propuneri cu privire la organizarea unei bune activități în procesul de dezvoltare și funcționare a PIM;
- Va identifica necesarul de instruire pentru personalul implicat în programul de implementare a PIM;
- Va examina posibilitățile și instrumentele, oferite de Acordul de Asociere cu UE și alte acorduri comerciale cu alte țări, pentru implementarea lor în procesul de

dezvoltare a PIM, a unităților de producere, orientate pentru exportul pe piețele din UE și alte țări;

- Va acorda suport în procesul de instruire și selectare a potențialilor rezidenți PIM;
- Va coordona și monitoriza acțiunile necesare din cadrul planului pentru implementarea proiectului pilot PIM;

TERȚII

- Părțile sunt de acord să accepte sprijin de la terțe persoane, inclusiv experți privați, consultanți ș.a., din Republica Moldova și alte țări. Entitățile menționate pot fi angajate în ceea ce privește realizarea obiectivelor prezentului Acord-Memorandum de Colaborare.
- Părțile vor conlucra cu principalii parteneri ai Programului, pentru:
- Atragerea agenților economici în calitate de rezidenți ai PIM;
- Identificarea și atragerea altor surse pentru finanțarea creării infrastructurii PIM, inclusiv din Fondul Național de Dezvoltare Regională;
- Părțile vor colabora cu partenerii Programului, menționați în HG nr. 748 din 13.10.2020 precum și cu alți parteneri identificați, în scopul acordării suportului necesar în crearea, funcționarea și dezvoltarea PIM pe parcursul procesului de creare a PIM.

TERMEN DE VALABILITATE

- Acordul Memorandum de colaborare este valabil pe tot parcursul procesului de creare, dezvoltare și funcționare a PIM, până la o eventuală solicitare a unei părți de a rezilia acest Acord.

DISPOZIȚII FINALE

- Acordul Memorandum de Colaborare intră în vigoare din ziua semnării lui de către toate Părțile.
- Orice modificare propusă la prezentul Acord-Memorandum de Colaborare se va efectua de către Partii doar în forma scrisă și cu confirmarea semnăturilor persoanelor autorizate, care reprezintă aceste Părți.
- Prezentul Acord-Memorandum de Colaborare este întocmit în 3 exemplare în limba de stat, versiunile fiind identice și având aceeași valoare juridică.

Centrul de Sprijinire a Afacerilor Transfrontaliere - Training, Expoziții și Simpozioane

Construcția Centrului a durat 3 ani, timp în care s-a creat cadrul favorabil pentru dezvoltarea relațiilor de cooperare cu caracter transfrontalier.

Centrul este dotat cu 4 amfiteatre, cu sisteme de proiecție video și sonorizare, un hol expozițional total utilat ce poate găzdui 50 de firme și 8 birouri administrative.

Prin implementarea proiectului "Centrul de Sprijinire a Afacerilor Transfrontaliere - Training, Expoziții și Simpozioane" s-a avut în vedere dezvoltarea raionului Ialoveni, atragerea de noi investiții și construirea de parteneriate durabile la nivel transfrontalier.

Un aspect important al dezvoltării mediului de afaceri este accesul facil și cu costuri reduse la diverse servicii ce țin de înregistrarea și desfășurarea mediului de afaceri, inclusiv acordate de diverse instituții publice. Lipsa serviciilor descentralizate în anumite regiuni creează costuri suplimentare financiare și de timp antreprenorilor. Dat fiind apropierea de mun. Chișinău, antreprenorii din raion au un avantaj în a accesa majoritatea serviciilor ceea ce ține, cel puțin de economisirea pentru cheltuielile de transport și de timp, mai mult unele dintre acestea fiind dislocate în raion:

14. Inspectoratul fiscal;
19. Trezoreria Ialoveni;
20. Inspectoratul veterinar;
21. Inspekția seminceră;
22. Inspectorat protecția plantelor;
23. Inspekția ecologică;
24. Agenția forței de muncă;
25. Casa de asigurări sociale;
26. Direcția statistică;
27. Birou evidență/documentare;
28. Oficiul stare civilă;
29. Oficiul teritorial cadastral;
30. Direcția poștă Ialoveni;
31. Telecom – Ialoveni;
32. Centrul Medicină Preventivă;
33. Comisariatul de poliție;
34. Procuratura Ialoveni;
35. Judecătoria Ialoveni;
36. Poliția rutieră;
37. Secția situații excepționale;
38. Secția Administrativ Militară;
39. Inspekția muncii.

Politica de dezvoltare a antreprenoriatului în raion este elaborată și implementată, preponderent de Consiliul Raional prin intermediul Direcției Economie. În anul 2012 a fost elaborat Programul raional de susținere a dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020, care însă nu a fost aprobat și, implicit nu este implementat. Strategia este orientată spre realizarea câtorva obiective specifice:

- Ajustarea cadrului normativ de reglementare la necesitățile dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii;
- Îmbunătățirea accesului IMM-urilor la finanțare;
- Dezvoltarea capitalului uman prin promovarea competențelor și culturii antreprenoriale;
- Sporirea competitivității întreprinderilor mici și mijlocii și încurajarea spiritului inovator;
- Facilitarea dezvoltării IMM-urilor în regiuni;
- Dezvoltarea parteneriatelor în afaceri.

Prezentul program inclusiv și alte programe existente în acest sens trebuie să aibă o bună analiză a situației mediului de afaceri în raion, inclusiv a constrângerilor existente în calea antreprenorilor. Ori în lipsa unei bune înțelegeri a problemelor cu care se confruntă mediul de

afaceri și a necesităților acestora, devine dificilă focusare mai bună a diverselor programe de susținere a mediului de afaceri și corespunzător ar putea fi sortite eșecului.

Direcția Economie din cadrul CR este angajată și în realizarea altor activități ce vin întru susținerea mediului de afaceri, în special a sectorului IMM, printre care pot fi menționate:

- asigurarea întreprinderilor mici cu servicii informaționale relevante;
- îmbunătățirea accesului IMM la servicii de informare și consultanță și promovarea schimbului de experiență;

Pe parcursul a doi ani secția a organizat mai multe seminare și cursuri de instruire pentru mediul de afacere. În cooperare cu ONG ProRuralInvest a fost organizat trainingul „ cum să inițiem o afacere, suport în utilizarea remitențelor pentru crearea noilor afaceri și a locurilor de muncă, cu ODIMM - Programul național de abilitare economică a tinerilor PNAET, Garantarea creditelor pentru afacere FGC, programul Gestiunea Eficientă a Afacerii pentru antreprenori GEA, Protecția Consumatorilor, seminare de instruire cu privire la bonul de casă utilizate de agenții economici în domeniul comerțului.

Totodată, multe din aceste activități nu aduc rezultatele scontate, printre cauzele principale fiind: rata joasă de participare a mediului de afaceri la astfel de acțiuni; lipsa încrederii mediului de afaceri; capacitățile reduse de monitorizare a rezultatelor acțiunilor realizate ș.a. Pe de altă parte, rolul instituției CR în acest sens este foarte important, ținând cont că în raion nu există alte companii de consultanță care ar putea oferi servicii accesibile antreprenorilor mici și mijlocii ca cost și calitate.

În cadrul atelierelor desfășurate cu reprezentanții APL și ai mediului de afaceri s-a determinat lipsa unui dialog reciproc, ceea ce pe de o parte împiedică reprezentanții APL de a elabora programe de susținere a mediului de afaceri spre care ar corespunde necesităților acestora din urmă și vice versa lipsa unei înțelegeri și încrederi a mediului de afaceri în inițiativele APL-ului. Pe de altă parte, lipsește și o bază de cooperare între reprezentanții mediului de afaceri în ansamblu, fiind atestată o lipsă a asociațiilor de afaceri viabile, care ar permite crearea unui partener impunător în dialogul cu reprezentanții autorităților publice.

Ca urmare cercetării calitative efectuate am putut identifica o serie de posibile cauze:

- ➔ Lipsa unui dialog dintre APL și mediul de afaceri, ce are la bază neîncrederea ultimilor în autoritățile publice;
- ➔ Lipsa interesului antreprenorilor de a participa la diverse activități organizate de APL-uri;
- ➔ Monitorizarea redusă a rezultatelor acțiunilor implementate de APL întru susținerea mediului de afaceri;
- ➔ Lipsa unui fond de susținere a antreprenorilor mici;
- ➔ Înțelegerea redusă a APL-urilor privind constrângerile specifice ale mediului de afaceri, capacități instituționale reduse de identificare a acestora;
- ➔ Lipsa asociațiilor de afaceri viabile și, corespunzător, a unui partener de dialog în comunicarea mediului de afaceri cu autoritățile;
- ➔ Lipsa unei infrastructuri de susținere a afacerilor;
- ➔ Lipsa unui profil investițional;
- ➔ Competențe reduse ale antreprenorilor în gestiunea afacerilor atât la etapa de planificare a afacerilor, organizare, management a resurselor umane și de realizare a producției;

Iar toate aceste bariere, devin și mai stringente în condițiile existenței unor amenințări ce țin de dezvoltarea mediului de afaceri în ansamblu la nivel de țară: instabilitatea politicii și deci a politicilor, cadrul normativ deseori ambiguu și împovăraător, birocrăția și corupția în instituțiile publice ș.a.

Analiza SWOT a mediului de afaceri

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> • Proximitatea de mun. Chișinău ceea ce asigură o piață largă de desfacere pentru producătorii locali, accesul la diverse servicii publice, alte servicii pentru susținerea mediului de afaceri; • Existența companiilor mari și, corespunzător, a unei cereri pentru servicii auxiliare; • Existența afacerilor de succes care ar putea servi un bun exemplu pentru antreprenori; • Experiența antreprenorilor în vederea accesării diverselor programe pentru dezvoltarea afacerilor. 10 antreprenori au obținut cofinanțare în dezvoltarea afacerilor în cadrul programului Pare 1+1; • Experiența de conlucrare a APL cu instituțiile de resort pentru instruirea mediului de afaceri; • Existența unei direcții în cadrul CR care se ocupă de stimularea sectorului antreprenorial; • Disponibilitatea forței de muncă relativ mai calificată comparativ cu alte regiuni mai îndepărtate de capitală. 	<ul style="list-style-type: none"> • Cultura antreprenorială redusă; • Lipsa infrastructurii de afaceri; • Capacități reduse de realizare a studiilor de evaluare a situației mediului de afaceri; • Capacități instituționale reduse de elaborare și implementare a programelor de susținere a sectorului IMM; • Dialogul redus dintre mediul de afaceri, în special mic și mijlociu cu APL-urile; Insuficiența informatizării antreprenorilor privind experiența bunelor practici ale mediului de afaceri; • Colaborarea redusă dintre mediul de afaceri și instituțiile de cercetare; • Capacități reduse de gestiune a antreprenorilor în gestiunea afacerilor; Accesul limitat al întreprinderilor, în special al IMM-urilor, la sursele de finanțare; • Lipsa unor asociații de business viabile. Conștientizarea redusă a rolului cooperării întreprinderilor.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> • Valorificarea beneficiilor de pe urma implementării Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020; • Existența programelor de suport în finanțarea afacerilor; • Accesul facilitat pe piețele externe ca urmare regimurilor de comerț preferențial în Uniunea Europeană și 	<ul style="list-style-type: none"> • Costurile înalte ale factorilor de producție: energie electrică, forță de muncă, resurse financiare; • Lacunele cadrului de reglementare a achizițiilor publice, care creează condiții discriminatorii pentru agenții economici; • Calitatea redusă a serviciilor publice prestate mediului de afaceri; • Lipsa ghișeului unic; • Capacitățile reduse ale APL de monitorizare

<p><i>Comunitatea Statelor Independente;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Posibilitatea accesării diverselor programe de finanțare a afacerilor ca urmare semnării Acordului de Asociere cu UE, care ar putea crea premise pentru stimularea investițiilor străine;</i> • <i>Creșterea populației;</i> • <i>Conlucrarea slabă dintre Agenția de ocupare a forței de muncă și mediul de afaceri.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>a activității antreprenorilor;</i> • <i>Birocrația în instituțiile publice</i>
---	--

Recomandări pentru dezvoltarea mediului de afaceri

Reieșind din rezultatele analizei efectuate, în prezent se vede important consolidarea mediului de afaceri, acționând pe următoarele dimensiuni:

- ➔ **Susținerea inițiativelor antreprenoriale:** identificarea opțiunilor și crearea parcului industrial, crearea seminarelor privind lansarea afacerilor cu o ulterioară monitorizare a afacerilor efectiv inițiate și a constrângerilor existente în acest proces, crearea unui ghid a celor mai (performante) de succes afaceri, în special din sectorul IMM;
- ➔ **Dezvoltarea afacerilor:** crearea unei platforme de dialog permanente între APL cu mediul de afaceri; implicarea mediului de afaceri în procesul decizional și consolidarea încrederii acestora în instituțiile statului; organizarea seminarelor de instruire în domeniile de interes ale mediului de afaceri; consultarea permanentă a mediului de afaceri privind constrângerile existente; informarea mediului de afaceri privind programele disponibile de finanțare achizițiilor noilor tehnologii;
- ➔ **Lărgirea accesului la informații:** lărgirea spectrului de informații privind dezvoltarea afacerilor plasat pe situl CRI și sporirea vizibilității acestuia; elaborarea pe pagina WEB a unei rubrici dedicate consultării mediului de afaceri privind constrângerile sale, precum și alte aspecte;
- ➔ **Sporirea capacităților instituționale ale CR** în stimularea afacerilor: adoptarea programului de dezvoltare a IMM până în perioada anilor 2020, sporirea competențelor specialiștilor în stabilirea unui dialog constructiv cu mediul de afaceri, crearea unei direcții de atragere a investițiilor, crearea unui fond de susținere a IMM-urilor;
- ➔ **Sporirea capacităților de monitorizare a activității antreprenorilor:** Instituirea de către APL a unor proceduri de colectare a informațiilor relevante privind activitatea agenților economici;
- ➔ **Stimularea inițiativelor de asociere a mediului de afaceri:** instituirea unui curs privind metodele de cooperare a mediului de afaceri, avantajele cooperării cu exemplificarea bunelor practici.

INDUSTRIA

Evaluarea generală a industriei

INDUSTRIA

Industria deține o pondere importantă în economia raionului, iar această trăsătură devine mai vizibilă în contextul comparației cu situația la nivel de țară. Economia raionului are potențial de dezvoltare, iar gradul de valorificare a acesteia depinde direct de capacitatea de conlucrare a autorităților cu mediul de afaceri, prin a înlătura constrângerile din calea producătorilor și de a asigura o infrastructură fizică și de afaceri dezvoltate.

Situația din sectorul industrial al economiei raionului este influențată preponderent de activitatea întreprinderilor din industria alimentară și băuturilor, care dețin ponderea de 71,8 % în valoarea totală de producție, obținută la întreprinderile cu activitate industrială.

Industria este un segment important în economia raionului, unde își desfășoară activitatea : 126 întreprinderi din industria prelucrătoare, 5 întreprinderi din producția și distribuția energiei electrice, apei și gazului, ponderea cea mai mare o au industria alimentară și a băuturilor. Un alt sector reprezentativ este industria ușoară reprezentată de 17 întreprinderi.

1. Industria alimentară

În raion funcționează câteva secții de prelucrare a producției agricole. Ialovenii produc mezeluri, făină, pâine și produse de panificație, paste făinoase. Binecunoscută în republică este S.A. "Sandrilliona" din centrul raional Ialoveni, specializată în producerea înghețatei și a dulciurilor, Compania "Monicol" SRL a fost fondată în anul 2001 și are ca domeniul principal de activitate: procesarea, uscarea și exportul fructelor și a legumelor proaspete și uscate și băuturi tari.

2. Industria viticolă

Cea mai dezvoltată în raion este industria vinificației, reprezentată prin 12 fabrici. Volumul anual global al producției echivalează cu circa 200 milioane lei. Cele mai mari fabrici sunt: Întreprinderea de Stat Combinatul de Vinuri de Calitate "Mileștii Mici", numită una din cele 7 minuni ale Moldovei. Acest oraș viticol subteran cu o lungime totală de 200 km constituie o adevărată perlă a economiei naționale. Întreprinderea a fost inclusă în Cartea Guinness. S.A. "Vinăria-Bardar" e specializată în producerea divinurilor (coniacurilor) înalt apreciate de consumatorii de pretutindeni. De asemenea, sunt înalt apreciate și vinurile de tip „heres”, produse la fabrica de profil "Vinuri-Ialoveni" din centrul raional, SRL "Asconi" este fondat în 1994, deținător de 550 ha plantații viticole proprii, genul principal de activitate este producerea vinurilor seci, vinurile licoroase cu indicație geografică cotieră, exportarea, comercializarea angro. Piața de desfacere e diversă – Rusia, Bielarus, Izrael, Asia și Europa.

3. Industria ușoară

Industria textilă și de tricotaje este reprezentată de întreprinderile SRL "Codru" din satul Ulmu. Producția fabricată aici este solicitată în multe țări din Europa.

4. Industria construcțiilor

Industria construcțiilor este reprezentată de Întreprinderea "Euroaccent" SRL activează de doi ani pe piața industrială de construcții a Republicii Moldova din or. Ialoveni. Cu un potențial de servicii destul de mare este îndreptată spre producerea betonului și articolelor din beton de o înaltă calitate.

Tabelul 6. Structura industriei prelucrătoare a r-ului Ialoveni, 2020

Domeniul de activitate	Numărul de întreprinderi		Numărul mediu de salariați		Venituri din vânzări	
	unit.	%	pers.	%	mil. lei	%
Industria prelucrătoare	126	100	1 985	100	638	100
Industria alimentară și a băuturilor	48	38	1 218	61	473	74
Fabricarea produselor textile	2	2	51	3	6	1
Fabricarea articolelor de îmbrăcăminte	17	13	304	15	21	3
Producție din piei, articole din piei și încălțăminte	2	2	8	0	0	0
Prelucrarea lemnului și fabricarea articolelor din lemn	10	8	39	2	9	1
Fabricarea hârtiei și cartonului	2	2	91	5	13	2
Edituri, poligrafie și producerea materialelor informative	3	2	8	0	1	0
Industria chimică	7	6	22	1	5	1
Producția articolelor din cauciuc și materiale plastice	9	7	57	3	57	9
Producția altor produse din minerale nemetalifere	10	8	81	4	36	6
Fabricarea produselor finite din metal, exclusiv producția de mașini și utilaje	7	6	77	4	17	3
Fabricarea de mașini și echipamente	2	2	4	0	0	0
Producția de mașini și aparate electrice	1	1	1	0	0	0
Producția de mobilier și alte activități industriale	6	5	24	1	3	0

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Un alt sector reprezentativ ca pondere în numărul de întreprinderi și forța de muncă ocupată este fabricarea articolelor de îmbrăcăminte. În același timp, în conformitate cu datele anului precedent majoritatea companiilor din sector au înregistrat pierderi, iar profiturile realizate de către cele 4 companii profitabile a constituit doar 647 mii lei.

Un argument în plus celor menționate anterior, sunt datele oferite de către Consiliul Raional Ialoveni privind principalele companii industriale din raion. Astfel, după cum este reprezentat și în tabel, acestea provin preponderent din următoarele sectoare: producția vinului, înghețatei, cărnii și produselor din carne, fabricarea îmbrăcăminteii s.a.

Tabelul privind Principalele întreprinderi industriale r-nul Ialoveni, 2020

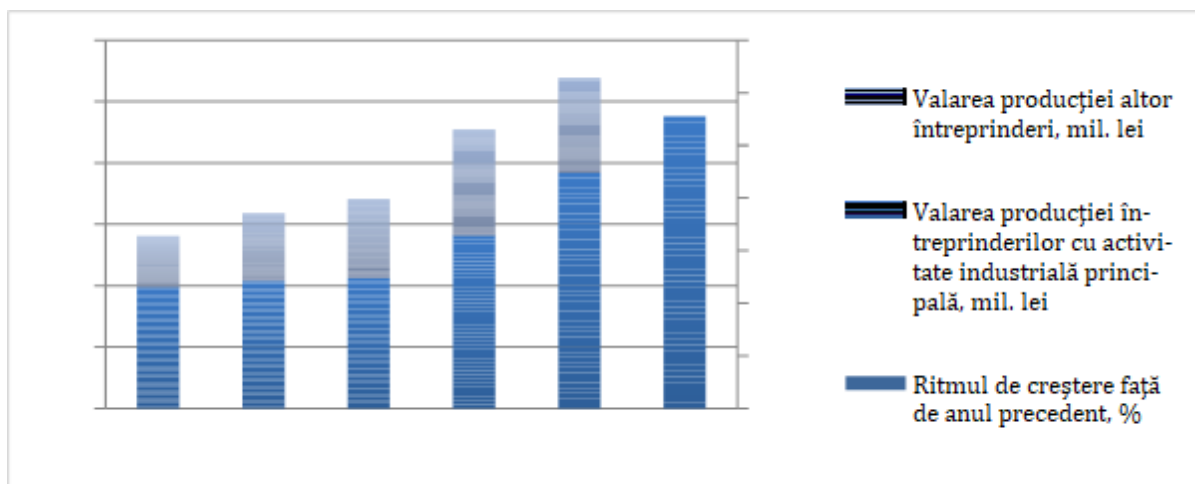
Nr.	Denumirea companiei	Localitatea	Gen de activitate	Activitate de export	Sectorul
1.	VINARIA "Mileștii Mici"	s.Mileștii Mici	Fabricarea vinului	Da	Industria alimentară
2	"Vinuri-Ialoveni"	or.Ialoveni	Fabricarea vinului	Da	Industria alimentară
3.	"Sandriliona"	or. Ialoveni	Fabricarea înghețatei	Da	Industria alimentară
4.	"Vinăria Bardar"	s.Bardar	Fabricarea băuturilor alcoolice distilate	Da	Industria alimentară
5.	"Asconi"	s. Puhoi	Fabricarea băuturilor alcoolice distilate	Da	Industria alimentară
6.	"Monicol"	s.Nimoreni	Fabricarea fructelor semănțoase și sîmburoase	Da	Industria alimentară
7.	"Cascad Vin"	or.Ialoveni	Fabricarea macaroanelor, tăiței	Da	Industria alimentară
8.	" MedStil GT "	or.Ialoveni	Fabricarea de articole de îmbrăcăminte	Da	Industria ușoară
9.	" Carmangeria "	s.Bardar	Fabrica procesarea cărnii	Da	Industria alimentară
10.	"CODRU-TEXTIL"	s.Ulmu	Fabricarea de articole de îmbrăcăminte pentru lucru	Da	Industria ușoară
11.	„Bașina Rădog”	s.Dănceni	Edituri	Da	Industria ușoară
12.	„Euroaccent”	or.Ialoveni	Fabricarea elementelor de montare din beton	Da	Industria grea
13.	”Poiana Codrelor ”	s.Ulmu	Fabricarea vinului	Da	Industria alimentară
14.	”Flax”	s.Vasieni	Fabrica de mobilă	Da	Industria ușoară

Sursa: Conform datelor Consiliului Raional Ialoveni

Valoarea producției industriale³ în anul 2020 a constituit 1108.7 mil. lei, în termeni fizici, înregistrând o creștere cu 9,3% față de anul precedent. De menționat că cel puțin datele pentru perioada începând cu anul 2019 indică asupra unei evoluții instabile a producției industriale.

Figura 10. Evoluția activității industriale în perioada 2014-2020

³ Luînd în considerație activitatea întreprinderilor cu activitate industrială principală și secundară,

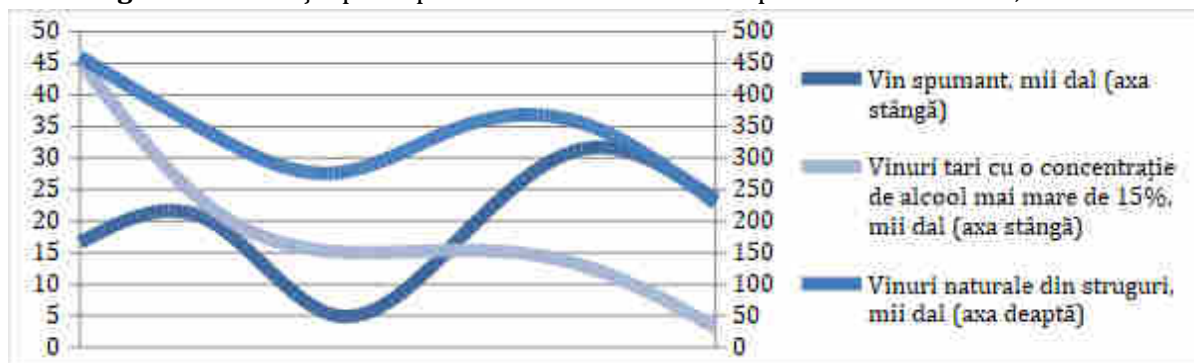

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Astfel, evoluției producției industriale în această perioadă poate fi caracterizată prin următoarele tendințe:

- ➔ Reducerea continuă a producției industriale în perioada anilor 2014-2020. Aceasta poate fi explicată de mai mulți factori. Primul factor este embargoul rus impus vinurilor moldovenești în 2018 care a afectat producătorii locali de băuturi alcoolice. De fapt interzicerea impusă exporturilor de vinuri pe piața rusă a afectat producătorii locali mai mulți ani, dat fiind că acestea a fost ridicat definitiv abia în 2020. Un al doilea factor este seceta din anul 2020 care a afectat sectorul agricol și inclusiv producția alimentară care are o pondere impunătoare în industria raionului.

Figura--. Producția principalelor băuturi alcoolice în perioada 2014-2020, %

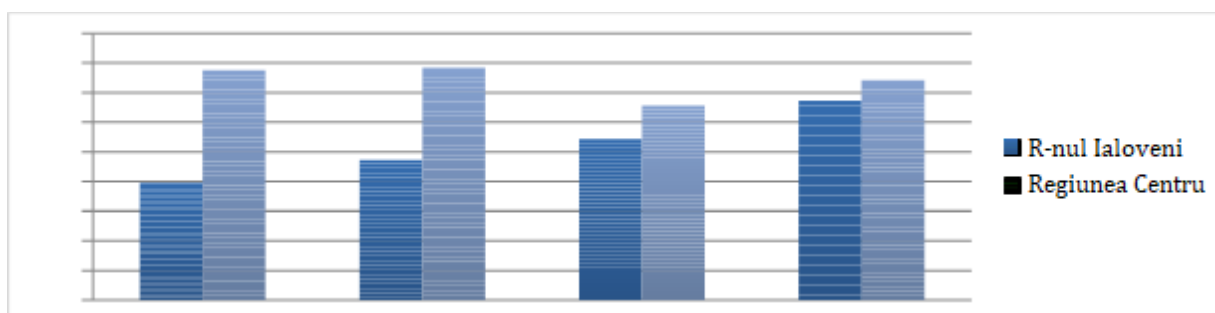

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistic

Începând cu anul 2020 se atestă o creștere a volumelor de producție industrială comparativ cu anii precedenți. Pe principalele categorii de produse, în perioada de referință s-a putut observa o creștere semnificativă a producției de carne și mezeluri, paste făinoase, vinuri naturale din struguri, divin ș.a. Deși unele din acestea au cunoscut o ușoară scădere în anul 2020. De menționat că anul 2020 a fost un an secetos care a avut un impact nefast asupra producției agricole, furnizor de materie primă pentru industria alimentară.

Un factor important care caracterizează industria raionului în ultimii ani este creșterea productivității muncii și reducerea decalajului dintre nivelul înregistrat în industria raionului și cel la nivel de regiune. În perioada anilor 2014-2020, volumul producției raportat la un angajat în industrie a sporit cu 70,5%, în timp ce în medie, în regiunea Centru acesta s-a redus cu 4,4%. Calculat în prețuri curente, această creștere corespunde următoarelor valori +97% și, respectiv, +10,5%. În fond, decalajul mare din acești ani a fost determinată, inclusiv de existența unor producători majori în regiunea Centru, iar îngustarea acestuia indică asupra potențialului de creștere al producătorilor din raion.

Figura 12. Evoluția productivității muncii în industrie în perioada 2014-2020, mii lei

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Notă: Productivitatea muncii a fost calculată ca raport al volumului producției în prețurile anului 2019 și a numărului de salariați în întreprinderile industriale

Un punct forte al industriei raionului este și existența unui potențial relativ înalt al producătorilor la export. Mai multe companii importante din sector sunt antrenate în activități de export. În anul 2020, valoarea producției livrate de către întreprinderile cu activitate principală industrială a constituit 1111,5 mil. lei, în creștere cu 32,3% față de anul precedent. Lipsa datelor nu permite tendința de export a producătorilor industriali pe o serie mai lungă de timp, dar existența companiilor exportatoare și capacitatea acestora (cel puțin a întreprinderilor cu activitate principală industrială) de a exporta circa jumătate din producția sa este indicator optimist.

Tabelul -. Orientarea externă a producției industriale, 2014-2019

	Valoarea producției, mil. lei	Valoarea producției livrate, mil. lei	Valoarea producției livrate pe piața externă, %	Valoarea producției livrate pe piața internă, %
Valoarea producției				
2014	971,1	734,1	2,2	44,8
2015	889,3	868,0	2,0	35,4
2016	1044,2	986,8	2,2	35,8
2017	1022,2	986,8	1,9	32,8
2018	1109,0	1042,7	2,0	32,5
2019	1108,7	1111,5	1,9	32,3
Ritmul de creștere				
Mediu	1024,08	954,98	2,0	35,6

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor preluate de la Biroul Național de Statistică

Principalele probleme ale industriei

Analiza activității industriale în raionul Ialoveni a avut la bază atât o serie de informații calitative obținute în urma atelierelor de lucru desfășurate cu reprezentanții APL și ai serviciilor descentralizate precum și cu mediul de afaceri, precum și prelucrarea datelor statistice oferite de instituțiile publice relevante. Rezultatele acestora au permis identificarea acelor puncte forte care ar putea stimula dezvoltarea industriei pe termen mediu și lung, dar și constrângerile în acest context, care dacă nu vor fi abordate corespunzător s-ar putea transforma în riscuri.

După o decelerare care a durat câțiva ani, industria raionului a început să-și revină începând cu anul 2016, iar un factor ce redă un anumit nivel de optimism este sporirea productivității muncii care permite, inclusiv reducerea decalajului comparativ cu media înregistrată în regiunea Centru. Raionul se plasează printre acele cu o contribuție relativ mai importantă la crearea producției industriale a țării. În sector activează mai multe companii orientate spre export, iar un alt indicator care considerăm a fi bun este că producția industrială livrată este echilibrat orientată atât spre piața internă cât și pe cea externă, ceea ce ar permite amortizarea anumitor șocuri parvenite fie de pe o piață sau alta.

Totodată, există mai multe constrângeri, unele care s-ar putea transforma foarte rapid în riscuri și este vorba despre:

- ➔ Specializarea relativ înaltă a producătorilor în industria alimentară;
- ➔ Eficiența redusă a unor sectoare cu o pondere relativ importantă ca număr de agenți economici și populație angajată, spre ex. industria de confecții și textilă;
- ➔ Reducerea numărului de angajați în industrie;
- ➔ Numărul mare de întreprinderi care înregistrează pierderi;
- ➔ Cooperarea slabă între producătorii industriali pe orizontală și pe verticală;
- ➔ Neîncrederea mediului de afaceri în instituțiile publice;
- ➔ Dialogul redus dintre APL-uri și mediul de afaceri;
- ➔ Dificultatea producătorilor de dimensiuni mai mici de a se conforma procedurilor de export;
- ➔ Puterea slabă de influență a pieței a producătorilor industriali de dimensiuni mici;
- ➔ Capacitatea limitată a CR de a colecta date privind activitatea principalilor producători și de a efectua analize de evaluare a situației economice în raion;
- ➔ Caracterul limitat al informațiilor statistice care reflectă activitatea economică, din cauza problemelor de colectare a datelor statistice;
- ➔ Mediatizarea redusă a bunelor practici în domeniul producerii.

Analiza SWOT industrie

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> • Proximitatea de mun. Chișinău care asigură o piață mare de desfacere ca număr al consumatorilor și ca nivel al puterii de cumpărare; • Posibilități mai largi de furnizare cu materie primă; 	<ul style="list-style-type: none"> • Lipsa infrastructurii de suport a afacerilor. • Specializarea îngustă a producătorilor industriali; • Ponderea înaltă a industriei alimentare, ceea ce sporește volatilitatea față de

<ul style="list-style-type: none"> • Existența producătorilor mari cu tradiții; • Experiența de operare pe piețele externe a principalilor producători industriali; • Creșterea productivității muncii; • Disponibilitatea infrastructurii transporturilor și energetice; • Disponibilitatea forței de muncă relativ calificată; 	<p>șocurile externe;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cooperarea slabă a producătorilor pe orizontală și pe verticală; • Existența companiilor cu capacitate înaltă de ocupare a forței de muncă din industria de confecții, dar în mare parte care au o activitate cu performanță redusă; • Reducerea numărului de angajați în industrie; • Lipsa asociațiilor viabile a oamenilor de afaceri, inclusiv a producătorilor; • Lipsa companiilor de consultanță în afaceri din raion.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> • Existența a două școli profesionale, inclusiv de pregătire a cusătoreșelor și în domeniul agriculturii; • Acces liber pe principalele piețe de export – Comunitatea Statelor Independente și Uniunea Europeană; • Existența programelor de susținere a antreprenorilor, în special a tinerilor producători (PNAET, PARE 1+1); • Lărgirea posibilităților de cofinanțare a afacerilor agroindustriale din fondul de subvenționare de stat; • Posibilitatea semnării Acordului de Liber Schimb, Aprofundat și Cuprinzător cu UE, care ar putea crea premise pentru stimularea investițiilor străine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Specializarea în sectoare cu o expunere înaltă la șocurile climaterice și la perturbările de pe piețele externe; • Instabilitatea politicilor; • Birocrația în instituțiile publice și calitatea redusă a serviciilor oferite mediului de afaceri; • Dialogul redus dintre APL și mediul de afaceri. Lipsa platformelor de dialog; • Caracterul limitat al informațiilor statistice care reflectă activitatea economică în raion; • Lipsa unui profil investițional.

Recomandări privind dezvoltarea industriei

Industria deține o pondere importantă în economia raionului, iar această trăsătură devine mai vizibilă în contextul comparației cu situația la nivel de țară. Economia raionului are potențial de dezvoltare, iar gradul de valorificare a acestuia depinde direct de capacitatea APL-urilor de nivelul întâi și doi, de rând cu mediul de afaceri de a înlătura constrângerile din calea producătorilor și de a asigura o infrastructură fizică și de afaceri dezvoltată.

Reieșind din constrângerile identificate, eforturile urmează a fi orientate spre realizarea următoarelor obiective strategice:

- ➔ Intensificarea dialogului APL-urilor cu mediului de afaceri, câștigarea încrederii acestora prin realizarea unor acțiuni concrete care vin să soluționeze nevoile concrete ale mediului de afaceri;
- ➔ Crearea unor platforme de dialog permanente dintre mediul de afaceri și APL;

- Sporirea capacităților reprezentanților CR întru monitorizarea situației în industria raională. Ar fi recomandabilă conlucrarea cu mediul academic, companiile de consultanță;
- Efectuarea unor anchete periodice privind constrângerile producătorilor;
- Acționarea reprezentanților CR în calitate de facilitatori ai dialogului producătorilor de pe diverse filiere;
- Consultarea producătorilor în diverse probleme ce țin de activitatea de export, inclusiv asistarea acestora în a obține informațiile relevante privind diverse piețe potențiale de export, procedurile de export;
- Crearea unui incubator de afaceri care va contribui inclusiv la diversificarea activităților industriale:

Mediatizarea bunelor practici în domeniul producției; Sporirea conlucrării dintre producători, școlile de meserii și Agenția de ocupare a forței de muncă.

AGRICULTURA

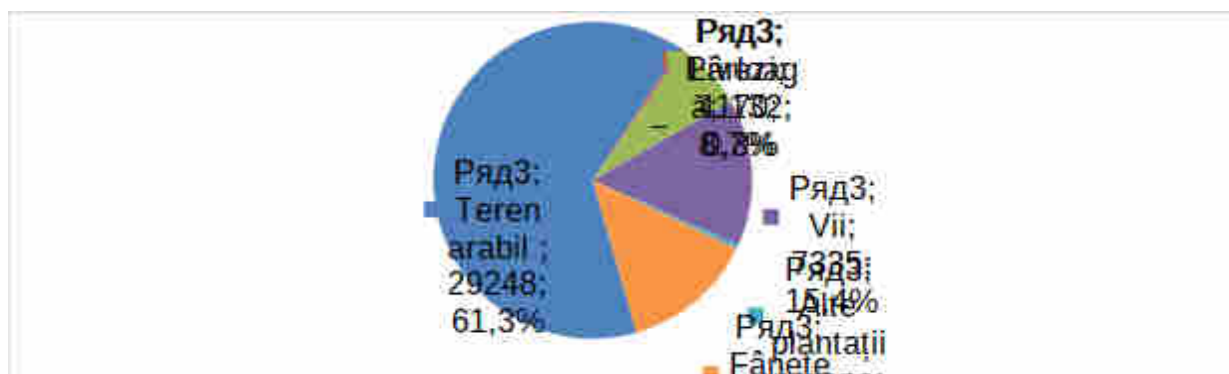
Suprafața totală a raionului Ialoveni constituia 78349,8 ha la data de 01.01.2020, din care 47699 ha sau cca 60,9% sunt terenuri agricole. Suprafața totală a terenurilor agricole proprietate publică a statului constituie cca 1 ha, iar suprafața totală a terenurilor agricole proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale constituie cca 35 ha, ambele categorii întrucând mai puțin de 1% din suprafața totală a terenurilor agricole din raion. Terenurile agricole aflate în proprietate privată constituie 46833,87 ha ceia ce constituie 59,77% din totalul suprafețelor agricole ale raionului Ialoveni.

Figura 13. Structura terenurilor agricole din raionul Ialoveni după forma de proprietate la data de 01.01.2020, ha, %

Terenurile agricole din raionul Ialoveni sunt folosite preponderent ca terenuri arabile – 61,3%, cca. 24,1 % sunt acoperite cu plantații multianuale, inclusiv vii (15,4%) și livezi (8,7%), iar cca. 13,2% sunt ocupate de pășuni și fânețe. Circa 132 ha terenuri agricole sau mai puțin de 1 % sunt lăsate ca pârloagă.

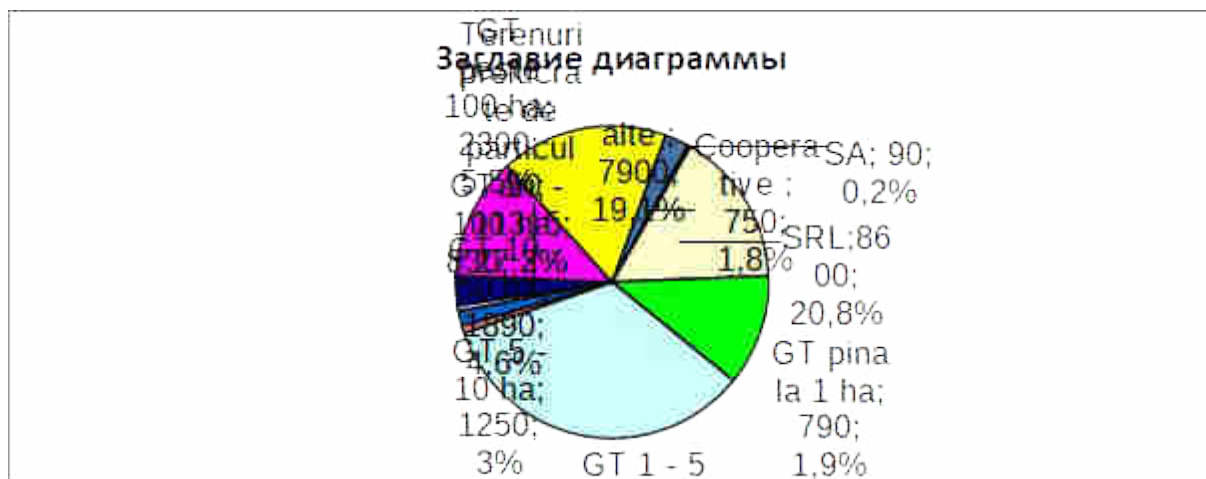
Figura 14. Structura terenurilor agricole în raionul Ialoveni după modul de folosire la data de 01.01.2020, ha, %

Circa 30 % din totalitatea terenurilor agricole din raionul Ialoveni sunt lucrate de aproape 2 mii de gospodării țărănești, inclusiv cca. 13,8 % de către gospodăriile țărănești cu suprafața de 1-5 ha și cca. 1,9 % de către gospodăriile țărănești cu suprafața de până la 1 ha. În urma reformei efectuate de către Inspectoratul fiscal în anul 2016, foarte multe gospodării țărănești au fost lichidate, ceia ce

a dus la majorarea terenurilor prelucrate de particulari și la mărirea terenurilor prelucrate de SRL-uri, micșorând terenurile mici. Astfel gospodăriile țărănești cu suprafața de până la 5 ha și persoanele fizice prelucrează cca 43 % din terenurile agricole, fapt ce denotă un nivel foarte înalt de parcelare. Totodată gospodăriile țărănești cu suprafața de peste 5 ha prelucrează peste 15 % din terenurile agricole. Circa 70 de societăți cu răspundere limitată (SRL) și cooperative de producție prelucrează peste 32 % din totalul terenurilor agricole.

Figura 15. Structura terenurilor agricole din raionul Ialoveni după formele de organizare juridică a exploatațiilor agricole, 2020, %

Suprafața însămânțată a culturilor agricole sub roada anului curent în întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier) cu suprafața terenurilor 10 ha și peste a constituit 7296 ha sau cu 326 ha mai mult (4,7%) mai mult față de perioada respectivă a anului 2019.

Suprafețele însămânțate cu culturi agricole **sub roada anului 2020** se caracterizează prin următoarele date:

	Suprafețele însămânțate		Structura suprafețelor însămânțate, %	
	hectare	în % față 2019	2020	2019
Suprafața însămânțată - total	7296	104,7	100,0	100,0
din care:				
Cereale și leguminoase pentru boabe	4565	131,6	62,0	64,8
din care:				
grâu de toamnă și primăvară	2287	156,3		
orz de toamnă și primăvară	151	78,6		
porumb	2098	116,4		

leguminoase boabe		X		
Culturi tehnice	2180	64,3	30,0	32,8
din care:				
sfeclă de zahăr (industrială)				
tutun				
floarea soarelui	1670	62,2		
soia				
rapiță de toamnă				
Cartofi, legume și culturi bostănoase alimentare	64	98,5	1,0	1,2
din care:				
cartofi	14	100		
legume de câmp	22	129,4		
culturi bostănoase alimentare	28	82,4		
Culturi pentru nutreț	487	1036,2	7,0	1,2

Producția vegetală. Conform datelor prezentate de întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier) cu suprafața terenurilor agricole de 50 ha și peste¹ conform stării la 1 octombrie anul curent.

Recolta globală și roada medie la 1 hectar pe principalele culturi agricole se prezintă astfel:

	Recolta globală obținută – total		Roada medie la 1 hectar,	
	tone	în % față de 2019	chintale	în % față de 2019
Cereale și leguminoase pentru boabe - total ²	2268,6	22,8	6,4	22,7
din care:				
grâu de toamnă și primăvară ²	1485,5	44,4	6,4	29,2
orz de toamnă și primăvară ²	101,3	25,5	7,2	34,8
porumb pentru boabe	667,7	10,8	6,4	18,4
Floarea-soarelui ²	1617,2	27,2	9,7	44,1

Sfeclă de zahăr ²				
Rapiță ²				
Soia				
Cartofi	230,5	90,9	177,3	97,6
Legume de câmp	197,4	88,9	219,3	79,0
Fructe sămânțoase	92,0	30,9	10,8	45,0
Fructe sâmburoase	669,5	138,3	17,9	105,9
Pomușoare				
Struguri - total	1315,8	45,8	34,3	47,6

¹ La 1 octombrie - gospodăriile țărănești (de fermier) cu suprafața terenurilor agricole de 50 hectare și peste
a. 2020 - gospodăriile țărănești (de fermier) cu suprafața terenurilor agricole de 10 hectare și peste

² La 1 octombrie - în masă fizică la recoltare

a. 2020 - în masă după finisare

Producția animală. În ianuarie-decembrie 2020, în raport cu aceeași perioadă a anului precedent, în întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier), care au la bilanț animale a fost înregistrată o scădere a producției de ouă ceea ce a constituit 168 mii buc. sau 91,0% fata de perioada ianuarie- decembrie 2019. Producția (creșterea) vitelor și păsărilor (în masă vie) s-a micșorat cu 34,0%, fata de perioada ianuarie-decembrie 2019 ,iar producția de lapte –sa majorat cu 10,1%. fata de perioada ianuarie -decembrie 2019.

În ianuarie-decembrie 2020 s-a înregistrat micșorarea sporului zilnic în greutate la creșterea și îngrășarea bovinelor cu 11,7% și a porcinelor sa micșorat cu 32,1% față de ianuarie-decembrie 2019. Volumul de vânzare a vitelor și păsărilor pentru sacrificare s-a majorat cu 2,6% ori comparativ cu trimestru IV 2019. Productivitatea medie de lapte la o vacă sa majorat cu 25,1% față de perioada similară a anului precedent.

Efectivul de animale **în gospodăriile de toate categoriile** pe principalele specii se prezintă după cum urmează:

	La 1 ianuarie 2020		Ponderea (în % față de total)
	capete	în % față de situația la 1 ianuarie 2019	
Bovine - total	1263	79,2	100,0

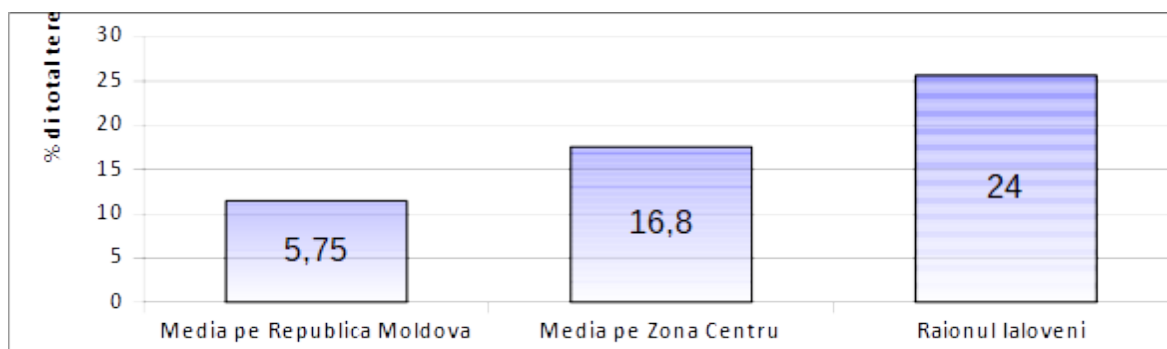
din care:			
întreprinderile agricole	252	178,7	15,9
gospodăriile populației	1011	69,5	84,1
din ele vaci – total	857	71,3	100,0
din care:			
întreprinderile agricole	106	77,9	12,9
gospodăriile populației	751	70,4	87,1
Porcine - total	3361	69,9	100,0
din care:			
întreprinderile agricole	339	21,3	18,0
gospodăriile populației	3022	94,0	82,0
Ovine și caprine - total	3829	67,3	100,0
din care:			
întreprinderile agricole			
gospodăriile populației	3829	67,6	99,4
Cabaline - total	201	64,8	100,0
din care:			
întreprinderile agricole	4	100,0	1,4
gospodăriile populației	197	64,4	98,6
Păsări - întreprinderile agricole	3354	44,9	100,0

Întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier) care au la bilanț animale

Specializarea raionului Ialoveni este domeniul fitotehniei și în particular viticultura. Conform Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 514 din 10.05.2007 bonitatea medie a solului în raionul Ialoveni este de 58 de grade, fiind mai mică decât bonitatea medie pe zona Centru, care este de 61 grade.

O parte considerabilă din terenurile agricole din raion nu sunt lucrate. Astfel, conform datelor MADRM pentru anul 2019, ponderea terenurilor agricole din raion constituia cca. 24 %, comparativ cu media pe țară de 5,75 % și pe Zona de Centru de 16,8 %, fiind unul dintre cele mai înalte nivele de terenuri agricole nelucrate pe republică, fapt ce denotă apropierea de capitală.

Figura 16. Ponderea terenurilor nelucrate în total terenuri agricole din r-l Ialoveni 2019

Sectorul fitotehnic al raionului Ialoveni este specializat în producția de cereale și leguminoase boabe, floarea-soarelui, legume de câmp, fructe, struguri. Ponderea raionului Ialoveni în volumul total al producției globale din Republica Moldova la aceste culturi în ultimii ani este destul de mică, fiind de ordinul 1%.

Tablelul 9. Producția globală a culturilor agricole în gospodăriile țărănești în Republica Moldova și în raionul Ialoveni, 2018-2019, tone, %

Întreprinderile agricole				
	Anii	Republica Moldova	raionul Ialoveni	Ponderea, %
Cereale	2018	1152800	5190	0,45
	2019	1140900	5100	0,44
Orz	2018	140700	570	0,41
	2019	37100	520	1,40
Porumb	2018	2065100	48880	2,37
	2019	2129900	40400	1,90
Floarea soarelui	2018	788000	6275	0,80
	2019	811400	7140	0,88
Fructe	2018	894200	921,3	0,1
	2019	845600	781,7	0,09
Struguri	2018	730200	4422,1	0,6
	2019	658700	2871,6	0,43

Analiza comparativă a recoltelor medii la culturi agricole de bază din raion, demonstrează că recoltele medii la cereale sunt aproximativ egale cu recoltele medii pe Republica Moldova, pe când la floarea soarelui recoltele medii din raion sunt cu 10-15% mai mici decât media pe republică.

Tablelul 10. Producția medie la hectar la unele culturi agricole, comparativ în Republica Moldova și raionul Ialoveni, 2018-2019, tone

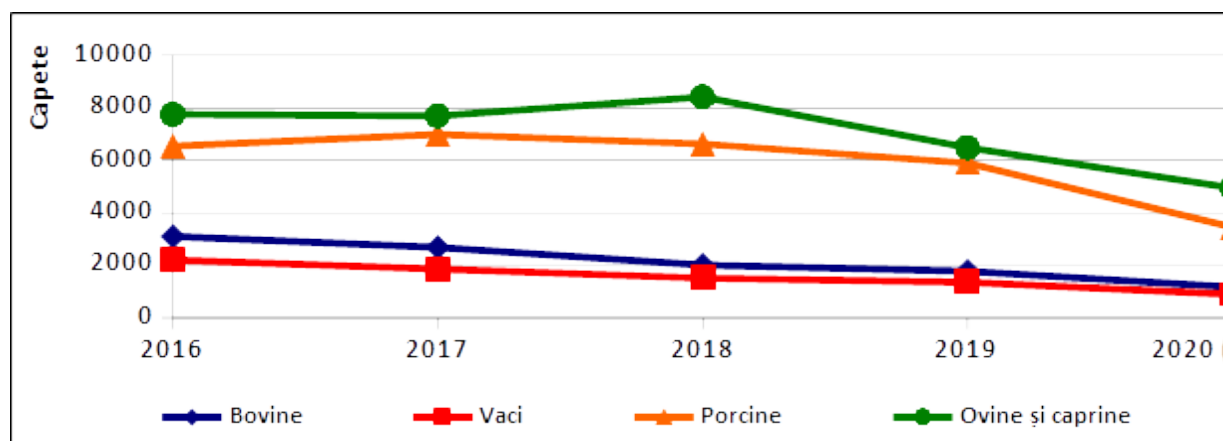
Cultura	Anii	Republica Moldova	raionul Ialoveni
Grâu	2018	3,13	2,73
	2019	3,26	2,22
Orz	2018	3,02	1,90
	2019	3,27	2,11

Porumb	2018	4,28	4,29
	2019	4,33	4
Floarea soarelui	2018	2,18	1,8
	2019	2,27	2
Fructe	2018	3,8	2,5
	2019	4,5	2
Struguri	2018	5,7	6,2
	2019	5,5	5,8

Sectorul zootehnic al raionului Ialoveni este specializat preponderent în creșterea bovinelor, porcinelor, ovinelor, caprinelor și păsărilor. Șeptelul de bovine, inclusiv vaci este în scădere de la 3107 și 2209 respectiv în anul 2016 până la 1779 și 1361 respectiv în anul 2019, înregistrând o scădere cu 42,7 % și 38,4 %, respectiv, în perioada 2016-2019. Șeptelul de ovine și caprine a avut o creștere semnificativă în anul 2018 de 8417 capete, iar în urma secetei din 2019 numărul de capete a scăzut până la 6488, tendința de micșorare a capetelor fiind resimțită și în anul 2020.

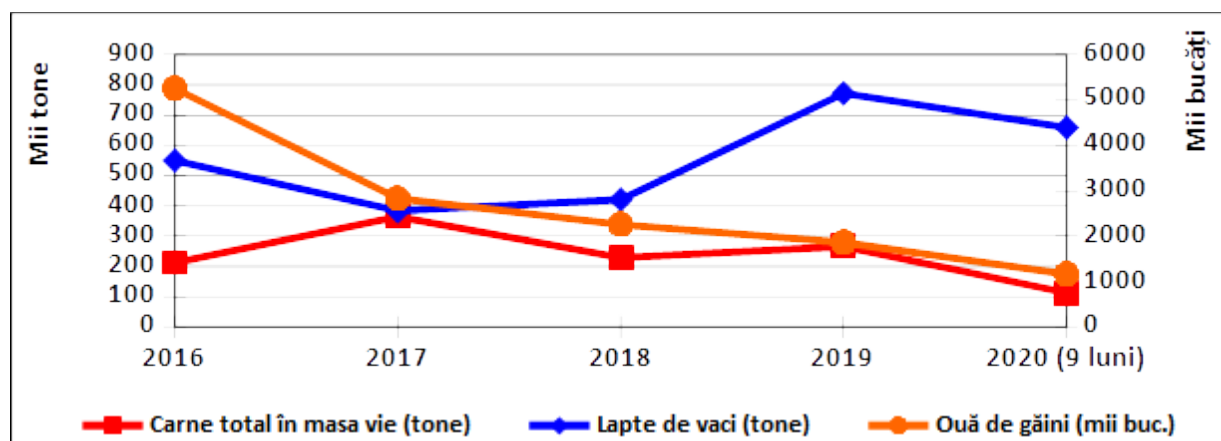
Figura 17. Efectivul de animale în gospodăriile de tot tipul din raionul Ialoveni, 2016-2020

(9 luni), capete

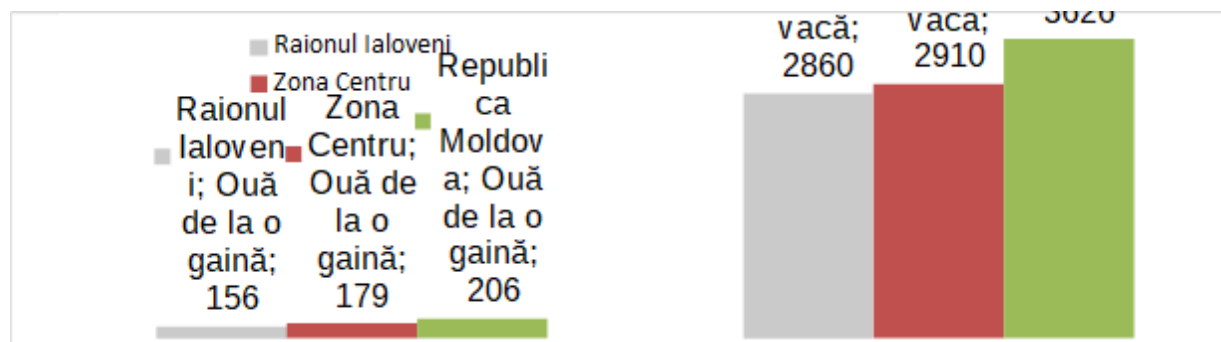
Volumul global al producției agricole, în ce privește producția de lapte, a fost într-un proces de creștere de la 384 tone în anul 2017 la 772 tone în anul 2019, sau aproximativ de 2 ori datorită creșterii vacilor de rasă. Producția totală de carne în masă vie variază de la an la an. Astfel volumul producției globale de carne în masă vie a crescut în anul 2019 cu cca 25 % comparativ cu anul 2016. Producția ouălor de găini se caracterizează printr-o descreștere de la 5252 în anul 2016 până la 1863 în anul 2019.

Figura --. Volumul global al producției animaliere în gospodăriile de tot tipul din raionul Ialoveni, 2016-2020, tone.

Comparând productivitatea sectorului animalier în toate tipurile de exploatații agricole din r-l Ialoveni cu valorile medii pe țară și pe zona Centru se observă că, în anul 2018, producția medie anuală de ouă pe o găină ouătoare a fost mai mică decât media pe țară cu cca. 24%, iar producția medie anuală de lapte pe o vacă a fost mai mică decât media pe țară cu cca. 21%. Aceasta denotă un nivel redus de competitivitate a producției de ouă și lapte comparativ cu alte raioane ale țării.

Figura --. Productivitatea sectorului zootehnic în toate tipurile de exploatații agricole din r-l Ialoveni comparativ cu valorile medii pe țară și pe zona Centru, 2018

Principalele probleme cu care se confruntă agricultorii

Problemele cu care se confruntă agricultorii din raionul Ialoveni sunt multiple și pot fi clasificate în câteva grupe majore și anume: problemele legate de prelucrarea terenurilor agricole, problemele ce se referă la parcelarea și consolidarea terenurilor agricole, problemele legate de irigarea terenurilor agricole, problemele legate de piața de desfacere a produselor agricole, problemele legate de dialogul între persoanele din agricultură și APL.

Probleme legate de prelucrarea terenurilor agricole:

- ➔ Fragmentarea înaltă a terenurilor agricole private
- ➔ Imposibilitatea proprietarilor de terenuri agricole de a lucra pământul din cauza lipsei de tehnică și a prețurilor înalte la serviciile agro-tehnice.
- ➔ Lipsa planificării în producția agricolă
- ➔ Prețurile mari la procurarea tehnicii și a echipamentului agricol.
- ➔ Nerespectarea asolamentului de către producătorii agricoli

- Lipsa hărților tehnologice
- Monitorizarea insuficientă a terenurilor agricole și lipsa specificării zonelor agricole
- Gradul înalt de eroziune a solurilor

Problemele ce se referă la parcelarea și consolidarea terenurilor agricole:

- Prețurile mari la serviciile de perfectare a actelor în procesul de cumpărare-vânzare, schimb, comasare de terenuri, etc.
- Imperfecțiunea cadrului juridic îndreptat la soluționarea problemelor menționate
- Proprietarii terenurilor agricole plecați peste hotare.

Problemele legate de irigarea terenurilor agricole

- Lipsa rezervelor de apă și deficitul de apă pentru irigare.
- Lipsa unui sistem centralizat de irigare
- Calitatea nesatisfăcătoare a apei pentru irigare
- Lipsa unei întreprinderi de asigurare a producătorilor agricoli cu apă pentru irigare

Problemele legate de piața de desfacere a produselor agricole

- Lipsa planificării producerii agricole
- Lipsa garanției ca producția agricolă va fi comercializată
- Insuficiența utilităților de procesare și comercializarea producției agricole
- Accesul insuficient la piețele de desfacere

Printre ale lacune existente, care nu permit dezvoltarea agriculturii raionului Ialoveni pot fi menționate:

- Lipsa cadrelor pregătite în domeniul agriculturii;
- Salariile mici în agricultură;
- Caracterul sezonier al lucrărilor agricole;
- Cooperarea insuficientă a producătorilor agricoli pentru procurarea serviciilor tehnice, a input-urilor agricole și comercializarea produselor finite;
- Dezvoltarea și promovarea insuficientă a producției ecologice, dar și a celei cu valoare adăugată înaltă ;
- Susținerea financiară insuficientă în special a micilor producători agricoli;
- Insuficiența cantitativă și calitativă a tehnicii și echipamentului agricol;
- Reducerea continuă a sectorului zootehnic.

27.2.1.1. Analiza SWOT a sectorului agricol

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Tradiții de legumicultură în cadrul populației raionului</i> ● <i>Condiții favorabile pentru un spectru larg de activități agricole și ne-agricole</i> ● <i>Proximitatea piețelor de desfacere din or. Chișinău.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Fragmentarea înaltă a terenurilor agricole</i> ● <i>Insuficiența infrastructurii post-recoltare de colectare, procesare și păstrare a materiei prime agricole</i> ● <i>Conexiuni slabe între agricultură și sectorul de prelucrare a produselor agricole</i> ● <i>Tendențe demografice nefavorabile ca îmbătrânirea, depopularea și migrarea în masă</i> ● <i>Lipsa rezervelor de apă și deficitul de apă pentru irigare.</i>
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI

● Dezvoltarea irigației prin reabilitarea sistemelor vechi de irigare, dar și a irigației mici ● Dezvoltarea agriculturii specializate în microzone ● Elaborarea planului de consolidare a terenurilor agricole ● Dezvoltarea producției ecologice, ca produs de nișă ● Dezvoltarea și promovarea structurilor asociative ● Valorificarea potențialului comercial al zonelor turistice specifice raionului.	● Intensificarea hazardurilor naturale ● Extinderea proceselor de eroziune a solurilor

27.2.1.2. Recomandări

Se propune spre analiză următoarele recomandări de remediere a problemelor din sectorul agricol al raionului Ialoveni:

- ➔ Consolidarea investițiilor în agricultură prin:
 - ➔
 - ➔ Stimularea asocierii producătorilor agricoli pentru procurarea tehnicii și prestarea serviciilor tehnice;
 - ➔ Informarea producătorilor agricoli privind diversele oportunități de finanțare internă și externă, și acordarea asistenței pentru atragerea investițiilor;
 - ➔ Acordarea asistenței la elaborarea planurilor de afaceri pentru producătorii agricoli mici și mijlocii și instruirea acestora pentru perfectarea abilităților de antreprenoriat
 - ➔
 - ➔ Consolidarea terenurilor.
- ➔ Cointeresarea deținătorilor de terenuri de a arenda terenurile agricole;
- ➔ Perfectarea cadrului juridic, care ar permite consolidarea mai ușoară a terenurilor prin crearea posibilităților de deplasare spre margini a proprietarilor ce nu doresc să consolideze loturile
- ➔ Promovarea diferitor forme de consolidare cum ar fi cumpărare-vânzarea, arenda, schimbul sezonier, asocierea etc.
- ➔ Perfectarea și revizuirea permanentă a listei persoanelor care doresc să consolideze terenurile
- ➔ Informarea producătorilor agricoli despre măsurile de subvenționare a proceselor de consolidare oferite de către AIPA și MAIA.

Îmbunătățirea infrastructurii de irigare.

- ➔ Informarea producătorilor despre măsurile de subvenționare a procurării sistemelor de irigare

- Trecerea de la irigarea mare prin aspersiune la cea mică prin picurare
- Crearea bazinelor de acumulare a apelor pluviale în văile râurilor Ișnovăț, Botna, Botnișoara și a altor pâraie mai mici.

Facilitarea accesului pe piață prin:

- Promovarea creării unor întreprinderi mici și mijlocii de procesare și comercializare a producției agricole;
- Promovarea diversificării producției agricole cu valoare adăugată înaltă;
- Dezvoltarea infrastructurii post-recoltare prin crearea întreprinderilor de colectare, ambalare și păstrare a producției agricole;

Revitalizarea sectorului zootehnic prin;

- Promovarea procurării animalelor de prăsilă; Promovarea procurării utilajului tehnologic pentru producția animalieră;
- Promovarea procurării utilajului și echipamentului tehnologic pentru procesarea producției animaliere;
- Îmbunătățirea calității solurilor prin informarea agricultorilor despre consecințele nerespectării asolamentului și prelucrarea incorectă a solului;
- Promovarea fondării asociațiilor de exploatare a tehnicii agricole;
- Instruirea agricultorilor în domeniul prelucrării solurilor;
- Elaborarea regulamentelor necesare pentru evitarea și prevenirea eroziunii solurilor și implementarea măsurilor anti-erozionale.

CADRUL CLIMATIC ACTUAL AL RAIONULUI ȘI CEL AȘTEPTAT ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRILOR CLIMATICE

1.1. Condițiile climatice actuale și cele așteptate la nivel de raion administrativ Clima anotimpuală după cum demonstrează cercetările anterioare, este influențată de schimbările climatice observate la nivel regional. Conform diverselor proiecții climatice (fig.1.1), incluse în *Atlas of Global and Regional Climate Projections* a ultimului Raport de evaluare IPCC (AR5)

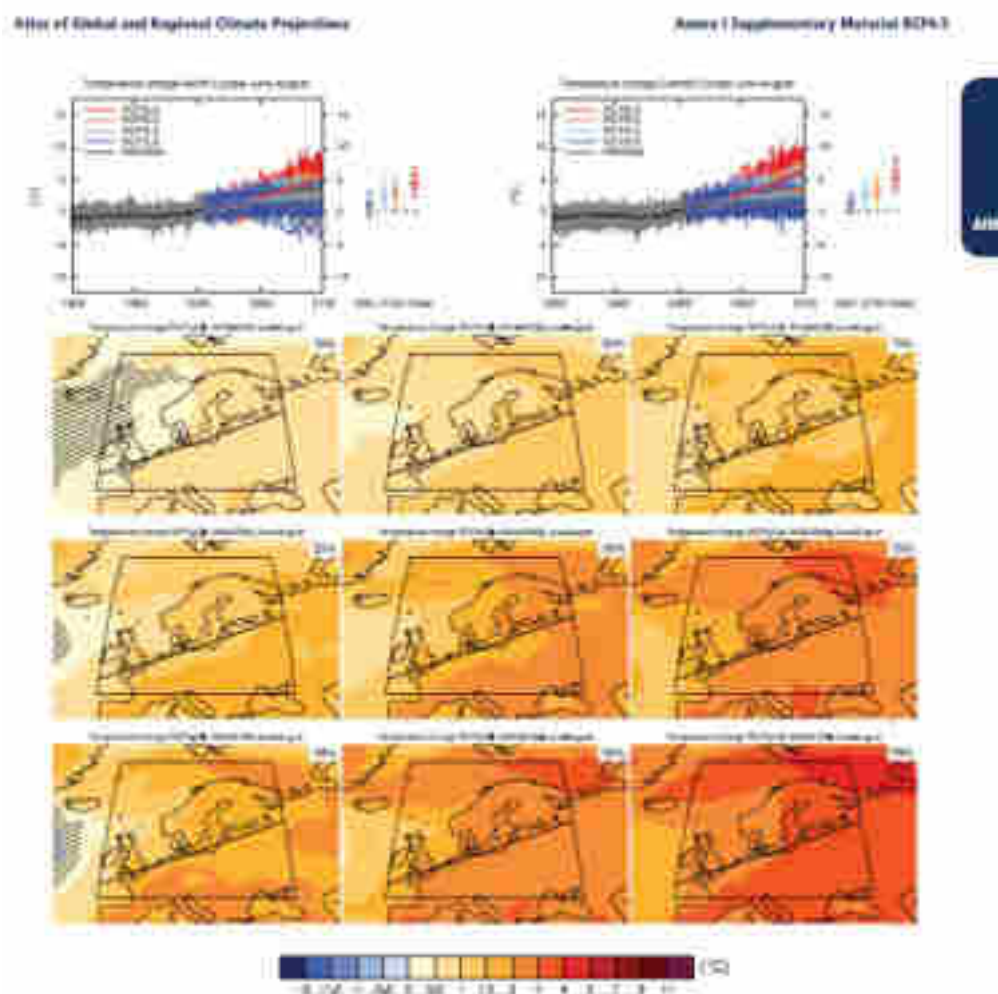

Fig.1.1. Proiecții climatice privind schimbarea climei în anotimpul de vară conform diverselor proiecții climatice

privind schimbările climatice, în viitorii ani apropiați (2016-2035), în limitele Republicii Moldova, temperatura medie anuală va constitui 11.1...11.6⁰C, față de media de referință de 10.1⁰C (1986- 2005). În același timp, constatăm, că în cel mai cald deceniu (2000-2010) din seria observațiilor instrumentale, când temperatura medie anuală pe țară a constituit 10,4⁰C, în cadrul unor areale din sudul și sud-estul republicii, această valoare termică a depășit cu 0,2⁰C temperatura proiectată

pentru viitoarele decenii (2016-2035) cu cele mai drastice scenarii climatice (RCP8.5; RCP4.5). Cele relatate, vine să confirme faptul, că ne aflăm în pragul unor schimbări climatice substanțiale, în care, luarea măsurilor de adaptare, ar putea contribui esențial la asigurarea dezvoltării durabile la nivel local.

Așadar, în limitele rluui Ialoveni temperatura medie anuală variază de la 9,19...10,3⁰C (fig.1.3 a), media pe țară constituind 9,8⁰C. Ținând cont de faptul, că pe teritoriul Republicii Moldova se atestă o tendință stabilă de majorare a valorilor termice cu 0,01⁰C/an, aceste valori în limitele ariei, la fel, vor crește. Va spori intensitatea și frecvența extremelor termice. Simulările climatice conform proiecției RCP 4.5 pentru viitorii ani apropiați relevă, că în viitoarele decenii (2016-2035), temperatura medie anuală va crește și va constitui 11,2⁰C...12,3⁰C corespunzător, comparativ cu perioada de referință (1986-2005). Așadar, datorită orografiei compuse care înregistrează diferențieri mari spațiale de la 31m la 316 m (fig.1.2), variabilitatea termică spațială este de 1,1⁰C în aria raionului Ialoveni (fig.1.3).

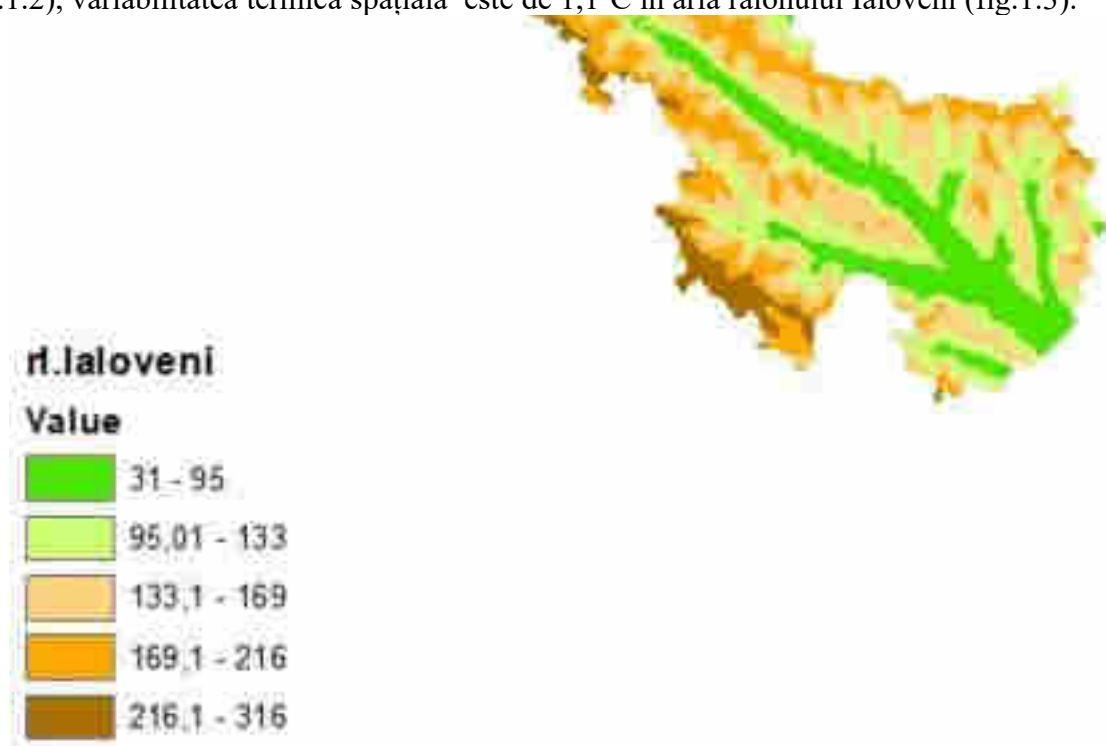

Fig.1.2 Harta altitudinelor absolute (raionul Ialoveni)

Menționăm, că atât în perioada actuală (fig.1.3a), cât și în viitorul apropiat (2016-2035) (fig.1.3b), văile râurilor mijlocii și mici vor însuma cele mai semnificative valori termice ce caracterizează temperatura medie anuală, iar cele mai echilibrate condiții termice, se vor stabili la altitudini.

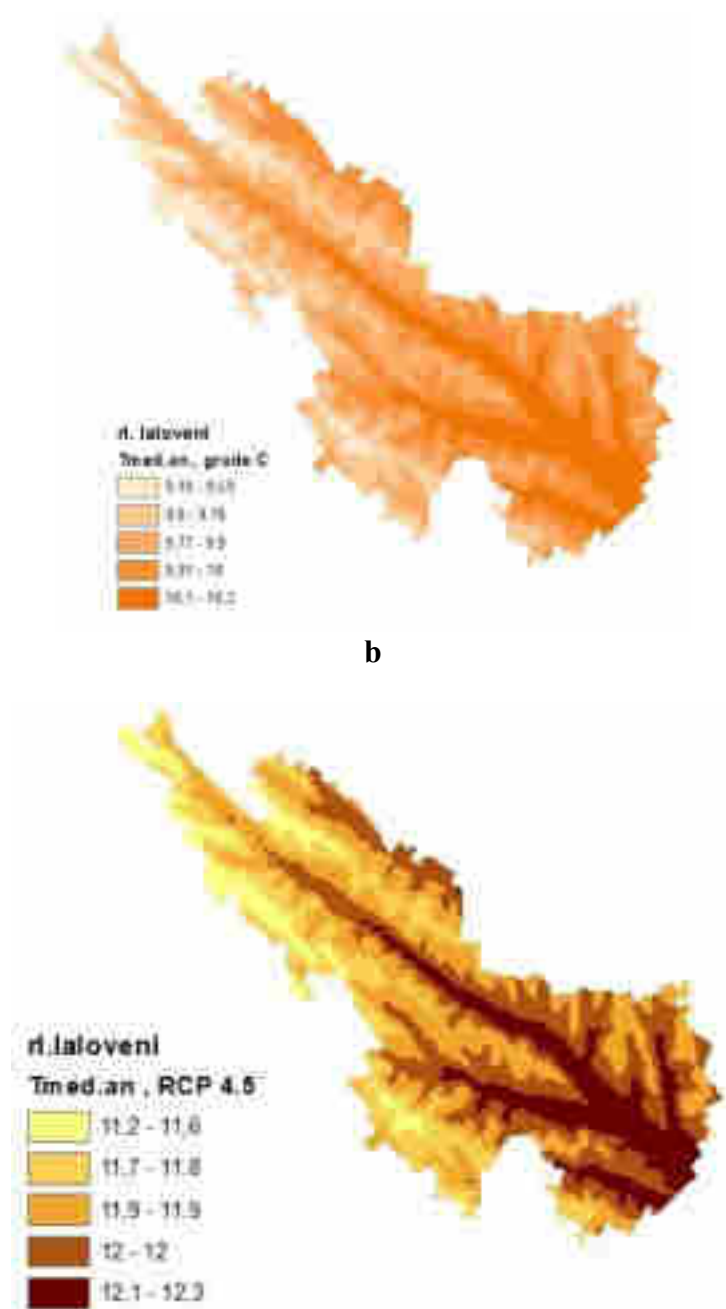
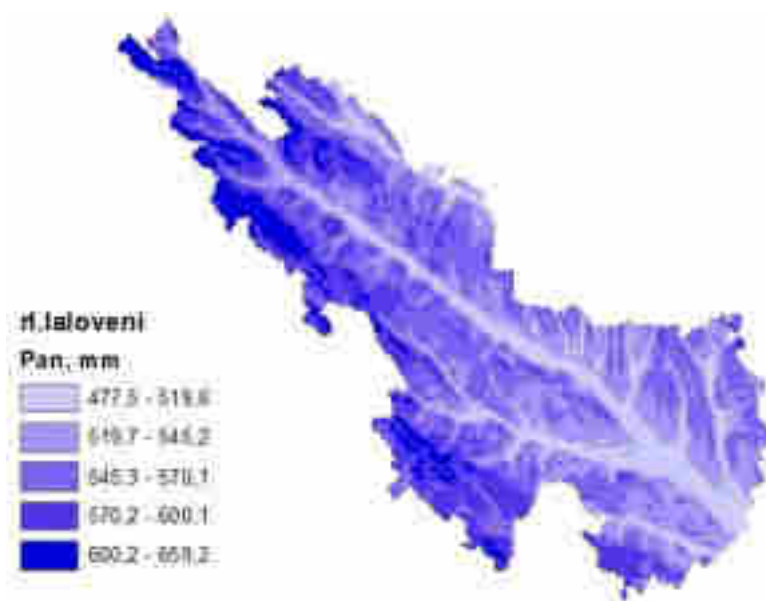

Fig.1. 3. Raionul Ialoveni (a- temperatura medie anuală în perioada 1986-2005, b- temperatura medie anuală proiectată cu scenariul RCP 4.5 pentru anii 2016-2035)

Cantitatea anuală a precipitațiilor atmosferice (fig.1.4 a, b), unul din indicatorii de bază ce caracterizează resursele de umiditate indică, că pe o bună parte din teritoriu acestea variază de la 600,2...659,2 mm la 477,5...519,6 mm, față de media pe țară (540 mm).

Deci, în cazul precipitațiilor atmosferice, la etapa actuală altitudinile (fig.1.4a), însumează și cele mai mari cantități pluviometrice, cu diferențieri spațiale de 181,7 mm în teritoriu.

a

b

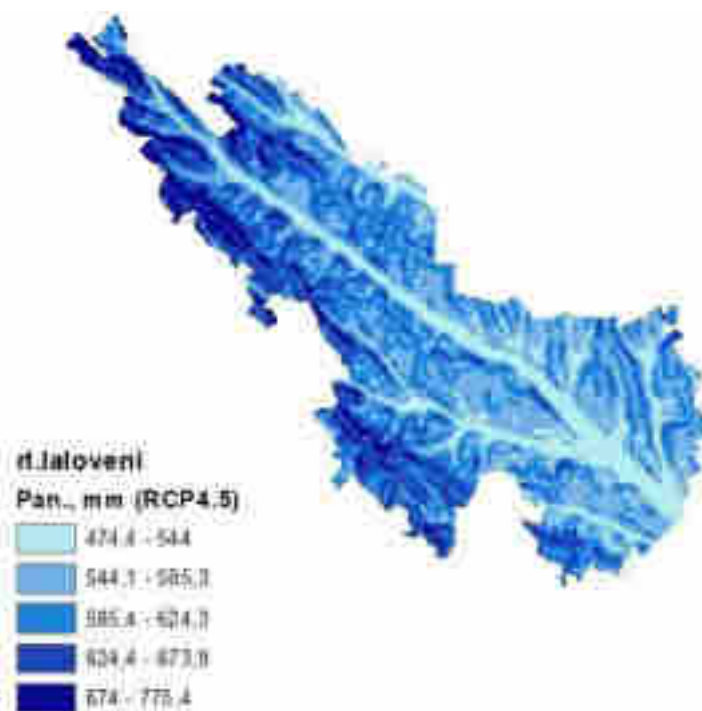

Fig.1.4 Raionul Ialoveni (a-cantitatea anuală de precipitații în perioada 1986-2005, b cantitatea anuală de precipitații proiectată cu scenariul RCP 4.5 pentru anii 2016-2035)

Proiecțiile climatice conform RCP 4.5 (fig.1.4b) indică la o majorare cu 10% a cantității anuale de precipitații la altitudini și o scădere cu 10% în formele joase de relief pentru viitoarele decenii (2016-2035).

Acestea ar constitui în teritoriu la diferențieri substanțiale de 301,0 mm, adică formele înalte de relief vor însuma circa 659,2 mm, în timp ce văile râurilor se vor caracteriza prin

sume doar de 477,5 mm, devenind vulnerabile către asigurarea teritoriului cu resurse de umiditate.

Manifestarea înghețurilor periculoase și a fenomenului de chiciură în contextul schimbărilor climatice, influențează substanțial agricultura raionului Ialoveni. De aceea considerăm, că cunoașterea arealelor vulnerabile cu manifestarea factorilor meteo-climatici de risc din semestrul rece a anului, este extrem de importantă și necesită a fi la fel incorporate în Strategia de Dezvoltare a raionului Ialoveni pentru viitorii ani apropiați.

Deci, estimarea spațială a fenomenelor meteo-climatice de risc nu poate fi tratată izolat de cea de frecvență și probabilitate, din care, în mod firesc, derivă, la fel, nu pot fi tratată izolat nici de cea de timp (sau perioadă) de retur, de revenire, sursa lor comună și logică, fiind tot probabilitățile de producere a evenimentelor extreme. De aceea, în delimitarea în spațiu a arealelor vulnerabile către manifestarea diferitor riscuri cu caracter meteo-climatic s-a ținut cont de revenirea acestor fenomene odată în 10 ani pe aria studiată. În acest context, menționăm, că o abordare altfel decât cea cantitativă a riscurilor meteo-climatice dintr-un anumit teritoriu nu poate fi posibilă întrucât, risc înseamnă în primul rând cantitatea sau magnitudinea cu care se manifestă sau ar putea să se manifeste un fenomen concret, în speță climatic, pe o anumită scală temporală, dar și spațială.

Toate fenomenele atmosferice de risc din anotimpul rece al anului au grave urmări, în primul rând, asupra agriculturii. Spre exemplu, în cazul înghețului, sunt cunoscute efectele grave asupra viticulturii și pomiculturii. Pagubele de pe urma manifestării înghețurilor periculoase de primăvară și de toamnă pot fi diminuate prin: măsuri de prevenire anterioare plantării sau însămânțării, măsuri destinate creșterii temperaturii solului și aerului; măsuri de atenuare a răcirilor radiative nocturne; măsuri pentru împiedicarea producerii inversiunilor termice.

În Republica Moldova chiciura granuloasă se formează la temperaturi de 0° , -5°C (în 40–80% din cazuri), cea cristalină la -10° ... -20°C (în 50–75% din cazuri).

Numărul mediu de zile cu chiciură în locurile joase și adăpostite este de 5–7, iar pe cumpenele apelor deschise și la înălțimi – 10–16. Acest fenomen înregistrează o tendință de scădere a perioadelor cu chiciură, mai ales în ultimele decenii, ceea ce poate fi explicat prin alternările dese de temperatură în contextul încălzirii globale a climei. Frecvența cea mai mare a zilelor cu chiciură înregistrează lunile decembrie și ianuarie (2–5), cea mai mică în aprilie (o dată la 10 ani). Depunerile maxime pot să atingă în diametru până la 40–60 mm.

În limitele ariei rluului Ialoveni în sectoarele comunelor amplasate la unele din cele mai mari altitudini și anume de 216...316 m, numărul zilelor cu chiciură este cel mai mare și variază în limitele 18,5...23,6 zile, în timp ce în areale adăpostite (31-95 m) ale raionului, numărul acestora este mai mic și constituie 8,5...12,0 zile (fig.1.5).

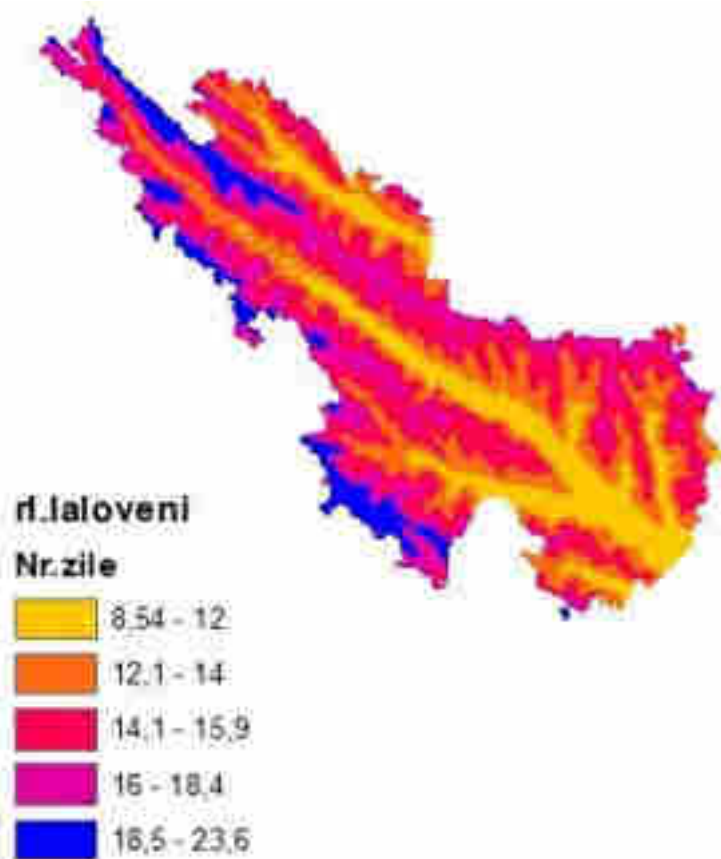

Fig.1.5 Numărul zilelor cu chiciură, raionul Ialoveni

Înghițurile prezintă și ele un fenomen de risc în anotimpurile de tranziție (primăvara și toamna). În nordul republicii, ultimul îngheț la sol, primăvara, se înregistrează în prima decadă a lunii mai, iar primul îngheț de toamnă în decada a treia a lunii septembrie; în partea de sud, respectiv, în intervalul 19–30 aprilie și 29 septembrie–10 octombrie. Înghițurile în aer primăvara se termină aproximativ cu 10–12 zile mai devreme decât înghețurile la sol și tot cu atâtea zile mai târziu se produc toamna. În raioanele nordice înghețurile în aer pe locurile deschise și înalte se termină cel mai devreme între 25 și 30 martie și cel mai târziu între 14 și 24 mai, în raioanele sudice respectiv între 17 și 25 martie și între 11 și 19 mai. În locurile joase și adăpostite din nordul republicii înghețurile încetează cel mai devreme între 30 martie și 4 aprilie, cel mai târziu – între 24 și 29 mai, la sud, respectiv, între 22 și 30 martie și între 16 și 24 mai. Numărul mediu de zile cu îngheț la sol în aprilie și octombrie în partea de nord constituie 10–12, în cea de sud – 5–10, în lunile mai și septembrie – 1,5–2,0 în partea de nord, și 0,2–0,5 în partea de sud. Înghițurile târzii de primăvară, în funcție de formele de relief, o dată în 10 ani pot atinge temperaturi de $-4, -5^{\circ}\text{C}$, iar toamna, o dată în 10 ani, primele înghețuri pot atinge de $-7... -8^{\circ}\text{C}$, afectând esențial culturile agricole.

În raionul Ialoveni, înghețurile periculoase (târzii) de primăvară și (devreme) de toamnă odată în 10 ani se pot manifesta cu o intensitate de $-4,2...-8,7^{\circ}\text{C}$ toamna devreme

(fig.1.6a) și -

1,7...- 7,2⁰C respectiv, primăvara târziu (fig.1.6b). Elaborarea hărților digitale, privind distribuția înghețurilor periculoase, scoate în evidență rolul expoziției și a orientării versanților, a latitudinii geografice și altitudinii absolute în redistribuirea valurilor de frig pe fondul stabilirii constante a temperaturilor ridicate. Astfel, diferențierile termice în teritoriu a temperaturilor minime constituie toamna de 4,5⁰C, iar primăvara 5,5⁰C, punând în pericol creșterea, dezvoltarea și recolta culturilor agricole.

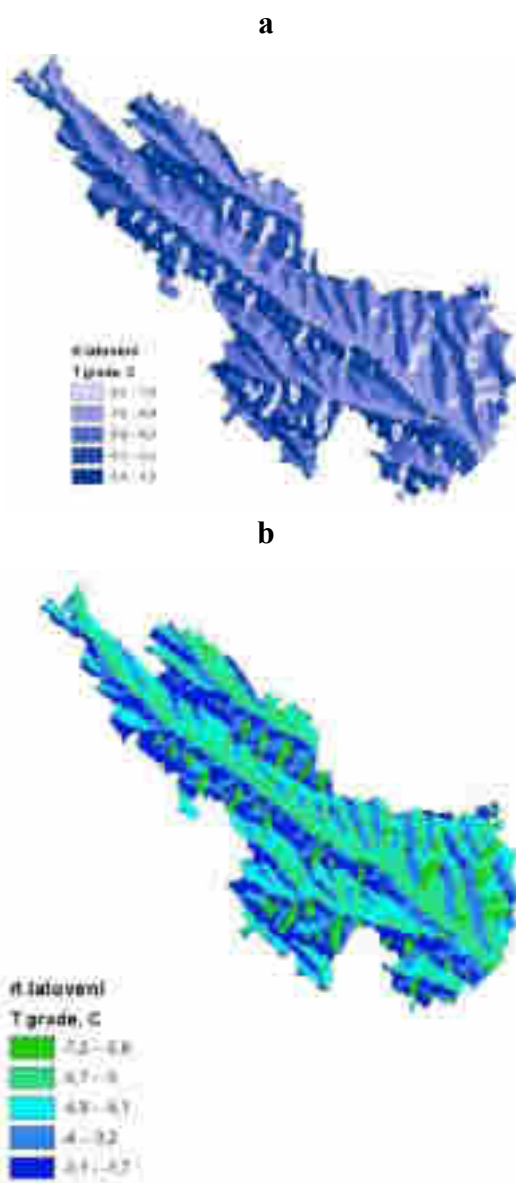

Fig.1.6 Înghețurile periculoase de toamnă (a) și de primăvară (b), raionul Ialoveni

Considerăm, că aceste date sunt extrem de utile în efectuarea măsurilor adecvate de adaptare către noile condiții climatice. De aceea, considerăm oportun încorporarea acestora în Strategia de dezvoltare a raionului Ialoveni, cu scopul minimizării consecințelor negative de manifestare ai factorilor meteo-climatici de risc asociați schimbărilor climatice.

1.2. Estimarea factorilor meteo-climatici de risc din anotimpul de vară asociate schimbărilor climatice la nivel local

În perioada caldă a anului, secetele, perioadele uscate și de uscăciune sunt cele prejudicioase riscuri meteo-climatice. Secetele sunt fenomene atmosferice de risc complexe, datorate reducerii sau chiar absenței precipitațiilor, caracterizate prin deficit de umezeală în aer și sol și prin creșteri ale evapotranspirației potențiale. Seceta atmosferică, caracterizată prin lipsa totală sau parțială a precipitațiilor pe timp mai îndelungat, conduce la apariția secetei pedologice, datorită deficitului de umezeală din ce în ce mai adânc în sol. Absența precipitațiilor se datorează staționării timp îndelungat a formațiunilor barice anticlonale.

Intensitatea fenomenelor de secetă depinde de intensitatea cauzelor. Pot dura de la câteva zile până la câteva luni, un an sau mai mulți ani consecutivi. De asemenea, secetele se diferențiază de la un loc la altul și în unele regiuni pot fi mai puțin extinse în teritoriu și mai puțin severe, iar în alte regiuni secetele sunt îndelungate, fiind astfel un fenomen extrem caracteristic acestor regiuni. Impactul asupra populației și mediului este devastator în ambele situații. În arealele cu apariție episodică datorită caracterului imprevizibil, daunele pot fi impunătoare. Secetele influențează, în primul rând, productivitatea culturilor agricole, calitatea apelor de suprafață, etc., fiind unele dintre cele mai agresive fenomene de risc cu urmări asupra condițiilor de trai ale populației și mediului. Durata și intensitatea secetei, precum și unele fenomene care premerg seceta sau care o însoțesc îi determină caracterul de dezastru.

Indicele de Ariditate (*Ia*) propus de UNEP (1992) și UNESCO (1979), care exprimă raportul dintre cantitatea precipitațiilor atmosferice și evaporabilitate, practic se utilizează în toate țările cu regim de umiditate instabil. În funcție de variația regională a valorilor sale (tab.2.1), au fost stabilite patru categorii de ariditate a teritoriilor la nivel global (UNEP, 1992).

În limitele rluului Ialoveni o bună parte din teritoriu clima este semi-aridă și uscat semi-umedă, areale unde frecvența și intensitatea secetelor este majoră (*Ia* constituie 0,45...0,55), excepție fac altitudinile și partea superioară a versanților, adică locurile deschise, unde *Ia* variază în limitele 0,73...0,86 unde clima este caracterizată în aspect anual ca umedă (fig.2.1).

Tabelul 2.1. Clasificarea UNESCO/UNEP climatelor în funcție de gradul de ariditate, conform *Ia*

Caracterizarea climatelor	Indicele de ariditate
---------------------------	-----------------------

Hiper-arid	< 0,05
Arid	0,05 -0,20

Semi-arid	0,20 -0,50
Uscat semi umed	0,50 -0,65
Umed	0,65 -0,75
Hiper-umed	>0,75

Luând în considerație, că rezultatele realizate au fost evaluate în baza de date actualizată (1961-2019), iar calitatea modelelor elaborate este înaltă (exprimată prin valorile înalt semnificative a coeficientului de determinare R^2 și a nivelului semnificației fiecărui factor fizico geografic, P inclus în model), considerăm oportun utilizarea acestora la luarea diverselor decizii cu caracter aplicativ.

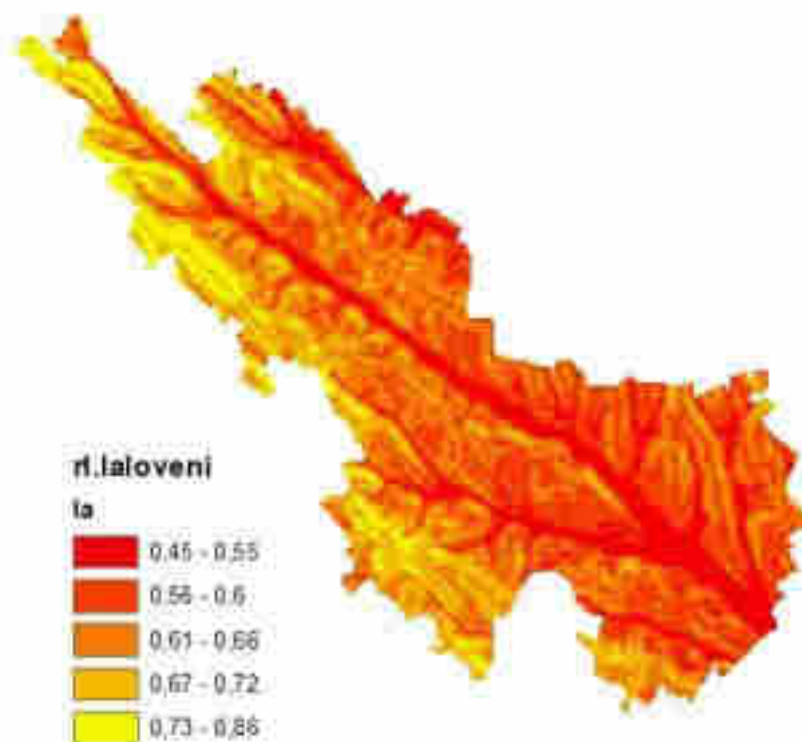

Fig.2.1. Indicele de Ariditate (Ia) în limitele raionului Ialoveni

Gestionarea durabilă a pădurilor este tot mai des asociată evaluărilor factorilor de mediu, unde un rol deosebit îi revine climei. Conform evaluării vulnerabilității sub aspectul mărimii impactului cu probabilitate de risc din cauza schimbării posibile a climei în sectorul forestier, cele mai vulnerabile zone din Republica Moldova ar fi: sudul, unde deja este cel mai scăzut nivel de împădurire, 7,7% și, parțial, centrul, unde în prezent se află cea mai mare suprafață acoperită de păduri, și anume 209,4 mii ha, sau circa 14,5% din teritoriul total al zonei geografice, pentru care s-a determinat și cea mai mare probabilitate de risc asociat cu schimbarea climei. În aceste condiții pot să apară grave și imprevizibile (ca evoluție) consecințe ecologice, economice și sociale în domeniul forestier, ori ritmul alert al schimbărilor climatice actuale, depășește capacitatea naturală a ecosistemelor, inclusiv a celor forestiere, de a se adapta rapid acestora. Se preconizează că, prin impactul schimbărilor climatice, arealele optime de astăzi nu vor mai fi favorabile dezvoltării anumitor tipuri de păduri (îndeosebi, a celor aflate la limita arealelor lor naturale de distribuție sau în zone de tranziție), ceea ce va provoca schimbări ale distribuției naturale a speciilor forestiere și modificări ale creșterii arboretelor existente, precum și o vulnerabilitate sporită față de declanșarea incendiilor în cadrul ecosistemelor forestiere favorizate de manifestarea secetelor prelungite și a condițiilor de aridizare a climei. Fenomenul aridizării climei poate fi estimat prin intermediul unor indici climatici, unul din ei aplicabil pentru zona temperată este Indicele de Ariditate Forestier (*FAI* – *Forestry Aridity Index*).

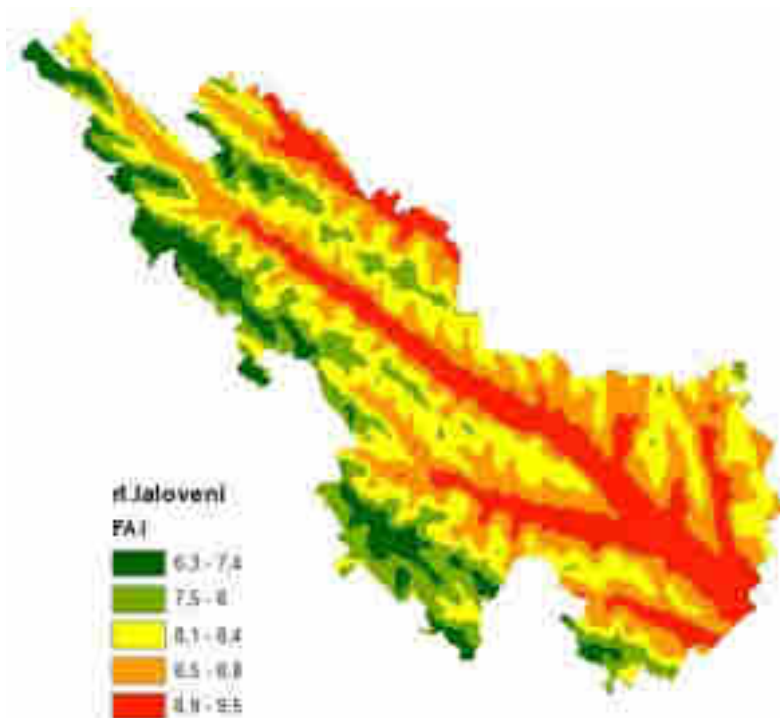

Fig.2.2. Indicele de Ariditate Forestier (FAI) în limitele raionului Ialoveni S-a

constatat că latitudinea geografică și altitudinea absolută sunt principalii factori fizico geografici care influențează repartiția lui spațială. Pentru teritoriul Republicii Moldova acest indice constituie 5,70 pentru partea de nord; 8,35 pentru cea centrală și 10,75 pentru regiunea de sud a țării, astfel că ecosistemele forestiere din sudul și centrul țării sunt cele mai afectate de condițiile climatice aride.

În ultimii ani și incendiile provocate de aridizarea climei, exprimată prin manifestarea secetelor prelungite devin tot mai frecvente, iar în limitele raionului Ialoveni, *FAI* indică la condiții prielnice pentru pădurile amplasate doar la altitudini cu 6,3...7.4 unități (fig.2.2), în restul teritoriului, persistă condițiile de aridizare (8,9...9.5) a climei, de care trebuie să se țină cont de către organele publice locale în asigurarea realizării măsurilor adecvate de atenuare a impactului schimbărilor climatice și a riscurilor asociate ale acestora.

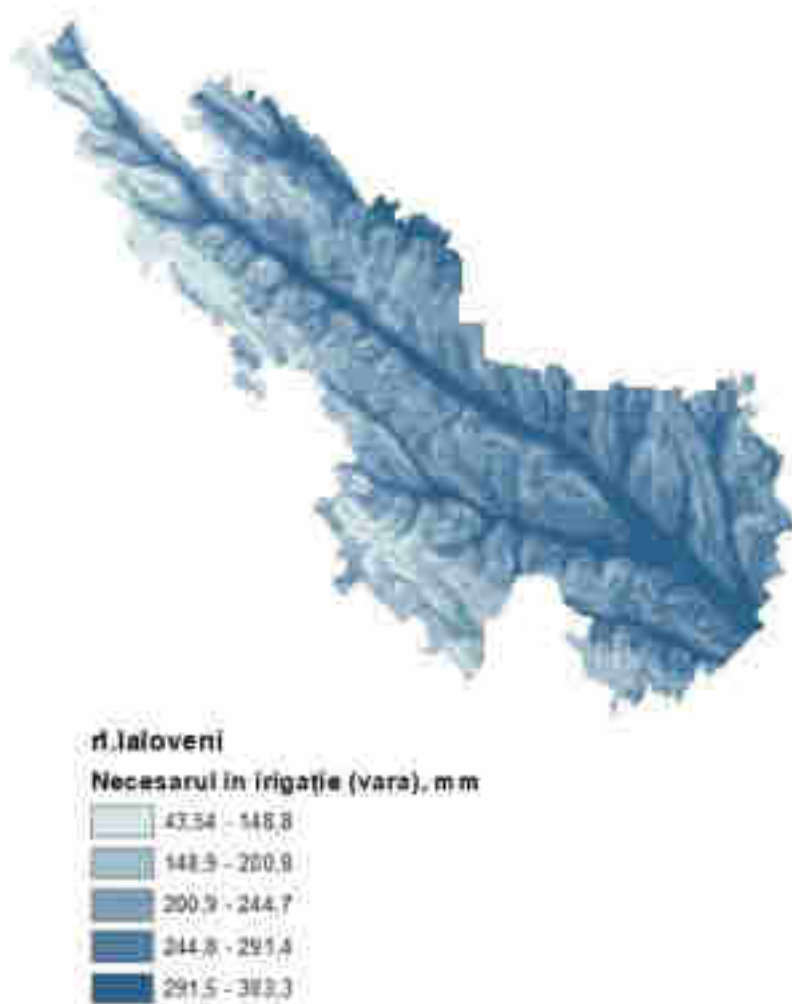

Fig.2.3. *Necesarul în irigație (vara), raionul Ialoveni*

Ariditatea spre deosebire de secetă (care este o anormalitate temporară) e restrânsă la precipitațiile scăzute și se caracterizează printr-un potențial crescut de evapotranspirație, reprezentând o caracteristică a climei. După cum s-a menționat și anterior, impacturile

observate și așteptate ale schimbărilor climatice indică o creștere medie a temperaturii medii anuale și o variabilitate semnificativă a cantității precipitațiilor atmosferice pe multe areale. De aceea, considerăm că realizarea hărților privind necesarul în apă la nivel topoclimatic ar putea contribui la redresarea situației ecologice legată de impactul aridizării asupra sectorului agricol.

Analiza repartiției spațiale a necesarului în apă pentru irigație în perioada de vară în aspect teritorial relatează diferențierea spațială a acestuia, reieșind din particularitățile fizico-geografice ale amplasamentului raionului și a ponderii factorilor fizico-geografici de influență. Astfel, în cadrul acestui raion pe cumpenele de apă sunt necesare doar 43,5... 148,8 mm de apă. Necesarul în apă semnificativ crește în văile râurilor mijlocii și mici pînă la 383,3 mm (fig.2.3).

Deci, în cazul asigurării cu necesarul în apă, este semnificativă ponderea de influență a latitudinii geografice, a altitudinii absolute, a unghiului de înclinație și orientarea versanților. S-a ținut cont, ca nivelul semnificației fiecăruia dintre factorii fizico-geografici sus menționați să fie înalt, la fel, și semnificația modelului în întregime. Drept indicator a corelației înalte dintre variabilele climatice (dependente) și factorii fizico-geografici (variabile independente) au servit valorile înalte și a coeficientului de determinare (R^2).

Precipitațiile excedentare, de obicei, măresc scurgerea superficială și exercită o acțiune de eroziune asupra pantei, cu atît mai mare, cu cît capacitatea de infiltrare a apei scade, condiționînd starea de fragilitate a solurilor.

Se cunoaște, că în aspect regional, pe măsura deplasării spre sud, se atestă o frecvență mai sporită atît a agesiuității pluviale moderate, cît și a periculozității exceselor pluviometrice de scară foarte severă și extrem de severă, ceea ce la părerea noastră, este condiționată de influența ciclonilor mediteranieni retrogradați.

Deci, în perioada de vară, alternările frecvente a secetelor cu aversele de ploaie argumentează utilizarea Indicelui periculozității exceselor pluviometrice (*IPP*), elaborat la nivel regional și care se calculează conform formulei:

$$\text{unde,} \quad P_i \quad IPP = P_{\max} \quad *100$$

P_i- cantitatea precipitațiilor atmosferice (VI) în ani concreți

P_{max}- cantitatea maximă a precipitațiilor atmosferice observată (VI) în perioada de studiu (1961- 2017).

Coraporul dintre cantitatea precipitațiilor atmosferice din luna iunie, cea mai ploioasă lună a anului, înregistrată în ani concreți și valorile maxime observate în perioadele analizate scoate în evidență nivelul diferit de periculozitate pluvială (tab.2. 2) asupra terenurilor.

Tabelul 2. 2. Clasele de periculozitate pluvială , determinate după IPP

Clasa de periculozitate	<i>IPP</i>
Foarte mică	0-20
Mică	20-40
Moderată	40-60
Severă	60-80
Foarte severă	80-90
Extrem de severă	100

Printre principalii factorilor fizico-geografici (latitudinea și longitudinea geografică, altitudinea absolută și relativă, orientarea și gradul de înclinație a versanților) ce contribuie la redistribuirea valorilor Indicelui periculozității exceselor puvimetrice, rolul latitudinii geografice și a orientării versanților este cel mai mare, fapt confirmat prin analiza regresională.

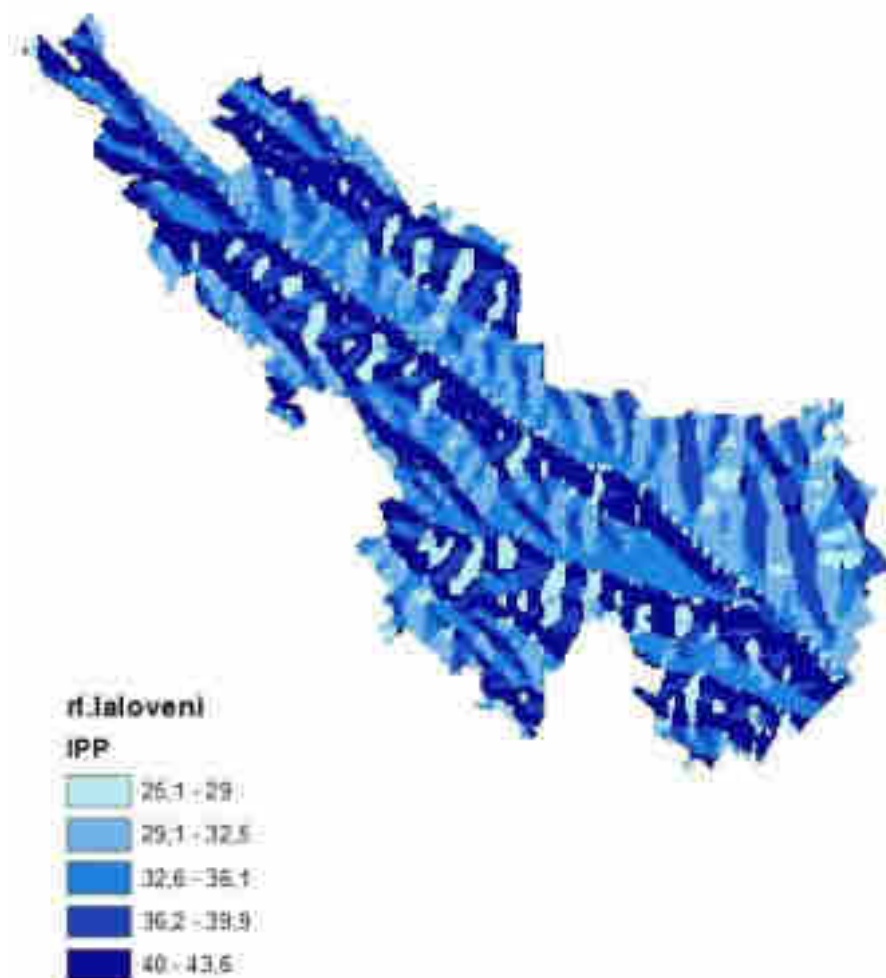

Fig.2.4. *Indicele Periculozității Exceselor Pluviometrice (IPP) în limitele raionului Ialoveni*

Modelarea cartografică, avînd la bază analiza regresională, a permis interpolarea acestui indice în teritoriu cu limitele variabilității de la 25,1 la 43,6 (fig.2.4).

Deci, în perioada anilor 1961-2019, precipitațiile excedentare, se caracterizează printr-un grad mic și moderat de periculozitate în limitele raionului Ialoveni. În unii ani consecutivi, după cum demonstrează schimbările climatice din ultimii ani, gradul de excedență poate fi sever și chiar foarte sever pe unele zone. În legătură cu fenomenele relatate considerăm, că realizarea hărților ce caracterizează riscul deșertificării, a manifestării secetelor, a înghețurilor periculoase, etc., la nivel de raion administrativ și detalierea acestora cu scopul de a asigura administrația locală cu informație actualizată, cu prioritate în zonele cu necesar sporit în apă prezintă un interes deosebit. Includerea hărților digitale în planurile de dezvoltare durabilă, în planurile de urbanism local, adoptarea unor normative de amplasare a construcțiilor în zonele inundabile, care să asigure pe de o parte siguranța acestora la evenimentele mai intense apărute ca urmare a schimbărilor climatice, evaluarea necesarului de apă în perioada de vară, în

condițiile schimbărilor climatice - sunt cele mai prioritare obiective în asigurarea securității ecologice ale raionului la etapa actuală.

TURISMUL.**POTENȚIALUL TURISTIC AL RAIONULUI IALOVENI**

Un pilon important pentru dezvoltarea integrată a raionului îl reprezintă turismul și potențialul acestuia.

Datorită legăturilor complexe dintre industria turistică și celelalte ramuri ale economiei, turismul are și un important efect de antrenare, de stimulare a producției înalte domenii.

Pe lângă faptul că permite o valorificare superioară a resurselor naturale și antropice (forme de relief, peisaje, factori naturali de cură, monumente istorice, etc.), prin dezvoltarea și exploatarea resurselor de mici dimensiuni, dispersate, turismul contribuie la dezvoltarea economiilor locale.

Formele turismului sunt variate; de cele mai multe ori acestea rămân neschimbate pe parcursul timpului. Unul dintre aspectele cele mai importante este produsul și oferta turistică, care trebuie să fie atractivă și diversă, pentru ca rolul acestui sector să fie resimțit pentru întreaga societate.

La elaborarea strategiei de dezvoltare a turismului ca componentă a Strategiei de Dezvoltare Socio-Economice a Raionului, s-a ținut cont de planul sectorial în domeniul turismului, Planul de dezvoltare durabilă a turismului rural în raion.

Potențialul turistic al raionului Ialoveni

Potențialul turistic al raionului Ialoveni constă din monumente naturale geologice și paleontologice, arii protejate de stat, rezervații naturale silvice, monumente de natură peisagistică, râuri și lacuri.

Fondul acvatic

Fondul acvatic include râurile Botna și Isnovat cu o lungime de peste 202 km, care tranzitează raionul și apele subterane ocupând o suprafață de peste 1990 km². Cele mai mari suprafețe ocupate de lacuri sunt prezente în localitățile Ialoveni, Costești, Danceni, Răzeni, Ulmu.

În teritoriul raionului sunt 74 de bazine acvatice, cu suprafața totală de 1423.95 hectare. Cele mai importante fiind: Danceni1 cu 181.3ha, Danceni2 cu 18ha, Danceni3 cu 110.7ha, Danceni cu 117.18ha, Malcoci cu 37.1ha, Tipala cu 180ha, Rezeni cu 88.05ha, Costești cu 104ha și Ulmu cu 114ha.

Monumente naturale

Conform ASS "Moldsilva", în zona centru, în raionul Ialoveni, zona monumentelor naturale este prezentată în tabelul de mai jos:

Tabelul 52. Monumente ale naturii, r-nul Ialoveni

Nr. crt.	Denumirea	Suprafața (ha)	Amplasamentul	Deținătorul funciar
A) GEOLOGICE SI PALEONTOLOGICE				
1.	„Răpele de la Văsieni”	3	Pe coasta dreaptă a văii râului Botna, la vest de spital	Întreprinderea agricolă „Văsieni”
2.	Aflorimentul Costești	1	La nord de satul Costești, pe coasta stângă a văii râului Botna, lângă drumul spre Milești Mici	Primăria satului Costești, Societatea pe acțiuni „Ialoveni”
3.	Reciful Ialoveni	3	Lângă orașul Ialoveni, pe drum spre satul Costești, pe malul stâng a râului Ișnoviț	Asociația științifică de Producție „Codru”
REZERVAȚII NATURALE SILVICE				
4.	Molești	5	La 2km sud de satul Molești Ocolul Silvic Răzeni Vila Molești – Răzeni, parcela 11, subparcela 1; parcela 12, subparcela 3;	Gospodăria silvică Cimișlia (Ialoveni)
5.	Sectorul etalon de pădure „de scumpie”	110,2	Între satele Malcoci și Condrița, ocolul Silvic Scoreni, parcela 22, subparcela 1,4;7; parcela 23, subparcela 3	ISC Străjeni
REZERVAȚII PEISAGISTICE				
6.	Cărbuna	607	Între satul Cărbuna și stația de cale ferată Zloți	Ocolul Silvic Zloți, Vila Mircești-Răzeni
		Total 729,2		

Potențial turistic antropic

Patrimoniul antropocultural al raionului este caracterizat de:

- 188 situri arheologice, de diferite tipuri cum ar fi:
- 18 biserici cu statut de monument de arhitectură de nivel național
- o moară de vânt monument de arhitectură de categorie Națională

Potențialul turistic etnografic și meșteșugăresc

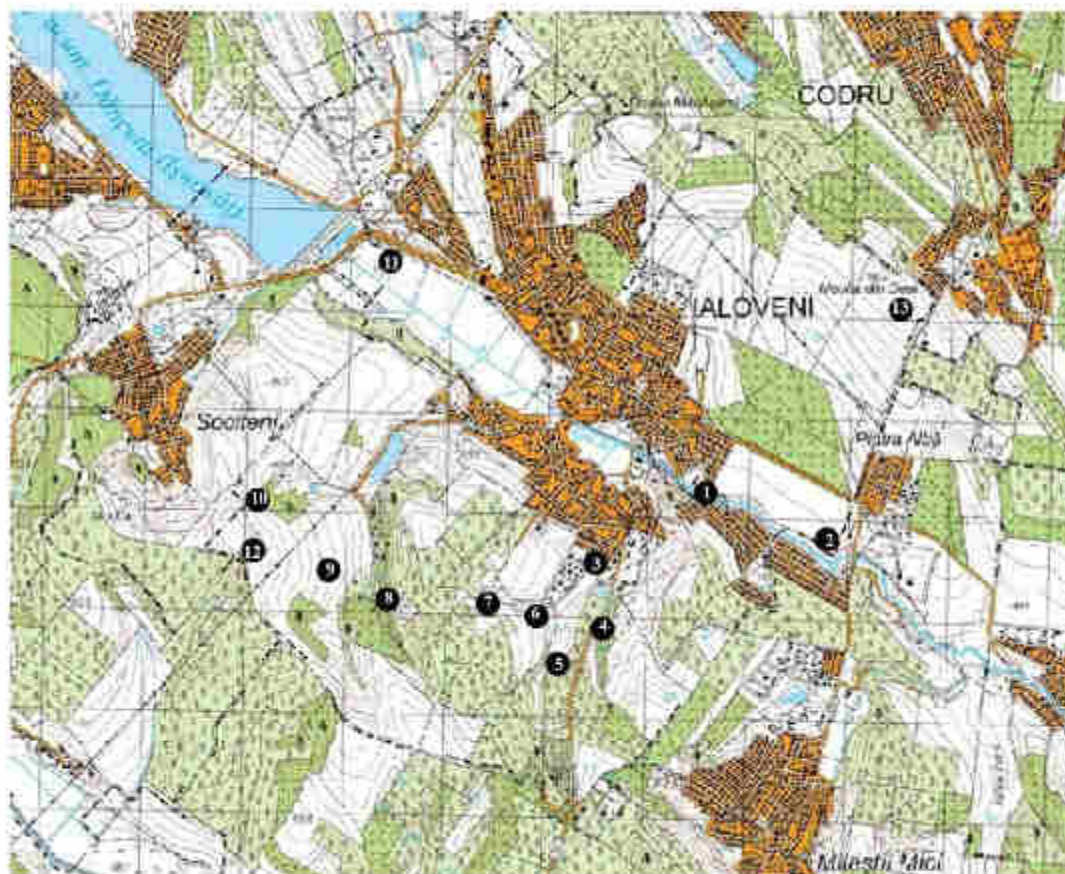
Un obiectiv de interes turistic deosebit ar putea fi Muzeul Raional de istorie și etnografie din s. Vasieni „Anatol CANDU”. Un tezaur în sine îl constituie meșteriile populare din satele Bardar, Danceni, Malcoci, Mileștii Mici, Suruceni, Vasieni, Ulmu.

Totodată, existența a 47 de colective artistice oferă posibilitatea dezvoltării unui turism cultural calitativ.

În raionul Ialoveni anual au loc următoarele activități culturale :

1. Serată literar-muzicală în contextul Zilei Culturii Naționale, 15 ianuarie Ialoveni
2. Serata literară închinată poetului Grigore Vieru „E-o liniște iubirea?”, februarie, Ialoveni;
3. Spectacolul „La braț cu Dragobete”, 24 februarie, Ialoveni;
4. Festivalul de satiră și umor „Tudor Tataru” 1 aprilie, Pojăreni
5. Concursul declamatorilor „Tineri talente”, aprilie, Ialoveni;
6. Concursul „La izvoarele înțelepciunii”, aprilie, Ialoveni;
7. Sărbătoarea cântecului popular „Mândră floare de pe Botna”, Ispas, Zâmbreni;
8. Festivalul bucatelor tradiționale „La vatra plăcintelor”, iunie, Cigârleni;
9. Festivalul cireșelor și vâzătorilor, iunie, Ruseștii Noi
10. Festivalul folcloric „Ișnovăț-Botna-Botnișoara” iunie-iulie
11. Evenimentul de comemorare a domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt „Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare”, iulie, Ialoveni
12. Sărbătoarea meșterilor populari „La poalele Țiglei” , 28 august, Văsieni;
13. Festivalul de folclor și muzica folk „Gustul pâinii de acasă” Răzeni
14. Festivalul folcloric „Frunza nucului” septembrie, Bardar
15. Festivalul de folclor „La gura teascului”, septembrie Ialoveni
16. Sărbătoarea dansului popular „Festivalul horelor”, octombrie, Horești
17. Festivalul – Concurs Național al violoniștilor „Filip Todirașcu” biennial, noiembrie
18. Hramul Casei Raionale de Cultură „Seara Sfântului Andrei”
19. Festivalul-Concurs Raional al tradițiilor și obiceiurilor de iarnă „V-am ura, v-am tot ura”, decembrie, Ialoveni;

Inventarierea resurselor turistice din localitățile raionului Or. Ialoveni

Situri arheologice - or. Ialoveni

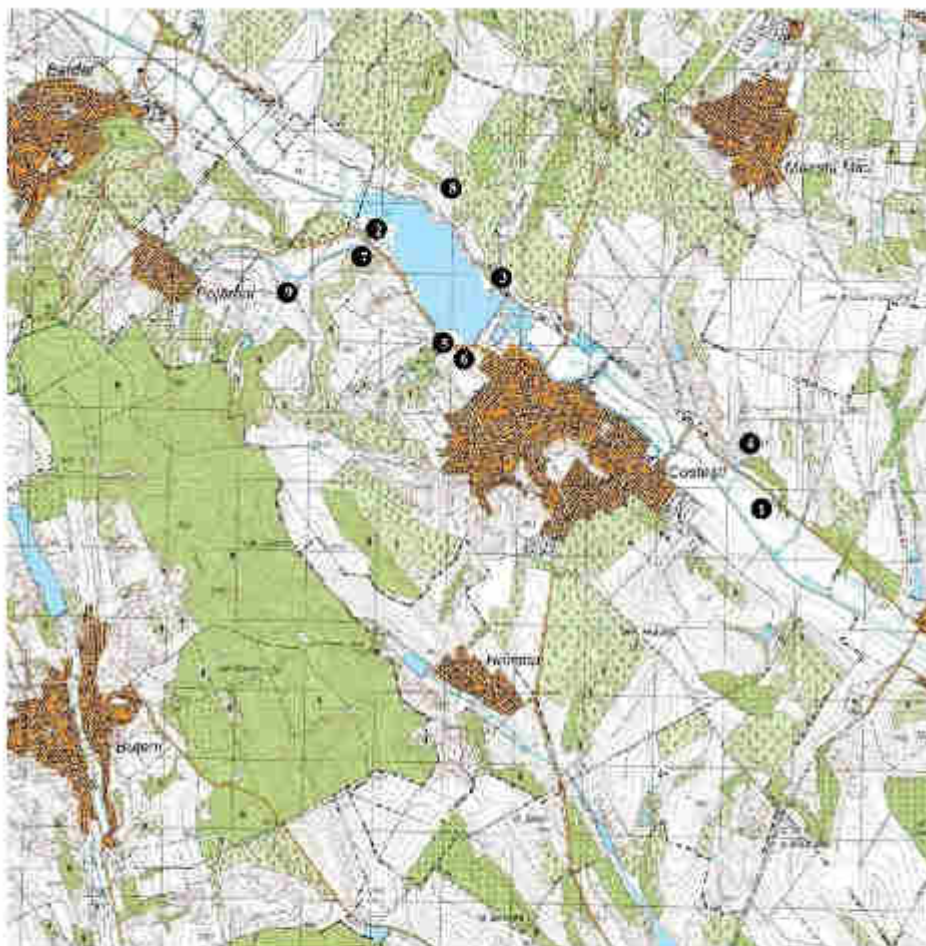
1. Ialoveni- Marginea de est a orașului;
2. Ialoveni- Hotarul de est a orașului;
3. Ialoveni- Marginea de sud a orașului;
4. Ialoveni- La sud de oraș;
5. Ialoveni- Panta estică a Șesului lui Mardari;
6. Ialoveni- Panta vestică a Șesului lui Mardari;
7. Ialoveni- Hârtop;
8. Ialoveni- Timileuca (Savantul);
9. Ialoveni- La sud-vest de Iazul lui Bozu;
10. Sociteni- La sud-est de sat;
11. Ialoveni- La sud-est de Iazul de la Dânceni;
12. Ialoveni. Tumulul 1;
13. Ialoveni. Tumulul 2.

Harta obiectelor arheologice din microzona or. Ialoveni

Atracțiile turistice ale orașului:

- Biserica "Sfânta cuvioasă Parascheva"
- Biserica "Acoperământul Maicii Domnului"

Costești

Situri arheologice, s. Costești

1. Costești I "Gârlea"
2. Costești II
3. Costești III
4. Costești IV „Cetățuie”
5. Costești V
6. Costești VI
7. Bardar IV
8. Bardar VII
9. Pojăreni I

„Orasul medieval de pe Botna”, numit si „Oras al Hoardei de Aur” se extinde pe ambele maluri ale râului Botna, pe o suprafață cu lungimea de 2,5 km si latimea de 2,0 km. La marginea de nord-est a orasului pe un promontoriu se afla un cimitir cu înhumatii medievale. Un alt cimitir cu înhumatii medievale se gaseste la nord-est de oras pe versanta de est a unui promontoriu din stânga Botnei. La nord de oras pe platoul «Cetatuie» din imediata apropiere a primului cimitir se gasesc vestigiile unei fortificatii medievale. În partea centrala a monumentului, în lunca Botnei la adâncimea 1,0-1,5 m într-un sant de melioratie au fost observate mai multe temelii din piatra, ramasite ale cladirilor orasenesti din sec.XIV. La marginea de nord-est a orasului în vâlceaua de lângă primul cimitir se gasea un cartier cu ateliere pentru producerea si arderea ceramicii. În toate sectoarele monumentului poate fi observata ceramica orășeneasca a Hoardei de Aur, iar în perimetrul asezarii din sec.X-XIII ceramic lucrata la roata înceata cu incizii vârlurite-orizontale.

Ortofotoplanul ansamblului arheologic medieval de la Costești-Gârlea. 1, așezarea urbană; 2, cartierul meșteșugăresc; 3, cetatea 1; 4, „cetatea” 2; 5, cimitirul 1; 6, cimitirul 2.

Prima mențiune documentară despre existența satului Costești datează din anul 1573. În acest act se zice că Ioan Voda cel Cumplitl... întărește preotului Toader din Lapușna o jumătate din satul Costești, partea de sus cu helesteul și moara în Botna.

Horășți

Localitatea se găsește pe râul Botna, la 31 km de Chișinău, între satele Costești, Zîmbreni, Tipala, Razeni, Cigîrleni, Bacioi. Horăștii au fost atestați la 7 august 1617.

Obiecte de atracție turistică:

- Iazul Chihnicea
- Biserica "Sf. Nicolae de vară"
- Mănăstirea "Sf. Cneaz Vladimir"
- "Cei cinci plopi"

Mileștii Mici

Mileștii Mici este situat în valea râului Ișnovăț și pârâiașului Râpa Satului, coord. geografice: 46.53", long. 27.28", distanța de la Chișinău: 18 km.

Atracții turistice:

- Vatra istorică a satului, care a păstrat sistemul tradițional de ulcioare, piețe și străzi;
- Fântâni seculare cu cumpănă (7 sunt amplasate în "Larga", altele 7 în "Stoian");
- Biserica "Sf. Nicolae" din 1870;
- Cimitirul cu o vârstă de circa 1000 de ani;
- Moara de vânt;
- Brazda Cazacului;
- Combinatul de Vinuri "Mileștii Mici" care a devenit celebru după includerea în Cartea Recordurilor Guinness ca cea mai mare colecție de vinuri din lume, cu peste 1,5 milioane sticle. Complexul de galerii (pivnițe) de aici este cel mai mare din Europa, întinzându-se pe aproximativ 200 km, din care doar 60 km sunt folosiți.

Concluzie: este efectuat un studiu de evaluare a potențialului antropic a localităților, cu indicarea exactă a obiectelor de semnificație istorico-turistică.

Evaluarea structurilor turistice

Hoteluri și tabere turistice

Unicele 2 hoteluri din raion, situate la Costești oferă turiștilor o gamă largă de servicii. Primul mini-hotel dispune de 7 odăi, bucătărie, saună, sală pentru banchet. Al doilea hotel oferă servicii de cazare pentru 40 persoane, 2 săli pentru recepții și o crama. Capacitatea de deservire constituie 400 persoane.

Agropensiuni

În raion, în special în sate nu există agropensiuni, dat fiind faptul apropierea raionului de Chișinău.

Analiza SWOT

- Existența unui număr variat de obiecte de destinație turistică; - Prezența valorilor artizanale; - Fondul cultural istoric diversificat; - Cunoașterea de către populație de existența turismului religios din raionul IALOVENI ; - Existența unui potențial și tradiții etno folclorice care poate fi valorificat în cadrul diferitor trasee turistice; - Obiective ale patrimoniului turistic de valoare și cunoscute în rîndul potențialilor turiști - Existența unei structuri turistice de primire clasificate - Resursele turistice competitive și attractive - Turismul de afaceri dezvoltat; - Flora și fauna diversă; - Existența unor agenți economici cunoscuți care activează în domeniul turismului - Există evaluarea întregului potential antropic care ar permite zonarea turistică - Existența bazei meșterilor populari care constituie o resursă turistică importantă pentru raion - Tradiții de organizare a manifestațiilor culturale și ecologice - Existența planului de dezvoltare a turismului	- Inexistența parteneriatelor între APL, agenții turistice naționale și obiectele de deservire turistică în raion; - Capacitatea centralizată de management în domeniul turismului slab dezvoltată; - Implicarea redusă a APL-urilor în dezvoltarea turismului; - Lipsa postului pentru personalul din domeniul turismului și insuficiența specializării personalului existent în domeniu. - Canalele și mijloacele de promovare a infrastructurii turistice a raionului slab dezvoltate; - Lipsa cunoștințelor, instrumentelor, metodelor de marketing turistic. - Lipsesc campaniile de promovare a turismului din partea administrațiilor locale - Nu există un sistem de informare – orientare a turiștilor pe trasee locale, diversificarea ofertei meșteșugărești și comercializarea acestora în apropierea resurselor turistice. - Lipsa traseelor turistice și a programelor turistice coordonate la nivel local de instituție sau persoană specializată în domeniu –conlucrarea redusă cu agenții economici în domeniul practicării turismului - Starea fizică a obiectelor turistice precară - Nu există o zonare a obiectelor și a destinațiilor istorico turistice; - Multe obiecte turistice au fost privatizate și nevalorificate de către agentul economic - Rețeaua structurilor de cazare din Raion slab dezvoltată, în special în localitățile din mediul rural cu potential turistic mare, cum ar fi: Mileștii Mici, Horești, Ruseștii Noi, Malcoci, Văsieni - Insuficiența de hărți turistice locale tematice (hartă rutier-turistică, hărți cu itinerare turistice pentru diverse forme de turism). - Lipsa produsului turistic; - În raion nu există nici un sanatoriu.

OPORTUNITĂȚI

AMENINȚĂRI

- Existența resurselor și zăcămintelor naturale care pot fi utilizate la dezvoltarea meșteșugăritului popular; - Oportunitatea de dezvoltare a unui portofoliu de servicii turistice/ oferte turistice, în funcție de obiectul turistic; - Posibilitatea de includere a unităților de cazare turistică în programul traseelor turistice existente și colaborarea eficientă cu proprietarii acestor unități;	- Lipsa concepției de dezvoltare durabilă a turismului; - Bugetul raional pentru dezvoltarea turismului limitat; - Infrastructura de acces la obiectele de destinație turistică precară; - Nu există personal instruit în domeniul acordării serviciilor turistice

- Posibilitatea dezvoltării turismului de afaceri în raion - Existența ONG-urilor locale care pot fi implicate în promovarea și dezvoltarea traseelor turistice - Rețeaua hidrografică a raionului dezvoltată - Repararea drumurilor și porțiunilor de drum naționale cu conexiune la raionul IALOVENI - Susținerea de către donatorii externi a proiectelor de conservare a patrimoniului turistic; - Posibilitatea aplicării la programele transfrontaliere în domeniul turismului; - Posibilitatea includerii obiectivelor turistice în rutele turistice regionale; - Diversitatea florei și faunei - Existența premiselor de dezvoltare a unui portofoliu larg de produse și categorii de turism; - Perspective de adoptarea, la nivel de stat, a mecanismului de asigurare a calității serviciilor prestate de către ghizii de turism; - Diversificarea instrumentelor de informare și promovare turistică; - Republica Moldova este membru al organismelor internaționale care sprijină dezvoltarea turismului (Organizația Mondială a Turismului a Națiunilor Unite, Centrul de Competență Dunăreană, OCEMN, Consiliul pentru Turism al CSI, etc.); - Posibilitatea creării pensiunilor turistice în localitățile în localitățile Ialoveni, Bardar, Costesti, Hansca, Horodca, Molesti, Malcoci, Milestii Mici, Nimoreni, Razeni, Ulmu, Vasieni - Disponibilitatea societății civile de a se implica în derularea proiectelor de dezvoltare ecologică, turistică și culturală.	- Dezorganizarea zonelor de recreere turistică; - Lipsa capacităților antreprenorilor de operare pe piața specifică artistică - Prețurile la transportul turistic nu stimulează dezvoltarea turismului intern; - Lipsa de hărți turistice naționale tematice (hartă rutier-turistică, hărți cu itinerare turistice pentru diverse forme de turism); - Lipsa experienței APL de toate nivelurile în administrarea resurselor turistice; - Accesul limitat al localităților la infrastructura tehnico-edilitară ceea ce cauzează și un interes mai scăzut din partea potențialilor agenți economici ale unităților de cazare ca să activeze în zonă - Insuficiența facilităților pentru dezvoltarea turismului; - Insuficiența promovării raionului; - Conștientizarea insuficientă a populației privind importanța turismului în raion; - Lipsa personalului instruit în domeniul managementului turistic; - Cadrul legal în domeniul turismului împovărat și imperfect; - Încălcările legislației cinegetice și existența cazurilor de braconaj.

Recomandări

Conform PDDT, se recomandă zona turistică în două regiuni:

I. „LA CUMPANA VESNICIEI”,

care include, pentru început, localitățile **Ialoveni, Costesti, Hansca, Molesti, Bardar, Milestii Mici, Rezeni**

II. „LACUL CODRILOR ALBAȘTRI”,

Extinsa, initial, pe teritoriul localitatilor **Ialoveni, Dancenii, Suruceni, Malcoci, Nimoreni, Ulmu, Vasieni**

Potențialul antropoc al primei zone date se destinde prin:

1 moara de vînt 1
beci turcesc
Complex subteran pentru păstrarea vinului
menajerie

Potențialul antropoc al zonei a doua se destinde prin:

Troita din sec II-I î.e.n.

Pentru fiecare dintre zonele delimitate, urmează a fi dezvoltate traseele turistice și produsele specific.

1. Zona "La cumpăna veșniciei". Sunt recomandate dezvoltarea următoarelor trasee turistice: "la cumpăna veșniciei" "la un pahar de vorbă bună" "mini safari Park"
2. Zona "Lacul codrilor albaștri". Sunt recomandate dezvoltarea următoarelor trasee turistice: "lacul codrilor albaștri" "tradiții meșteșugărești"

Pentru fiecare dintre aceste zone urmează să aibă loc organizarea și planificarea programelor turistice și produselor specific. De asemenea, crearea unui dialog între toți factorii interesați este stringent necesară.

Realizarea proiectelor investiționale pentru produsele/traseele turistice în vederea atragerii potențialelor surse de finanțare pentru dezvoltarea zonelor și sporirea numărului de vizitatori;

Consolidarea tuturor actorilor implicați în dezvoltarea activității turistice în raionul Ialoveni;

- Crearea centrului de informare turistică;
- Angajarea personalului calificat în cadrul APL pentru dezvoltarea turismului;
- Crearea și dezvoltarea rețelelor de pensiuni rurale;
- Restaurarea obiectelor de interes turistic;
- Crearea și reabilitarea drumurilor de acces la principalele zone turistice;
- Reînnoirea rețelei de indicatoare rutiere care să indice pre obiectele de interes turistic;
- Amenajarea zonelor de odihnă și diversificarea serviciului de agrement;
- Amenajarea zonelor de agrement acvatic;
- Stabilirea relațiilor de bună vecinătate și intensificarea colaborării în domeniul turismului cu euro regiunile;
- Elaborarea unor mecanisme eficiente transfrontaliere și inter-regionale, stabilirea parteneriatului cu unități administrativ-teritoriale din alte țări europene;
- Crearea mecanismelor care să asigure transparența activității turistice în raion;
- Crearea și certificarea spațiilor adecvate pentru activitatea de turism;
- Asigurarea creării agențiilor de turism în raion și atragerea ghizilor turistici.

CULTURĂ ȘI SPORT

DOMENIUL CULTURAL

Evaluarea mediului cultural

Raionul Ialoveni se remarcă cu o istorie culturală bogată și cu un prezent în care cultura este un pilon important al comunității locale. Prin urmare, cultura este promovată în principal prin intermediul căminelor culturale, biserici, muzee, biblioteci, punându-se accent pe promovarea culturii și artei populare tradiționale.

În raionul Ialoveni sunt înregistrate peste 62 de instituții culturale, dintre care 34 biblioteci, 3 muzee, o galerie expozițională, 2 instituții de învățământ artistic, 24 case și cămine de cultură cât și 40 formații care dețin titlul de formație-model și 24 fără titlu model. Toate instituțiile culturale sunt în subordinea administrației publice locale de nivelul I și II.

Prin urmare, raionul Ialoveni este bogat în edificii religioase având 18 biserici monumente arhitecturale cu statut național, cum ar fi: Biserica „Sf. Cuvioasa Paraschiva” din Ialoveni construită în anul 1897, Biserica „Sf. Nicolae” din costești construită în anul 1909, etc.

Tabelul 53. Valorile culturale ale raionului Ialoveni

Nr.	Denumirea	Numărul
1	Case și cămine de cultură	24
2.	Biblioteci	34
3.	Muzee	4
4.	Instituții de învățământ artistic	2
5.	Formații cu titlu model	40
6.	Formații fără titlu mode	24
7.	Monumente, dintre care:	263
7.1.	Monumente arheologice	188
7.2.	Arhitectură civilă	3
7.3.	Sculptură și pictură monumentală	8
7.4.	Monumente de istorie	31
8.	Arhitectură religioasă, dintre care	27
8.1.	Troițe	6

8.2.	Biserici și mănăstiri	18/3
9	Arhitectură rurală și industrială	6

Sursa: în baza datelor oferite de Consiliul Raional Ialoveni

Conform „Registrul monumentelor din raionul Ialoveni”, sunt înregistrate 263 de monumente de diferite tipuri în cele mai semnificative sunt monumetele arheologice în număr de 188, dintre care: 133 sunt așezări, 8 necropole, 7 cetățuți, 39 tumuli, 1- valuri de pământ.

Case culturale

Casele de cultură își organizează activitatea în baza Regulamentului propriu de activitate (conform programelor anuale și trimestriale de activitate), elaborat și aprobat în corespundere cu prevederile Regulamentului-tip, precum și de actele legislative și normative în vigoare. Casele și căminele de cultură se află în gestiunea APL-I și II și se află într-o stare satisfăcătoare. Capacitatea caselor culturale conform datelor BNS pentru anul 2021 este de 7124 mii de spectatori, **ceea ce reprezintă 2% din numărul total pe republică și 4% din zona Centru. În medie, la 1000 revin 56 de locuri, medie mai mică decât pe țară (90 locuri) în anul 2012, acest trend este în scădere.**

Figura 60. Evoluția numărului de locuri în sălile de spectacole în raionul Ialoveni, mii

Sursa: elaborat cu suportul Inspiro Consulting și IDEPE

În raionul Ialoveni, activează 24 de case și cămine culturale: 21 special contruite, 2 adaptate (Vărătic, Dănceni) și una fără edificiu (Sociteni). Starea căminelor culturale este, în general, satisfăcătoare, din totalul clădirilor, 16 case/cămine de cultura au nevoie de reparație capitală din 23. Sunt în stadii de reparație capitală Bardar, Puhoi, Zîmbreni. Pe lângă Casele de Cultură din raion își desfășoară activitatea 64 de colective artistice de amatori, din care 40 formații cu titlu „Model”.

Sunt instituții care nu au încălzire în perioada rece a anului. Dintre 23 instituții doar 4 se încălzesc integral în perioada rece: Ialoveni, Dănceni, Molești, Răzeni, și 6 parțial: Bardar, Costești, Horești, Puhoi, Suruceni și Văsieni.

Biblioteci

Cultura raionului Ialoveni este promovată, de asemenea, prin intermediul rețelei de biblioteci ce cuprinde în structura sa 34 de biblioteci (27 biblioteci mixte pentru copii și adulți, 4 biblioteci pentru copii și 4 biblioteci pentru adulți), ce pun la dispoziția utilizatorilor sute de mii de volume și antrenează publicul cititor în diferite activități culturale. Din numărul total pe țară, 3% din biblioteci publice sunt în raionul Ialoveni, în număr de 34 cu un număr de cititori 18082, dintre care 10974 de utilizatori copii. Pe parcursul anului 2020 fondurile bibliotecilor publice din raionul Ialoveni s-au completat cu 2875 titluri noi de resurse informaționale. Respectiv, analizând evoluția fondului de carte, se observă o creștere semnificativă a numărului de cărți și

reviste în perioada 2020, ceea ce denotă că îmbogățirea cu fond de carte a bibliotecilor raionului este constantă.

Figura 61. Evoluția fondului de carte în raionul Ialoveni

Sursa: elaborat cu suportul Inspiro Consulting și IDEPE

Bibliotecile publice teritoriale din rețea și-au extins și reorganizat activitățile conform tendințelor de cerere din comunitate, au dezvoltat 132 servicii, acestea fiind plasate pe următoarele domenii: educație - 30, cultură - 40, sănătate- 7, comunicare - 15, IT- 40. Numărul cărților și revistelor în medie la 100 locuitori este de 371 în dinamică acest indicator este în descreștere, la fel ca și la nivelul țării (475).

Bibliotecile publice teritoriale din rețea dispun de 163 de calculatoare și 37 de imprimante multifuncționale. Nu sunt echipate biblioteca publică din Pojoreni și Homutianovca. Tehnologiile informaționale moderne de care dispun bibliotecile permit să organizeze instruirii cu utilizatorii, să creeze și să redacteze documente, instruirii referitoare la accesul paginilor de internet, căutarea informațiilor. Biblioteca publică orașenească „Petre Ștefănuță” și filialele ei număra un fond de circa 86 mii de volume. La 01.01.2021 în colecția bibliotecilor din rețea sunt 2444379 exemplare cărți în limba de stat, care alcătuiesc 74,3% din volum. Cel mai impunător procent de documente în colecțiile bibliotecilor din orașul Ialoveni sunt cărțile 324888 ex., care reprezintă 98,7 %, apoi edițiile periodice – 3142 ex., care alcătuiesc 0,95 %. Numărul documentelor electronice – 563 ex. alcătuiesc numai 0,17 % din volumul colecțiilor. Colecțiile bibliotecilor permit anual servirea circa a 7000 de cititori.

Completarea colecțiilor din raion, s-a efectuat prin achiziții și donații. Suma achizițiilor constituie 32,1 mii lei în anul 2020.

Gradul de utilizare a bibliotecilor publice din raion

Nivelul de implicare culturală a bibliotecii în viața comunității și impactul asupra utilizatorilor este determinat de rezultatul vizitelor la bibliotecă. Astfel, 57% din numărul total de vizitatori îl constituie elevii, 36% adulții, iar 8% alte categorii. Cei mai mulți dintre utilizatori frecventează biblioteca pentru a participa la atelierile de creație, la activitățile culturale și programele instituției. Livrarea serviciilor moderne de bibliotecă este un capitol important în activitatea acestora. Un rol important în activitatea bibliotecii îl are încheierea unor parteneriate la nivel local, național sau internațional unor minigranturi, organizarea și desfășurarea acțiunilor culturale, atragerea investițiilor, donatorilor, promovarea imaginii bibliotecii. Conform indicilor de performanță pentru bibliotecile din raion pe perioada anului 2020 bibliotecile au oferit servicii de lectură și informare pentru 17,1 (utilizatori activi).

Pe parcursul anului 2020 fondurile bibliotecilor publice din raionul Ialoveni s-au completat cu 2875 titluri noi de resurse informaționale.

Personalul antrenat în domeniul culturii

În domeniul culturii activează 164 de specialiști. În cadrul casei și căminelor de cultură sunt 103 de specialiști, 35 cu funcții de conducere și 68 de specialiști. Respectiv, din 103 de specialiști din cadrul caselor/căminelor de cultură doar 51 au studii superioare, dintre ele 42 fiind în domeniu; 39 au studii profesionale tehnice postsecundare, dintre care 30 sunt de specialitate.

La biblioteci lucrează 48 de bibliotecari majoritatea au studii de specialitate (bibliotecar).

Iar personalul antrenat în activitatea muzeelor este de 13 persoane dintre care 5 de specialitate și 6 sunt personal tehnic.

Activități culturale

Cei 103 de specialiști ai caselor de cultură în comun cu 40 colective artistice cu titlul „model”, pe parcursul întregului an, organizează și desfășoară pentru populația raionului Ialoveni o gamă largă de manifestări culturale, artistice, festivaluri și concursuri. În anul 2020 au fost efectuate aproximativ 300 de manifestări - artistice, o parte fiind transmise online (din cauza pandemiei).

Acțiunile artistice prin participarea colectivelor la festivalurile tradiționale, organizate în Ialoveni la nivel raional:

- Sărbătoarea cîntecului popular „Mîndră floare de pe Botna”;
- Sărbătoarea meșterilor populari „La poalele Țiglei”;
- Festivalul-concurs național bienal al violoniștilor „Filip Todirașcu”;
- Festivalul de satiră și umor „Tudor Tataru”
- Festivalul bucatelor tradiționale „La vatra plăcintelor”
- Festivalul cireșelor și vărzărilor
- Festivalul de folclor și muzică folk „Gustul pâinii de acasă”
- Festivalul folcloric „Frunza nucului”
- Sărbătoarea dansului popular „Festivalul horelor”
- Festivalul raional al tradițiilor și obiceiurilor de iarnă „V-am urat, v-am tot urat”, etc.

Principalele probleme ale domeniului cultural

În urma analizei efectuate au fost evidențiate următoarele constrângeri ce crează impedimente în dezvoltarea domeniului cultural. Aici pot fi menționate cele mai importante:

- *Insuficiența finanțării din sursele bugetare.* Din punctul de vedere al desfășurării activităților culturale, instituțiile de resort din raionul Ialoveni întâmpină o problemă extrem de bine cunoscută și popularizată: subfinanțarea. Lipsa fondurilor face imposibilă desfășurarea unor evenimente de amploare și demotivează personalul instituțiilor de cultură.
- *Lipsa conlucrării dintre agenții economici și APL în promovarea produsului autohton cultural;*
- *Nu există un concept și nu este promovat produsul cultural în mediul rural;*
- *Remunerarea muncii la un nivel scăzut cât și a condițiilor de muncă insuportabile,* conduc la fenomenul migraționist ce se observă în sfera artiștilor locali din raion cât și a angajaților din domeniu spre alte domenii de activitate sau în alte țări.
- *Sistemul de finanțare nu este transparent și nu stimulează creativitate.* Reprezentanții puterii locale (primarul și consilierii) deseori nu conștientizează rolul și necesitatea activităților culturale în viața comunității, primarii și consilierii redirectionează fondurile destinate culturii pentru alte necesități.
- *Oamenii de creație nu beneficiază de scutiri fiscale cât și de un sistem de asistență socială.*
- *Artiștii profesioniști cu diplomă de absolvire, dar și cei care deja activează în domeniu, nu-și pot găsi un loc de munca conform calificării și rămân șomeri sau se confruntă cu probleme de ordin social.* Există o problemă a integrării acestora în lumea artei și asigurării protecției sociale.
- *Marea majoritate a edificiilor culturale în raion necesită reparații.*
- *Instituțiile bibliotecare și muzeele nu dispun de mijloace financiare pentru dotarea cu sistemă de încălzire și echipament necesar.*

Analiza SWOT mediul cultural

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Existența unui patrimoniu cultural bogat;</i> ● <i>Existența în raion a instituțiilor artistice;</i> ● <i>Existența tradițiilor populare;</i> ● <i>Evoluția pozitivă a fondului de carte</i> ● <i>Existența potențialului uman în domeniul culturii – factor esențial de dezvoltare a sectorului cultural și de producere a brandului regional (ansambluri folclorice, etc.).</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Nevalorificarea potențialului etnografic și istoric al zonei;</i> ● <i>Insuficienta resurselor umane, materiale și financiare în domeniu;</i> ● <i>Lipsa fondurilor locale pentru dezvoltarea sectorului cultural (starea avansată de degradare a unei mari părți din casele și căminele culturale);</i> ● <i>Dotare insuficientă a instituțiilor cu echipament tehnic;</i> ● <i>Lipsa unor magazine/ puncte de valorificare a produselor meșteșugărești și de artizanat.</i>
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Acces la fonduri externe și granturi</i> ● <i>Stimularea creației populare și revigorarea meșteșugurilor tradiționale;</i> ● <i>Remunerarea specialiștilor calificați existenți;</i> ● <i>Atragerea tinerilor în domeniul cultural;</i> ● <i>Programe de susținere</i> ● <i>Informatizarea bibliotecilor și a serviciilor oferite de acestea;</i> ● <i>Organizarea unor seminare de instruire a specialiștilor din domeniul cultural pentru promovarea și păstrarea culturii naționale.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Capacitate redusă de satisfacere a nevoilor culturale, informaționale, de comunicare;</i> ● <i>Îmbătrânirea cadrelor în cadrul instituțiilor culturale, în mediul rural al raionului;</i> ● <i>Înrăutățirea situației sociale a populației;</i> ● <i>Dispariția meșterilor populari pe fondul lipsei posibilității valorificării produselor create;</i> ● <i>Lipsa producției cinematografice în raion;</i> ● <i>Migrarea persoanelor talentate (artiști, meșeri, etc.) spre alte raioane sau peste hotarele țării.</i>

Recomandări mediul cultural

Pentru redresarea situației în domeniul culturii, se recomandă următoarele:

- Atragerea și menținerea tinerilor specialiști în câmpul muncii prin remunerarea accesibilă;
- Intensificarea schimbului intercultural între raionul Ialoveni și localități similare din Republica Moldova și alte țări;
- Atragerea și dezvoltarea produselor culturale de calitate;
- Susținerea diasporilor apărute în ultimii ani peste hotarele țării;
- Crearea unui fond de arhivă și scoaterea din anonimat a patrimoniului cultural (cântec, dans, obicei, tradiție);
- Perfecționarea și instruirea continuă a cadrelor;
- Îmbunătățirea fondului de carte al bibliotecilor, în special a celor din mediul rural, prin monitorizarea achiziției de carte;
- Crearea unor posibilități reale și sensibilizarea populației, în special a tinerilor, privind importanța manifestărilor culturale pentru îmbogățirea potențialului individual și ridicarea nivelului cultural;
- Reconstrucția și reabilitarea edificiilor culturale, a obiectivelor din patrimoniul național, ar trebui să devină un obiectiv primordial al statului;
- Crearea unor spații pentru expoziții, prezentări de cărți și alte evenimente culturale în localitățile rurale din raion;
- Reabilitarea infrastructurii culturale la nivel de comunitate, prin:
 - Majorarea alocațiilor bugetare.
 - Atragerea fondurilor extrabugetare.
 - Crearea de parteneriate publice – private.
- Refacerea unor centre de practicare a meșteșugurilor artistice printr-un program de identificare a micilor meseriași și îndrumarea lor pentru înființarea de microfirme și asociații familiale;
- Educarea cititorului, promovarea interesului față de carte prin organizarea de lecturi publice în școli, biblioteci și muzee;
- Asigurarea transparenței deciziilor luate de APL, discuții publice ale proiectelor culturale, etc.

DEZVOLTARE A CULTURII FIZICE ȘI SPORTULUI ÎN RAIONUL IALOVENI

Sportul are impact major asupra comunităților. Experiența internațională demonstrează că sportul este unul dintre cei mai importanți factori pentru a forma coeziunea unei națiuni. Pentru raionul Ialoveni, sportul face parte în continuare din potențialul neexplorat al țării în ceea ce privește capacitatea de a consolida comunitățile, creșterea stării de sănătate a cetățenilor și promovare a imaginii raionului Ialoveni.

În raionul Ialoveni, sportul pentru toți este reglementat de Legea cu privire la cultura fizică și sport nr. 330 – XIV din 25.03.99. Conform Legii, propagarea pe scară largă a culturii fizice și sportului stă în sarcina tuturor autorităților de specialitate, a agenților economici și a asociațiilor obștești. Politica Națională de sănătate aprobată prin HG nr. 886 din 06.08.2007 menționează în mod expres că sporirea practicării activităților fizice de către cetățeni este una dintre prioritățile Guvernului, iar "Acțiunile orientate spre reducerea adinamiei și sporirea activității fizice se vor adresa tuturor grupurilor de populație, inclusiv celor implicate în activități sedentare sau procese cu cheltuieli fizice ne semnificative.

Strategia de dezvoltare a culturii fizice și sportului în raionul Ialoveni prezintă o viziune coerentă asupra condițiilor necesare pentru participarea activă a tuturor cetățenilor la activitățile sportive dar și asupra unui cadru unificat de performanță înaltă a sportivilor și antrenorilor.

Principiile care stau la baza Strategiei sunt următoarele:

1. Accesul lărgit al populației la spațiile sportive, pe întreg teritoriul raionului;
2. Promovarea sportului în calitate de factor de coeziune socială și de motor al sănătății persoanei;
3. Creșterea rezultatelor sportivilor profesioniști și de performanță pe arena națională.

O comunitate sănătoasă înseamnă și o comunitate prosperă, motiv pentru care Direcția Sport se angajează să dezvolte parteneriate de implementare a unor politici publice sectoriale care să încurajeze Sportul și să-l transforme într-o componentă a dezvoltării sociale și economice.

Este necesară construirea, îmbunătățirea și sporirea accesului la terenuri sportive pentru a stimula comunitatea să practice mai multe activități sportive. Acest lucru se poate realiza prin construcția de terenuri de sport multifuncționale în parcuri; dotarea parcurilor cu echipament sportiv; realizarea unor trasee dedicate alergării sau ciclismului, prin conectarea parcurilor și crearea coridoarelor verzi.

Infrastructura

În anul 2020 în raionul Ialoveni erau atestate 108 de edificii sportive, dintre care 2 stadion cu tribune de peste 500 locuri, 69 terenuri sportive, 32 săli sportive (capacitatea – 9x18 m), 26 terenuri de baschet, 27 terenuri de fotbal, 31 terenuri de minifotbal, 3 terenuri de handbal, 27 terenuri de volei, 16 încăperi adaptate pentru practicarea exercițiilor fizice și sportului, 12 terenuri amenajate în instituțiile de educație timpurie.. Aceste edificii reprezintă o pondere de 3,6% din totalul pe republică. Majoritatea din aceste edificii sunt într-o stare satisfăcătoare (excepție fac terenurile sportive). Evoluția în dinamică a edificiilor sportive indică faptul că în perioada anilor 2015-2020 în raion s-a păstrat intact numărul de stadioane și săli sportive, excepție fac doar terenurile sportive.

În raion există o infrastructură slab dezvoltată ce ține de domeniul sportului profesionist. Există o școală de sport, în care activează a 10 secții sportive la 7 probe diferite – tenis de masă, fotbal, handbal, , lupte greco-romane, lupte libere, judo șah. În aceste secții sînt antrenați circa 200 copii .

Actualmente, în raionul Ialoveni sală de sport din școala de sport nu este performantă, lipsește inventarul sportiv performant, o stare deplorabilă a terenurilor de fotbal, nu este dezvoltată o infrastructură sportivă adițională și una legată de agrement, cum ar fi spațiile verzi dotate cu inventar sportiv, benzi de ciclism, terenuri pentru sportul cu roțile, skateboard, bazin de înot etc.

Raionul Ialoveni nu are la moment în proprietate publică nici un edificiu sportiv, care ar corespunde unor condiții contemporane de dotare, igienă și cazare. Drept rezultat, raionul nu poate găzdui competiții de rang republican și internațional. Acest lucru periclitează și posibilitatea atragerii unor investiții majore în infrastructura sportivă.

Personalul antrenat în domeniul Sport

Numărul total de lucrători angajați în domeniul dat este de 75 persoane, dintre care 62 profesori cu studii superioare, 14 cu studii medii speciale și 12 fără studii în domeniul culturii fizice și sportului. Secțiile sportive au la dispoziție 30 de antrenori, din care 20 au studii superioare, 10 medii. Atare insuficiență de cadre calificate este consecința retragerii în masă din domeniul al specialiștilor, în special cei tineri, cauzate în primul rînd, de salariile mici ale lucrătorilor din sport. Conducătorii instituțiilor nu posedă cunoștințe și deprinderi de management în condițiile economiei de piață.

Potențialul sportiv

Handbal: Campionatul Republicii Moldova seniori - locul III

Campionatul Republicii Moldova junioare- locul III

Fotbal: Camp. Republicii Moldova , Divizia A, juniori U 18, locul III

Volei: Camp. Republicii Moldova (Chișinău 2015) (fete), junioare, locul I

Lupte libere: Camp. Mondial (Bulgaria 2016), seniori- locul II, Tonu Ștefan, Camp. European (Serbia 2013), cadeți-locul III, Iovu Petru, C. European, tineret-locul II, Buruiană Anatol

Lupte Greco-romane : Vladimir Popov –Maestru In Sport, multiplu Campion al R.M.; Dumitru Popov- dublu Campion Mondial (2018,2019) la veteran; frații Ghenadie și Igor Balaur- multipli Campioni ai R.M.; Tabacari Ghenadie- Campion al R.M. la seniori; Codreanu Vladimir- Campion al R.M. la greco-romane cadeți și premiant cu argint și bronz la Campionatul European, cadeți, la lupte libere.

Judo: Camp. R. Moldova (Chișinău 2019), seniori- locul II , Mereacre Veronica

Numărul manifestărilor sportive pe parcursul ultimilor 5 ani a depășit numărul de 160, ceea ce reprezintă în mediu câte 2 evenimente pe lună.

Deși, reușitele sportivilor de performanță a raionului sunt impresionante, activitățile sportive menite să educe un stil de viață sănătos și activ au un rol din ce în ce mai mic în viața tinerilor. Posibilitățile de a practica un sport sunt distribuite inegal între sate și oraș, între persoane cu diferit grad de asigurare financiară, între fete și băieți.

Conform ultimelor sondaje efectuate, în Ialoveni funcționează preponderent localuri de divertisment. Totuși, din aceste studii reiese că în timpul liber se practică sportul, circa 3000 de tineri frecventează cercurile sportive și participă la competiții. Oportunitățile de participare în activități sportive sunt mai mari pentru băieți decât pentru fete. Un fenomen negativ reprezintă faptul că jocurile la computer devin o activitate tot mai răspândită.

Cauzele situației curente se regăsesc în infrastructura distrusă și nefuncțională pentru organizarea activităților de timp liber. Instituțiile publice nu reușesc să își asume responsabilitatea de a produce servicii de timp liber tinerilor. Tinerii nu dispun de resursele și deprinderi de a se implica în organizarea propriei odihne active.

Principalele probleme

Principalele probleme și impedimente cu care se confruntă raionul Ialoveni în Domeniul sportului țin, în mare parte de următoarele: Lipsa unei concepții viabile de dezvoltare a sportului profesionist, precum și antrenarea în viața sportivă a populației și, în mod special a tineretului.

- Lipsa unui parteneriat de colaborare public-privat în domeniul sportului.
- O infrastructură slab dezvoltată ce ține de domeniul sportului profesionist.
- Lipsește inventarul sportiv performant, starea deplorabilă a terenurilor sportive.
- Nu este dezvoltată infrastructura legată de agrement, cum ar fi spațiile verzi dotate cu inventar sportiv, bazin de înot, benzi de ciclism, terenuri pentru sportul cu roțile, skateboard etc.
- Conducătorii instituțiilor nu posedă cunoștințe și deprinderi de management în condițiile economiei de piață.

Analiza SWOT

La elaborare, ca instrument de lucru a fost utilizată analiza SWOT. Aceasta demonstrează următoarele:

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
Tradiții sportive	Lipsa strategiilor de dezvoltare în
Rezultate remarcabile în sport	domeniul sportului

Existența școlii sportive

Lipsa unui parteneriat de colaborare

public-privat
 Existența potențialului uman în
 domeniul sportului în domeniul sportului.
 antrenori cu performanță, etc.) (sportivi emerți,

O infrastructură slab dezvoltată ce domeniul sportului

Lipsa de inițiativă din partea
 populației
 Necorespunderea infrastructurii
 sportive necesităților de pregătire;
 Grad scăzut de interes al
 populației pentru sportul pentru
 toți;

OPORTUNITĂȚI

AMENINȚĂRI

Posibilitatea de a aplica
 cereri de proiecte sociale
 (acces la fonduri externe și
 granturi)

Posibilități de creare a
 parteneriatelor naționale și
 internaționale (publice- private)

Specialiști calificați

Atragerea tinerilor în domeniu

Programe naționale de susținere

Migrația tinerilor și
 sportivilor profesioniști

Interesul scăzut al populației față
 de sport

Înrăutățirea situației sociale a
 populației.

Recomandări

În concluzie putem evidenția tendința negativă în domeniul sportului. Activitățile sportive au un rol diminuat și au tendință să iasă din prioritățile populației raionului Ialoveni. Pentru redresarea situației în domeniul sportului se recomandă următoarele măsuri:

1. Reabilitarea infrastructurii sportive la nivel de comunitate prin consolidarea bazei tehnico-materiale a infrastructurii existente și crearea unei infrastructuri noi de agrement

Majorarea alocațiilor bugetare.
Atragerea fondurilor extrabugetare.
Crearea de parteneriate publice-private.

2. Încurajarea organizării activităților sportive

Perfecționarea și instruirea continuă a cadrelor. Atragerea și menținerea tinerilor specialiști în câmpul muncii.
Crearea unor posibilități reale și sensibilizarea populației, în special al tinerilor, privind importanța manifestărilor sportive și asigurarea unui mod sănătos de viață.

VIZIUNEA STRATEGICĂ:

Drept rezultat al implementării strategiei, către anul 2025 gradul de participare al populației în activități sportive va crește datorită măsurilor de motivare a populației pentru practicarea sportului, dar și stabilirii clare a competențelor și responsabilităților autorităților de diferite nivele și îmbunătățirii sistemului raional de management al sportului.

Raionul Ialoveni va avea stabilit un sistem clar de identificare și dezvoltare a talentelor, prin crearea centrelor sportive, specializate pe domenii și prin implementarea unui sistem informatic complex de urmărire a potențialului copiilor, juniorilor și tineretului.

Investițiile vor fi prioritizate către sporturile care demonstrează cele mai înalte șanse de performanță pe termen scurt, mediu și lung. Deciziile vor fi luate în baza evidențelor permanente ale performanței.

Un standard înalt al sportului de performanță va încuraja populația, la nivel de comunități, să practice activ sportul, fapt care este un beneficiu ce nu mai are nevoie de argumente suplimentare. În mod similar, țările care au performanțe înalte la nivel internațional au dezvoltat inițial sportul pentru toți. Fiecare campion vine dintr-o anumită comunitate. Din această cauză este important ca o prioritate a prezentei strategii să fie *dezvoltarea condițiilor și motivării cetățenilor pentru practicarea sportului la nivel de comunitate*, iar a doua crearea unui sistem de propulsare a talentelor din comunități și formare a condițiilor excelente de creștere și antrenament al tinerilor și juniorilor.

Viziunea strategică este orientată către:

- Participarea activă a persoanelor de toate vârstele la activități sportive în scopul ameliorării stării de sănătate a populației și a creșterii speranței de viață, nivelului de trai, calității vieții, confortului și încrederii sociale;

- Creșterea numărului practicanților, cu precădere în rândul copiilor și tinerilor, în scopul integrării, participării și coeziunii sociale, a formării și dezvoltării ca cetățeni activi, educați și responsabili, precum și pentru întărirea sentimentului de apartenență și mandrie națională;
- Creșterea gradului de satisfacție a populației privitor la activitățile și rezultatele sportive;
- Susținerea sportului de performanță în vederea creșterii calitative și cantitative, a performanțelor internaționale;
- Propunerea de măsuri care să asigure impact socio-economic și durabilitate sportive.

OBIECTIVE STRATEGICE:

Pentru atingerea scopului strategic este nevoie de intervenții atât la nivel de infrastructură, cât și în principiile de motivare a populației la activitățile sportive. Totodată este importantă dezvoltarea mediului managerial de funcționare, monitorizare și control al sportului de performanță.

Drept rezultat al analizei, Strategia determină două obiective strategice prioritare:

Obiectiv strategic 1: Creșterea gradului de practicare a sportului la nivel local și național.

Obiectiv strategic 2: Asigurarea dezvoltării continue a performanțelor sportivilor pe arena raională și națională.